

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

**PROFESYONEL FUTBOLCULARIN
FUTBOLU BIRAKMA YAŞANTILARINI ALGILAMALARI ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

H.Mehmet TUNÇKOL

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Özbay GÜVEN

ANKARA
Eylül 2007

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Doktora Programı
çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından
Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi : 25/09/2007

Prof.Dr.Özbay GÜVEN
Gazi Üniversitesi
Jüri Başkanı

Doç.Dr.Emin KURU
Gazi Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Bekir BULUÇ
Gazi Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Hakan SUNAY
Ankara Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Latif AYDOS
Gazi Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Kabul ve Onay	I
İçindekiler	II
Şekiller	V
Tablolar	VI
Kısaltmalar	IX
Önsöz	X
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	9
2.1. Futbolun Tarihî Gelişimi.....	9
2.1.1. Dünya’da Futbolun Tarihî Gelişimi.....	11
2.1.2. Türkiye’de Futbolun Tarihî Gelişimi	13
2.2. Futbolda Kariyer	15
2.3. Futbolda Sosyal Destek.....	19
2.4. Genel ve Spora Özgü Emeklilik-Geçiş Dönemi Model ve Teorileri.....	21
2.4.1. Sosyal Gerontoloji Teorisi	21
2.4.1.1. İlginin Kesilmesi Teorisi.....	22
2.4.1.2. Aktivite Teorisi	24
2.4.1.3. Süreklilik Teorisi.....	25
2.4.1.4. Sosyal Bozulma Teorisi	26
2.4.2. Thanatolojik Modeller.....	27
2.4.2.1. Sosyal Ölüm	28
2.4.2.2. Bağlamın Farkında Olmak	29
2.4.2.3. Kubler-Ross’un Ölüm Evreleri ve Ölmek.....	30
2.4.3. Yetişkin Geçiş Dönemi Teori ve Modeli	32
2.4.3.1. Schlossberg’in Yetişkin Geçiş Dönemi Teorisi ve Profesyonel Sporu Bırakma	34
2.4.3.2. Taylor ve Ogilvie’nin Sporu Bırakmaya Uyum Modeli	35

2.5. Profesyonel Futbolda Kariyeri Sonlandırma	40
2.5.1. Profesyonel Futbolu Bırakmaya Hazırlık	40
2.5.2. Profesyonel Futbolu Bırakmaya Uyum Sağlama.....	42
2.5.3. Profesyonel Futbolun Bırakılması ve Yeni Kariyere Yönelimler	44
2.5.4. Profesyonel Futbolcuların Sosyal Güvenliği ve Sendikalaşması	47
2.5.5. Profesyonel Futbolda Jübile	52
2.6. Araştırma Konusu İle İlgili Yapılan Araştırmalar.....	54
2.6.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	54
2.6.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	71
3. GEREÇ VE YÖNTEM	74
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	74
3.2. Evren ve Örneklem.....	74
3.2.1. Evren.....	74
3.2.2. Örneklem.....	75
3.3. Veri Toplama Araçları.....	76
3.3.1. Kişisel Bilgi Formunun Hazırlanması	76
3.3.2. “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”nin Hazırlanması	77
3.3.3. “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”nin Geçerlik Çalışması.....	78
3.3.4. “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”nin Güvenirlik Çalışması... ..	81
3.3.5. Veri Toplama Araçlarının Saha Uygulama Süreci.....	82
3.4. Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılması	83
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	83
4. BULGULAR.....	84
4.1. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Demografik Özellikleri	84
4.2. Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği Puanları Analiz Sonuçları	93

5. TARTIŞMA	114
6. SONUÇ.....	128
7. ÖZET	131
8. SUMMARY	132
9. KAYNAKLAR	133
10. EKLER.....	148
Ek-1. Kişisel Bilgi Formu.....	148
Ek-2. Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği	150
11. ÖZGEÇMİŞ	151

Şekiller

Sayfa No

Şekil 1. Müsabaka Sporlarında Kariyer Geçiş Dönemi Kavramsal Modeli.....	33
Şekil 2. Sporcular Arasında Sporu Bırakmaya Uyumda Kavramsal Model	39

Tablolar

Sayfa No

Tablo 1. Spor Kariyeriyle İlginin Kesilmesini Kabullenmeyi Zorlaştıran Muhtemel Sebepler	23
Tablo 2. Bazı Kariyer Geçiş Dönemi Programları	44
Tablo 3. Sporu Bırakmaya Acı Dolu Tepkileri Ölçen Araştırmalara İlişkin İnceleme	70
Tablo 4. Faktör Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 5. Güvenirlilik Analizi Sonuçları	81
Tablo 6. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylere Ait Demografik Bilgilerin Dağılımı	84
Tablo 7. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbol Yaşantılarına Ait Bilgilerin Dağılımı	86
Tablo 8. Bireylerin Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşı	88
Tablo 9. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbol Yaşantılarında Geçirdikleri Sakatlıkların Dağılımı.....	89
Tablo 10. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbolu Bırakma Nedenlerinin Dağılımı	90
Tablo 11. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Sosyal Destek Kaynaklarının Dağılımı	90
Tablo 12. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbolu Bırakma Yaşantılarına Ait Bilgilerin Dağılımı.....	91
Tablo 13. Ölçek (PFBYAÖ) Alt Faktörlerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	93
Tablo 14. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Yaşlarına Göre ANOVA Sonuçları	94
Tablo 15. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları	95
Tablo 16. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbola Başlama Yaşına Göre ANOVA Sonuçları.....	97

Tablo 17. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Oynadıkları Mevkilere Göre ANOVA Sonuçları	98
Tablo 18. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Olma Yaşına Göre ANOVA Sonuçları ...	99
Tablo 19. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynama Süresine Göre ANOVA Sonuçları.....	100
Tablo 20. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Oynadıkları Kulüp Sayısına Göre ANOVA Sonuçları.	102
Tablo 21. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Oynadıkları Liglere Göre ANOVA Sonuçları	103
Tablo 22. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Millî Takımda Oynama Durumuna Göre T-Testi Sonuçları	105
Tablo 23. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynarken Bir İşte Çalışma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	106
Tablo 24. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynarken Eğitim Kurumunda Okuma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları	107
Tablo 25. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol İçin Yaşadıkları Yeri Değiştirme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	108
Tablo 26. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynarken Sakatlık Geçirme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	108
Tablo 27. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbol Yaşantılarını Değerlendirmelerine Göre ANOVA Sonuçları.....	109

Tablo 28. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbola Başlarken Hedefi Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları	110
Tablo 29. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Hedefine Ulaşma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları	111
Tablo 30. Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbolu Bırakma Nedenine Göre ANOVA Sonuçları.....	112

KISALTMALAR

FIFA	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
FIFPro	Uluslararası Profesyonel Futbolcular Birliği Federasyonu
GSGM	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
NCAA	Amerika Ulusal Kolej Sporcuları Birliği
NFL	Amerikan Ulusal Futbol Ligi
NHL	Kanada Ulusal Hokey Ligi
Ort	Ortalama
p.	Page (sayfa)
PASQ	Profesyonel Sporcu Durum Anketi
PFBYAÖ	Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği
s.	Sayfa
TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
TÜFAD	Türkiye Futbol Antrenörleri Derneği
UEFA	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği

ÖNSÖZ

Henüz, bugünkü ismi ile anılmaya başlamadığı çok eski zamanlarda oynanan ve büyük kalabalıkları kendisine çekmeyi başaran futbol, tarihteki öneminden hiçbir şey kaybetmeden varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Bir zamanlar sınırsız alanda büyük kitlelerin katıldığı futbolun, bugün kurallarla sınırlandırılmış formatında asıl kahramanlar, bütün bakışların üzerinde olduğu futbolcular olmuştur.

Bir meslekten çok daha fazlasını ifade etmeye başlayan futbolculuk; bireylerin yaşadığı çekici hayat ve toplumda edindikleri şöhretle birleşince milyonların hayallerini süsleyen bir konumdur. Acaba bu kadar şöhret ve kazanılan büyük miktarlardaki paraya rağmen gerçekte futbolculuk mesleğinin zorlukları nelerdir? Ağır antrenmanlar, takım içi ve takımlar arası rekabet, sakatlıklar, transferler, takım politikaları ve hayal kırıklıkları ile kaçınılmaz bir son olan “futbolu bırakma” ve futboldan sonraki dönemin zorlukları nelerdir? İnsanların, bir futbol müsabakasında ve futbol sezonu sonunda önem verdikleri tek şey olan galip gelme-şampiyon olmadan çok daha fazlasını içeren bu oyun, her geçen gün daha fazla araştırma konusu olmaktadır.

“Sporda Psiko-sosyal Alanlar”da yapılan çalışmalar ile belirli bir sistem kazanan spor biliminin kapsam alanına giren bu çalışma, ağır şartlarda çalışan ve diğer mesleklere göre çok erken yaşta, bu mesleği bırakmak zorunda kalan futbolcuları incelemektedir. “Profesyonel Futbolcuların Futbolu Bırakma Yaşantılarını Algılamaları” konulu tez konusuna beni yönlendiren ve tez boyunca desteğini ve rehberliğini hiçbir zaman eksik etmeyen tez danışmanım Sayın Prof.Dr.Özbay Güven’e, önerilerinden dolayı Sayın Prof.Dr.Dorothy Alfermann, Sayın Doç.Dr.Emin Kuru, Sayın Yrd.Doç.Dr.Bekir Buluç ve Uzman Sosyolog Dr.Dursun Ayan’a, veri toplama aracı ve tezi hazırlamam sürecinde sürekli

desteklerini hissettiğim; Arş.Gör.Dr.Erman Öncü, Arş.Gör.M.Yaşar Şahin, Öğr.Gör.Dr.Bülent Gürbüz ve Öğrt.Ebru Tezcan'a, veri toplama aşamasındaki yardımlarından dolayı öncelikle profesyonel futbolu bırakan katılımcılara, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda görev yapan meslektaşlarıma ve yüksek okul öğrencilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarım sırasındaki anlayış ve sabırlarından dolayı ayrıca aileme de minnettarım.

Arş.Gör.H.Mehmet TUNÇKOL

Ankara, 2007

1. GİRİŞ

Sporun tarihî, insanın doğa koşulları ile tanışarak, ona uyması, doğada egemen olmaya başlaması ve kendisini korumak için tek araç olan vücudu ile adalelerini geliştirmesiyle başlar. Başlangıçta sporun insanların fazla enerjilerini boşaltmak, sağlığını ve güzelliğini korumak, serbest zamanlarını değerlendirmek, barışa katkıda bulunmak ve ticarî yararlar sağlamak gibi amaçlar için yapılmadığı kesindir. İnsanlık tarihî ile insanın korunma ve güvenliğini sağlama mücadelesi de birlikte başlamıştır⁴⁴.

Spor; insanın, doğayla savaşırken kazandığı ana becerileri ve geliştirdiği araçlı-araçsız savaşım yöntemlerini, serbest zamanlarındaki artışa bağlı olarak, tek tek ya da topluca; barışçı biçimde ve benzetim yoluyla, oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma için kullanmasına dayalı estetik, teknik, fizik, yarışmacı ve toplumsal bir süreçtir³⁴.

Disiplinler arası yapısıyla, zaman içinde kendi alanına ait eğitimi, yönetimi, sosyolojisi, psikolojisi, politikası, felsefesi, hekimliği, ekonomisi, beslenmesi, tarihî ve hukuku olan spor kavramının birçok tanımı yapılmaktadır. Bu kadar öneme haiz olan spor, içinde; disiplini, fedakârlığı, yenme ve yenilmeyi hazmedebilme gibi özellikleri de barındırmaktadır. Sporun varlığı; insan hayatını renklendiren, tek düzelikten kurtaran ve aynı zamanda da sağlığını korumaya yardım eden bir gerçekliktir. Hayatta çok az aktivite bireyleri bambaşka bir düşünce sistemine, fizikî duruma ve duygu yoğunluğuna taşıyabilme özelliğine sahiptir.

İnsan, sıhhatli olmak, kendini keşfetmek/gerçekleştirmek/ispat etmek, sosyal baskılardan gelen stresleri boşaltabilmek, kendini kontrol edebilmek, hayatın şartlarının getirdiği birtakım güçlük ve monotonlukları telâfi edebilmek, kendini arkadaş grubu içinde bulmak ve bunun gibi amaçlarla spor faaliyetlerine katılmaktadır⁴³. Gould ve Horn'a göre, çoğu

insanın spora katılım için birçok motivasyon unsuru vardır. Bu motivasyonlar; kâbiliyetleri geliştirmek, eğlenmek, yeni arkadaşlıklar kurmak, heyecan duymak, başarı elde etmek, fiziksel uygunluğunu geliştirmek gibi unsurlardır. Çoğu insanın ilk olarak beden eğitimi faaliyetine katılımı, çocuklukta kendiliğinden gelişen oyun ile olmaktadır⁶⁵. Çocuklar, genellikle içsel mutluluğu ve ödül kazanılacak aktiviteleri seçmektedir. İçsel motivasyon sağlam, sürekli ve pozitifdir. Çocuk, sportif dünyasındaki öz yeterliliğini geliştirecek aktivitelere, diğer alanlardaki bireysel gelişiminden daha fazla zaman ayırmaktadır¹¹⁵.

Sporda üst düzeyde başarıya ulaşabilmek, spora erken yönlendirme ile yakın bir ilişki göstermektedir. Çocukların ve gençlerin gelecekte en yüksek verimi sağlayacakları branşlara zamanında kanalize edilmesi, spor biliminin en önemli konusunu oluşturmaktadır⁶¹. Çocuk ve gençleri spora yönlendiren kişilerin; aile, arkadaş, beden eğitimi öğretmeni, antrenör gibi yakın çevresindeki bireyler olduğu görülmektedir. Yönlendirme yapacak kurumlar ise eğitim kurumları, kulüpler, federasyonlar, gençlik merkezleri ve yaz spor okullarıdır. Modern hayatın insan sağlığını tehdit eden stres, obezite, kalp ve damar hastalıkları gibi olumsuz yanlarına karşı daha duyarlı olmaya başlayan bireyler, yeni neslin de bu kültürü edinmesi için rehberlik yapmaktadırlar.

Sporun yoğun ve rekabet dolu hiyerarşik sisteminde, diğerlerine oranla daha az kâbiliyetli olan çocuklar, elemine olarak bu ortamdan uzaklaşırlar. Başarılar kazanarak çeşitli deneyimler edinen ve bu başarıları yetişkinler tarafından onaylananlar ise akranları arasından sıyrılarak sporda yüksek statüler elde etmektedirler. Bu bireyler, hem fiziksel hem de psikolojik olarak bütün benliklerini sportif katılıma verirler. Günden güne sporun nüfuzu artmaktadır, böylece daha çok genç sporcu, profesyonel spora yönelmeyi düşünmektedir. Spora katılımı beraber sporcular; dayanıklılık, cesaretlilik, başarı kazanma ve bu başarıları

sürdürme gibi değer ve davranışları öğrenmektedirler⁶⁵. Birçok profesyonel sporcu, çok küçük yaşlarda gerek oyun gerekse rekreasyonel amaçlı başladığı sporu, zamanla kariyerleri haline getirmektedir. Spora ayrılan yoğun zaman, enerji ve dikkat odaklanması, zamanla profesyonel seviyeye çıkmaktadır. Sporcu zamanının çoğunu uzun antrenmanlara, müsabakalara ve sportif amaçlı seyahatlere ayırmaktadır¹⁸.

Gençlik dönemlerinden yetişkinliğe geçişte, birey yaşadığı deneyimlerle spora yönelerek, bu alanda kariyer yapmaya karar vermektedir. Olumlu ve olumsuz yanları düşünülerek verilmesi gereken bu kararda birçok etken rol oynamaktadır. Beklentiler, insanların hayatlarını şekillendirmektedir. Kararlı yapılarıyla, başladıkları işi en iyi şekilde bitirme eğilimi içinde olan sporcular, her zaman ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmaktadırlar.

Kariyeri geliştirmek, ilgi duyulan kariyer alanıyla yoğun bir şekilde ilgilenmeyi, kariyerin hedef yönünü ve konu ile ilgili kavramsal kabiliyetleri belirlemeyi gerektirmektedir¹³. Bir sporcunun kariyeri, meslek olarak seçtiği alanda sosyalleşmesinin sonucu olarak ortaya çıkan bir süreçtir⁶⁵. Sporda başarı bireye, kendisini sporcu olarak tanıması ve egosunu geliştirmesinde öncülük ederek, ona prestij kazandırmaktadır. Sporcu kişiliği, bir bireyin sporcu rolü ile özdeşleşme derecesidir. Bu süreci takip eden içsel sporcu rolü, bireyde baskın bir hal alır ve sportif kariyerinde onu takip eder¹¹⁵.

Sporda meslek alanlarına bakıldığında, sporculuğu diğer mesleklerden farklı bir konumda değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü sporculuk mesleği, bireyin bizzat fiziksel güç ve enerji harcayarak sporu tatbik ettiği bir konumdur. Sporda hiç şüphesiz en önemli rol, sporcunun bizzat kendisindedir. Sporda önemli roller alacak bireylerin spora başlama süreçleri, bütün hayatlarını etkileyecek bir karar anıdır.

Profesyonel sporcunun yaşamı, artık onun mesleğidir ve yaşamını spor faaliyetlerine göre düzenlemek zorundadır. Meslek olan bir uğraştan da para kazanılması söz konusudur. Normal bir insanın çalışma mesaisi ne ise, profesyonel sporcunun da odur, belki de daha fazladır⁵⁵. Eğer doğuştan özel kâbiliyetlere sahip biri değılse, profesyonel seviyeye ulaşmayı arzu eden sporcular, sporu hayatlarında birincil öğe yapmak zorundadırlar¹¹⁵.

Sporculuk mesleğini seçen bir birey, yaptığı branşa vücudunu ve ruhunu vererek her şeyini adamaktadır. Eşofmanı, spor ayakkabısı, forması ve yaptığı branşın gerektirdiğı malzemeler sporcunun birer parçası olmaktadır. Müsabakalar ve antrenmanlar, sporcu için bir görev ve ritüel haline gelmektedir. Sporda kariyer yapmak yıpratıcı ve zor bir süreçtir. Ancak, her müsabakada yaşanan heyecan, rekabetin sonucunda alınan ödöl ve başarı duygusunun mükemmel bileşkesi, yaşanan bütün zorlukları unutturmaktadır. Her meslek gibi sporculuğunda bir sonu vardır. İsteyerek, severek ve onca zahmete katlanılarak elde edilen sporculuk kimliğinden kopmak, kabullenilmesi kolay bir durum olmamaktadır.

Sporcular, hayatlarını adadıkları sporda, ağır antrenmanlar, sakatlıklar, hayal kırıklıkları ve stres gibi birçok zorluğa katlanmaktadırlar. Sporcu, kariyer elde ettikten sonra, kimi zaman bu kariyerin ne anlama geldiğini fark edemeden, kimi zaman yakın ve uzak çevrelerinden bir destek göremeden, kimi zaman da beklentilerine ulaşamadan spordan isteyerek veya istemeyerek kopmaktadır.

Birçok sporcu, yaptığı sporda elde ettiğı statüyle popülerlik kazanmakta ve zirvede kalmak için çok çalışmaktadır. Belirli bir derecede şöhret kazanan sporcu, genellikle yeni davranışlar ve kâbiliyetler öğrenme ihtiyacı hissetmemekte ve sporu bıraktıktan sonra, gelecekteki kariyerine de daha az hazırlanmaktadır⁹⁵. Aktif sporculuk yaşantısı sırasında, başka bir

meslek edinmemiş, eğitimini tamamlamamış bireyler, sporu bıraktıktan sonra birden bire bir boşluğa düşmektedirler. Sporculukta elde edilen başarılar, sporcunun toplum tarafından tanınmasını, örnek alınmasını ve bireye yoğun ilgi gösterilmesini sağlamaktadır. Spor bıraktıktan sonra ise bu ilgiyi göremeyen, emekliliğin durağan yaşantısını kabullenemeyen eski sporcular, bu süreçte birçok problemle karşı karşıya gelmektedirler.

Profesyonel spor kariyeri; çok yönlü, karışık ve yoğun olarak bireysel bir süreçtir. Bu bakış açısı, bireyin sporda yaşadığı süreci anlamak ve her yönüyle algılamak yolunda ilerlerken, bir referans noktası sağlayacaktır. Sporcu, genç yaşlardan itibaren sporla ilişkili bir kimlik edinmek adına, önemli bir tercih yapmaktadır. Spora adanmış uzun yıllar sonunda, sporu bırakma olayı gerçekleştiğinde ise sonuç genellikle birey için yıkıcı olmaktadır⁶⁵. Sporcular ve bilim insanları için sporu bırakmaya neden olan etkenler ve bırakma döneminde karşılaşılan sorunlar, birer problem olarak görülmektedir. Bu bağlamda, sporu bırakma nedenlerinin tespit edilerek, bırakma tecrübesinin sorunsuz bir şekilde yaşanması gerekmektedir.

İnsanların yaşadıkları hayata ve yaptıkları mesleğe yönelik beklentilerinin olması, bunları gerçekleştirmeye yönelik çaba harcaması gayet normaldir. Kariyer seçimi doğrultusunda beklentilerle şekillenen hedefler, sporcuları başarıya götüren motivlerdir. Ancak, sporcu bu hedeflere ulaşamadığında çeşitli hayal kırıklıkları da yaşamaktadır. Bir alanda kariyer yapmaya başlama ve bu kariyeri sürdürme, o alanda beklentilerin gerçekleşmesi ile doğru orantılıdır. Bu noktadan hareketle, spor kariyeri esnasında sporcu kimliği ile “profesyonel” kriteri kazanan bireylerin, kariyerlerinin sonuna geldiklerinde, bu dönemi nasıl algıladıklarını tespit etmek gerekmektedir.

Sporda kariyer; kariyerin oluşturulması, sürdürülmesi ve sonlandırılması süreçlerini içermektedir. Bireylerin spor kariyerinin oluşturulmasında ailenin büyük bir rolü vardır. Bununla beraber yakın akraba ve arkadaş çevresi, spor branşında edindiği arkadaş grubu ve özellikle antrenörü sporcunun en büyük destekçileri konumundadır. Eğer sporcu, ihtiyacı olan sosyal desteği çevresinde bulamazsa, problemleri aşmak sporcu için tek başına verilmesi gereken bir mücadele olacaktır. Sporcu, aktif sporculuk yaşantısında, yakın çevresinden aldığı sosyal destekle karşılaştığı sorunları daha kolay aşmaktadır. Sporcunun aile ve yakın çevresinden gördüğü sosyal destek, problemlerin aşılmasında ve beklentilere ulaşmasında kilit görev görmektedir. Sporda kariyerin oluşturulmasına karar vermede yönlendirici rol oynayan sosyal destekler, varlığını koruduğu sürece sporcunun başarısını sağlayacaktır. Spor kariyerinin sonlandırılmasından sonra, bireyin yeni hayatına uyum sağlamaya çalıştığı dönemlerde de, bu sosyal destekler, her türlü sorununda kendisine rehberlik edecektir. Her başlangıcın bir sonu olduğu gerçeğinden hareketle sporcular, kariyerlerini sonlandırma ve yeni bir yaşam tarzına alışma evresinde de hayatlarını kolaylaştıracak sosyal destek unsurlarına ihtiyaç duymaktadırlar.

Sporun yoğun bir özveri, branşa ait tesis ve malzeme gerektiren yapısını, insanlara sevdirmek, onlara yaşam tarzı olarak benimsetmek oldukça güçtür. Büyük yatırımlar yapılarak hizmete sunulması gereken spor tesisleri, en iyi kalitede olan uluslararası standartlardaki malzemelerle donatılıp toplumun hizmetine sunulmalıdır. Bu noktadan sonra yapılması gereken, tesis ve malzemeyi rekreasyonel seviyeden profesyonel seviyeye kadar etkin bir şekilde kullanacak bireyler bulmaktır.

Türkiye’de spor ve sporculuğun öneminin yeterince algılanamaması sonucu, sporu meslek olarak seçen sporcu sayısı ve sporda uluslararası başarılar istenen seviyede değildir. Bilimsel temellere

dayanması gereken kâbiliyet seçimi ve antrenman planlanması, profesyonel anlamda yapılmadığı için spora yönlendirme süreci ve antrenman programları da verimli olamamaktadır. Ana-babaların çocuklarını, sporda gelecek görmedikleri için spora yönlendirme yerine, ders çalışmaya yönlendirerek ekonomik getirisi daha fazla olan meslekleri tercih etmeye zorlamaları da bir diğer olumsuz etkidir.

Türk sporundaki az sayıdaki başarılı sporcu da, çeşitli sebeplerle sporu bırakmakta ve başka alanlarda kariyer yapmaya yönelmektedir. Bu noktada yapılması gereken, sporcuların sporu bırakma sebeplerinin ve sporu bırakma yaşantılarını nasıl algıladıklarının daha detaylı araştırılmasıdır. Zor şartlarda yetiştirilen kalifiye sporcuların sporu erken bırakmalarını önlemek, bırakmaları halinde de daha etkin yöntemler ve psikolojik danışmanlık sistemleri geliştirerek, bu döneme uyum sağlamalarını kolaylaştırmak gerekmektedir.

Sporu bırakma ile ilgili çalışmalar başladıktan sonra araştırmacılar; sporcuların, sporu bırakma sonrası yaşadığı duygusal travmaları ve sağlıklarıyla ilgili ortaya çıkan sorunların araştırılmasına yöneldiler. Bu iki parçalı sınıflandırma, sporu bırakma sürecinde, bireylerin geçmişleriyle ilgili hissettikleri şiddetli acı üzerine kurulmuştur. Bazı çalışmalarda da sporcuların, sporu bıraktıktan sonraki yaşamlarındaki gelişmeleri, iş alanlarındaki başarıları ve hayat doyumları incelenmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar ise sporcuların yüksek seviyede yaşam doyumuna ulaştıklarını ve spor dışı yaşamlarında da genelde başarılı bir hayat sürdürdüklerini göstermiştir⁷.

Yabancı literatürde sporu bırakma, bırakmaya karar verme ve bu süreçteki geçiş dönemi üzerine birçok çalışma yapılmasına rağmen, ülkemizde bu alanda yapılmış herhangi bir çalışmanın olmaması büyük bir eksiklik olarak düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmanın, Türkiye’de sporu

bırakma sürecini yaşayacak bireylere sunulacak hizmetlerin belirlenmesinde, öncülük edecek bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye’de, amatör seviyeden profesyonel seviyeye kadar sporu meslek olarak seçerek kariyerlerini sonlandırma aşamasına gelen sporcuların problemleri, beklentileri ve sporu bıraktıktan sonraki yaşantılarına ilişkin planlarına temel olabilecek veriler ortaya konulacaktır. Çalışma ile sporu bırakma öncesi, esnası ve sonrasında bireylerin yaşadıkları problemlerin tanımlanması, problemleri çözmede yaklaşımların tespit edilmesi, etkili ilişkilerin kurulması ve sürece yönelik kariyer danışmanlık ile sosyal destek amaçlı merkezlerin kurulmasına yardımcı olunabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, aktif spor hayatını bitiren bireylerin, bundan sonraki hayatlarından beklentilerinin belirlenmesiyle yine bu bireyler için üretilecek projelere ve sunulacak hizmetlere de yön verileceği ümit edilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı; kaçınılmaz olan kariyer sonlandırmayı yaşayan ülkemizdeki profesyonel futbolcuların, futbolu bırakma yaşantılarını nasıl algıladıklarını tespit etmektir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Futbolun Tarihî Gelişimi

Futbol; on birer kişilik iki takım arasında, özel bir oyun alanında, belirli kurallara göre oynanan; topu özellikle ayakla sürerek rakibin savunduğu kaleye sokup, sayı kazanmak temeline dayanan; yaygın bir top oyunudur. Futbolda; kalecilerden (ceza alanı dışına çıkmaksızın) başka oyuncular topa elleriyle, kollarıyla dokunamazlar⁸³.

Futbol, top oyunlarının günümüzde en popüler olanlarından. Kesin olarak başlangıç dönemi ve coğrafik bölgesi hakkında şurasıdır veya şu zamandadır denememektedir. Olimpiyat oyunlarının ortaya çıkışı hakkında nasıl çeşitli efsaneler, mitler ve rivayetler varsa, top oyunlarından futbol oyunu da birçok millete atfedilmektedir. Dünyanın pek çok ülkesinde futbol oyununun ilk formlarının başlangıcı olarak pek çok top oyunundan bahsedilmektedir. Ancak, bu belirtilen top oyunları gerek oyunun kuralları, gerekse oynanılan alan ve malzeme bakımından da farklılıklar göstermektedir⁴⁵.

Maya, Aztek ve diğer Orta Amerika kavimlerinin, Amerika kıtasının keşfinden önceki döneme ait top oyunları, bilinen futbol arasında çok az sayıda benzerlikler olmasına karşın, eski Çinlilerin ts'u kü adlı oyunu günümüz futboluna şaşırtıcı derecede benzemektedir⁹¹.

Futbolda da, hemen hemen öbür dalların tümünde olduğu gibi öncülüğü Çinliler yapmışlardır. Beş bin yıl önce Çinli hokkabazlar, topu ayaklarıyla dans ettiriyorlardı ve daha sonra ilk oyunlar da yine Çin'de düzenlendi. Sahanın ortasında bir çit vardı ve iki taraftaki oyuncular ellerini kullanmaksızın topun yere değmesini engelliyorlardı. Bu gelenek, hanedandan hanedana aktararak sürdü. Milattan önce yapılmış bazı

anıtlardaki rölyeflerde ve milattan sonra yapılmış bazı kabartmalarda görüldüğü gibi, Ming Hanedanı'na mensup Çinliler bugünkü toplara benzeyen toplarla oynuyorlardı³⁹.

Bu oyunun başlangıcı, efsanelerdeki "Sarı Kral" Huang Di'ye atfedilir. O zamanlar bu oyuna "Tsu-Chiu" (ayakla vurmak) denirdi. Bu oyun, bugünkü futbolun ilk formlarından olan bir oyun olarak tanımlanmaktadır. M.Ö. 621 ile M.S. 618 yılları arasında, Çin'de çok sevilmiş ve askerleri savaşa hazırlık amacıyla yetiştirmede kullanılan bir oyun olarak oynanmıştır⁴⁵. İmparator bu oyunu askerlerine, özellikle beceri ve birlikte iş görme yeteneği kazandırmak için oynatmıştır⁶. Fakat, daha sonraki yıllarda bu oyun tamamen unutulmuştur⁴⁵.

Avrupa'da futbol, Orta Çağ'da Çinlilerin bu icatta bulunmalarından birkaç bin yıl sonra, yeniden icat edilmiştir. Futbolun Orta Çağ'daki serüvenlerini incelemeden önce bir hatırlatma yapmak gerekmektedir. Tersine ne kadar iddia edilirse edilsin, antik çağda futbol (ayaktopu) oynanmamıştır, bu yüzden Orta Çağ futbolunun kökenlerini antik çağa dayandırılmaz. Yunan ve Roma çağlarında çeşitli top oyunlarının popüler olduğu bilinmektedir. Bu oyunların çoğu, iki veya daha fazla kişiyle oynanan bir tür "istop" oyunudur⁹¹.

Orta Çağ'da, Romalı askerler ve Fransızlar tarafından oynanan "La Soule" günümüz futboluna çok benzer. Bu oyun Romalı askerler tarafından Galya'ya götürülmüş ve oradan yayılmıştır. Oyun içinde her türlü sertlik serbesttir; oyun alanı kimi zaman kilometrelerce uzağa dikilmiş kazıklarla sınırlandırılır. Futbolun İngiltere'de ortaya çıktığı görüşü tartışmalıdır. Fransızlar, bu oyunun Normanlar tarafından İngiltere'ye götürülen "La Soule"dan türediğini, İtalyanlar ise kendi ülkelerinden çıktığını ileri sürmektedirler⁸⁵.

Kayıtlı ilk futbol oyunu bugün İngiltere’de Derby olarak adlandırılan yerde İ.S.217’de “Büyük Perhiz Salısı”nda (Shrove Tuesday) oynanmıştır. “Futbol”, bir Roma garnizonu karşısında elde edilen kesin askerî zaferi kutlamak için düzenlenen bir şenliğin parçası olarak oynanmıştı. 1175 yılına gelindiğinde ise futbol her sene tekrarlanan bir etkinlik haline gelmiştir¹⁰⁷.

Romalı lejyonerler sayesinde Britanya Adalarına ulaşmış olan bu yenilik, yüzyıllar sonra, 1314’te Kral II.Edward, gürültülü ayaktakımı oyununu, Tanrının izin vermediği, birçok kötülüğe neden olduğu, büyük topların peşinden koşularak yapılan mücadele olarak nitelendiren bir kraliyet fermanına, mührünü vurmuştur. Bu dönemde, oyun artık futbol olarak adlandırılıyordu ve ardında birçok kurban bırakıyordu. Karşılaşmalar günler boyunca sürüyor, birçok cana mal olarak geniş alanlara yayılıyordu. Krallar bu kanlı mücadeleleri yasakladılar. 1349’da III.Edward futbolu; “işe yaramaz ve aptalca” oyunlara dahil etti. 1410’da IV.Henry ve 1547’de VI.Henry tarafından imzalanan futbol aleyhinde fermanlar da vardır³⁹.

2.1.1.Dünya’da Futbolun Tarihî Gelişimi

Futbol halk arasında oynanmaya başlandığı günden, belirli kurallar çerçevesi içine oturtulduğu 19.yüzyıla kadar sert bir kavga ve dövüş şeklindeydi. Futbolun modern çağlara uzanan yolu sayısız ölü ve yaralılarla doludur. Futbol, hem bedensel hem de yaşamsal bir tehlike arz etmekteydi⁹¹.

Orta Çağ’da futbolun yasaklanmasının altındaki düşünce, salt ortaya çıkan kargaşa değildir; halkın futbol oynamayı bahane edip toplanarak isyan çıkartma olasılığı, kralların en büyük korkularındandı. Onların isteği; halkın bu düzen bozucu oyunlarla ilgilenmek yerine askerî silahlarla ilgilenip, kendini savaş için yetiştirmesiydi. Konulan yasaklar,

İngiltere’de halkı fazla etkilememiş, tersine futbol giderek artan bir tutkuyla, büyük kitlelerin ilgi odağı olmuştur. Bu büyük ilgi karşısında, futbolu yasaklayan fermanlar kaldırılmak zorunda kalmıştır⁸⁵.

17. yüzyıla kadar futbol genelde gizli olarak oynanıyordu. Futbolculara da halk tarafından kötü gözle bakılıyordu. Ancak bir süre İtalya’ya sığınıp sonradan ülkesine dönen Kral II.Charles döneminde "Calcio", yeniden serbestçe oynanmaya başlandı. Soyluların devam ettiği kolejler ise futbol kulüplerine öncülük ettiler. Eaton, Harrow, Westminster gibi kolejler futbolu kendi belirledikleri kurallarla oynadılar. 1841’de, rugby (ragbi) ile futbolun kesinlikle birbirinden ayrılması için yapılan çalışmalar sonunda futbol topunun tam bir küre biçimini alması kabul edildi. 1848’de ise "Cambridge Kuralları" adı altında belirlenen kurallar, anlayış ve uygulama farklılıklarını ortadan kaldırdı. Bu da futbolun yayılmasını hızlandırdı. Futbol, bugünkü şekline on iki İngiliz Kulübünün 1863 yılında Londra’daki Free Mason’un meyhanesinde imzaladıkları ve bugün de uygulanan futbol kuralları üzerinde kesin anlaşmaya varıp, "Football Association" / "İngiliz Futbol Federasyonu"nu kurmalarıyla ulaşmıştır⁴⁵.

1871 yılında Kral Kupası oynanmaya başladı. Futbolun tüm evrene yayılması ise 1879’da ilk kez uygulanan profesyonellik olayı ile oldu. Glasgow’dan Darven’e getirilen İskoçyalı futbolcular ilk profesyonel kişiler oldu. 1888’de İngiliz profesyonel ligi kuruldu ve ortaya konan kuralları diğer uluslar da benimsediler⁴⁹.

1890 yılında sahanın sınırları kireçle çizildi ve ortasına bir daire yerleştirildi. Aynı yıl, kalelere ağ da gerildi. Bu ağlar, topu tutuyor ve goller hakkında kuşkuya yer bırakmıyorlardı. 1904 yılında FIFA kuruldu, örgüt o zamandan beri dünya üzerindeki ayak-top ilişkilerini yönetmektedir. FIFA, zamanında İngilizler tarafından oluşturulan kurallarda pek az değişiklik yapmıştır³⁹.

2.1.2.Türkiye’de Futbolun Tarihî Gelişimi

Dünyada diğer ülkelerde olduğu gibi, modern futbolun Türkiye’ye gelişi de İngiliz denizcilerin, diplomat ailelerin ve tüccarların katkılarıyla olmuştur. Batı ülkelerinden gelen gazete ve dergilerden çeviri yaparak haberler yayınlayan Osmanlı gazeteleri, Fransa ve İngiltere’de oynan futbol oyunu konusunda yazılar yayımlamıştır⁸⁵.

Türkiye’de ilk futbol, 1895 yılında İzmir’in Bornova semtinde ticaretle uğraşan İngiliz gençleri tarafından oynanmıştır. La Fontaine Giraud, Whittall ve Charnand aileleri ülkemizde ilk futbol oynayanlardır⁴². İzmir’de oturmakta olan bazı İngiliz aileleri, iş icabı İstanbul’a taşınmışlar ve İngiliz sefarethanesindeki bazı memurları da aralarına alarak Moda çayırında futbol oynamaya başlamışlardır. İzmir’den İstanbul’a gelen futbolcularla beraber, İngiliz sefarethanesindeki personellerden bazılarının iştiraki ile, onlara uygulanan dokunulmazlıktan da istifade ederek, Moda Futbol ve Ragbi kulübü 1896’da kurulmuştur³⁴.

Türkiye’de ilk futbol kulübü, 1899 yılında “Black Stocking Football Club” (Siyah Çoraplılar Futbol Kulübü) adı altında kurulmuştur^{42,49,45}. Bundan sonra, 1901 yılında James La Fonten tarafından, Kadıköy Futbol Kulübü (Union) adı ile bir kulüp kurulmuştur. 1903 yılında Beşiktaş Kulübünün kurulmasından sonra, İngilizler, Moda Futbol Kulübü adı ile ikinci bir kulüp daha meydana getirmişlerdir⁴². 1905 yılında Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) öğrencilerinden Ali Sami (Yen) Bey’in teşebbüsleri ile Galatasaray ve 1907’de de Kadıköy’de Fenerbahçe, Üsküdar’da Anadolu Kulüpleri kurulmuştur⁵⁴.

İstanbul’da dört yabancı takım "Moda", "Elpis", "Imogone" ve "Kadıköy" (Union) isimli kulüplerin kurduğu İstanbul Futbol Birliği kendi arasında bir futbol ligi kurdular (17 Mayıs 1903). Bu lige Türk takımları da

katıldılar. 1910 yılında "İstanbul Futbol Kulüpleri Ligi" adıyla kurulan ligin, tabanını daha da yerlileştirip genişleterek yeniden örgütlenerek "Cuma Ligi" ve "Pazar Ligi" diye bölünerek Cumhuriyet'e ulaştığı görülmektedir. 13 Nisan 1923'te Türkiye Futbol Federasyonu kuruldu ve aynı yıl 21 Mayıs'ta FIFA üyeliğine kabul edildi. 26 Ekim 1923'de Türkiye, ilk millî maçını Romanya ile İstanbul'da oynadı (2-2). 1954'de kurulan UEFA (Avrupa Futbol Birliği), 1962 yılında Türkiye'yi bir Avrupa ülkesi olarak üyeliğe kabul etti. 1951 yılında profesyonelliğin kabul edilmesiyle futbolun bir meslek dalına dönüşmesini ve gelişmesini sağladı⁴⁵.

Futbolda profesyonelliğin ilk önemli neticesi 1951-1952 sezonundan itibaren İstanbul, Ankara ve İzmir'de profesyonel liglerin kurulmasıdır. Ancak, 1951'de hayata geçen bu profesyonellik, ancak İstanbul ve bir ölçüde İzmir ve Ankara'da uygulanabilen bir profesyonelliktir. 1959-1960 sezonunda kurulan "Deplasmanlı Millî 1. Lig'de 1964 yılına kadar İzmir ve Ankara dışında Anadolu takımlarının temsilcileri yoktur. 1963-1964 sezonunda kurulan 16 takımlı "Türkiye Profesyonel 2. Lig"inde sadece dört, 1965-1966 sezonunda 22 takımlı 2. Lig'de ise 10 Anadolu takımı vardır. Futbolun Anadolu'ya yayılması ancak 1960'ların ikinci yarısı ile birlikte mümkün olmuştur².

2.2. Futbolda Kariyer

Kariyer kelimesinin farklı açılardan çeşitli tanımları yapılmaktadır. Buna göre kariyer; bireyin tüm çalışma yaşamında ilerleme sağlayacağı, bir başarı elde etmek amacıyla izlediği ve çalıştığı alandır. Bir insanın çalışabileceği yıllar boyunca herhangi bir iş alanında adım adım ve sürekli olarak ilerlemesi, deneyim ve beceri kazanmasıdır. Bir kimsenin kariyeri, onun iş hayatı boyunca işle ilgili tecrübe, tutum ve davranışlarını kapsamaktadır²⁵. Bireyin hayatında amaç olarak takip ettiği ya da eğitimi aldığı iş veya uzmanlık alanına, iş hayatında genel olarak yöneldiği alana⁶⁶ kariyer denilmektedir.

Kariyer yapılacak alanı keşfetmek ve o alanda kariyer yapmaya karar verme süreci, “kariyer gelişimi” ve “meslek teorileri”nin yardımıyla açıklanabilmektedir. Kariyer gelişim süreci; kariyer ilgi alanlarını, kariyer amaç-yönelimlerini ve bireyin konu ile ilgili mesleklere ait kavramsallaştırmalarını kapsamaktadır¹³. Her meslekte statü elde etmek için hiyerarşik basamakları alttan üste doğru tek tek çıkmak gerekmektedir.

Sporda kariyer yapmak, toplumda alışlagelen kariyerlere yönelen insanlara nazaran çok farklı bir meslekî tercihte bulunmak anlamına gelmektedir. Genelde, meslekî yönelimler, bireylerin, aile ve çevrelerinin etkisiyle şekillenmektedir. Spor ise bu bağlamda, kişinin popülaritesine çok küçük yaşlarda kapıldığı bir aktivitedir. Genelde spor, özelde ise futbol, malzemesi basit olan ve her yerde oynanabilecek, bireyi gerek yaşadığı semtte gerekse okuduğu eğitim kurumlarında kendisine çeken faaliyetlerdir.

Sporda öncelikli hedef kazanmaktır⁶⁷, sporcular yoğun bir şekilde birbirleriyle rekabet etmektedirler. Spor bireysel kâbiliyet, güç, çalışma, teknik ve kıvraklık istemektedir. Başarılar ve başarısızlıklar

bireyseldir. Sporda kazananlar; çok çalışan, başarılı ve kâbiliyetli olan, var olan kâbiliyet ve kapasitesini tatbik etmesini bilenlerdir⁴.

Futbolcular, kariyerlerine başladıkları günden son güne kadar acımasız aşamalara katlanmaya hazırlıklı olmalıdırlar. Bir futbolcu, kariyer yaptığı süre içinde özel hayatından fiziksel durumuna kadar çoğu parametresini mükemmel seviyede tutmak zorundadır²³. Futbolculukta, amatör ve profesyonel olmak üzere iki çeşit kariyer yapılabilmektedir.

Doğrudan veya dolaylı olarak maddî bir kazanç almaksızın futbol oynayan kişi “amatör futbolcu”dur⁷⁹. Amatör futbol, en üstte profesyonelliğin yer aldığı bir merdivenin ilk basamağı, profesyonelliğe geçiş için olgunlaşma hazırlıklarının yapıldığı bir uğraşı sayılmaktadır. Futbolda amatör kümeler, profesyonel liglerin “bekleme odası” olmaktan öteye işlevsizdir³⁵. Ünlü ve başarılı olmak isteyen bir futbolcu, rakipleri ve hatta takım arkadaşlarıyla rekabet ederek kendini ispatlamak durumundadır. Sporun özü de zaten rekabettir.

Kulübüne sözleşmeye bağlı olup, futbol faaliyetini, yüklenmiş olduğu sorumluluk ve ücretle yapan futbolcu ise “profesyonel futbolcu” şeklinde tanımlanmaktadır⁷⁹. Amatör ve profesyonel sporcular arasındaki fark; profesyonel sporcuların yaptıkları iş için para alırken, amatör sporcuların almamalarıdır¹¹. Profesyonel futbolculuk bu meslekteki zirve noktadır.

Bireylerin, toplumun sosyal tabakalaşması içinde sosyal hareketliliğe uğramalarında sporun da yeri bulunmaktadır. Sosyal hareketlilik, sosyal değişme içinde bulunan toplum hayatında, fertlerin yatay ve dikey olarak mensup oldukları bir sosyal sınıftan bir diğer sosyal sınıfa geçmeleridir. Sporda dikey hareketlilikten faydalanma, daha ziyade sporu amatörce değil, fakat profesyonel olarak yapanlar için düşünülebilir. Çünkü,

profesyonel bir sporcu için faaliyet gösterdiği spor dalı, onun ana mesleğidir ve hayatını bu daldaki başarısı ile idame ettirmektedir²⁷.

Futbolda çoğu ülkede işçi sınıfının çocukları yer almaktadır, çok ender olarak diğer toplumsal sınıfların çocukları bu sporu tercih etmektedirler. Futbol sınıfsız olarak görülmesine rağmen, gerçekte işçi sınıfının sporudur. Bu işçi sınıfının çocukları, özellikle 1. Lig'de oynayanlar ve ekonomik bakımdan durumları iyi olanlar, giderek işçi sınıfından sayılmamaktadırlar⁴. Eski ve yeni toplumsal statüler arasındaki fark, bireylerin ve sosyal grupların hareketliliğinin yönünü ortaya çıkarmaktadır. Burada söz konusu olan toplumun tabakalaşma piramidi içinde, aşağıdan yukarıya doğru kazanılan bir statüdür²⁶.

Futbolculuğu meslek olarak seçen bir bireyin hedefleri arasında; profesyonel bir takımda oynamak, çok miktarda para kazanmak, ünlü olmak ve millî takıma seçilmek vardır. İşçi sınıfından veya toplumun alt gelir gruplarından gelerek profesyonel futbolcu olmayı seçen bireyler, çok para ve mal-mülk kazanarak, gelir seviyeleri ve hayat tarzlarında değişiklik yapabilmektedirler. Bunun sonucunda birey, dikey hareketliliğe uğramakta ve toplum içindeki statüsünü de kolaylıkla arttırmayı başarabilmektedir. Profesyonel futbolculuk, maddî imkansızlıklar içinde süregelen hayatı bir anda, muhtemelen hiçbir meslekte başarılamayacak bir hızda değiştirme imkanı yaratmaktadır.

Futbol, oynandığı ortam itibariyle çetin koşullarda mücadele gerektiren bir spordur. Futbol sahasının üstü açık olduğu için sporcular; sonbahar/kış mevsimlerinde yağmur, çamur, kar ve soğukla, yaz/ilkbahar mevsimlerinde de yine yağmur ve aşırı sıcaklarla mücadele etmektedirler. Sahanın boyutlarının büyük olması, futbolcuların sezon ve sezon dışında her zaman iyi bir kondisyona sahip olmalarını gerektirmektedir. Böylesine zor

koşullara karşı dayanıklı bir fiziksel durum ve güçlü bir iradeye sahip olmak şarttır.

Güçlü bir fiziksel durum, futbolda ancak, çok çalışmayla elde edilebilmektedir. Yoğun yüklenme içeren sık antrenman periyotlaması, futbolculuk yaşantısının kabullenilmesi gereken bir parçasıdır. Futbolu sevmek, futbolcu olmak için yeterli değildir. Futbolcunun bütün hayatı, takım birlikteliğiyle geçen antrenmanlar, kamplar ve müsabakalardır. Futbolcu disiplin içinde yaşamaya mecburdur. Beslenmesi dahi kalori hesaplarına bağlı olmalıdır.

Futbolcu, mesleğinin gerektirdiği bu mücadelede yalnız başına kalmaya alışık olmalıdır. Futbolcuların aile yaşantıları; antrenman, kamp ve müsabaka programlarından çoğu zaman olumsuz etkilenmektedir. Futbolcular, kamp süreçlerinde; oteller veya takıma ait tesislerde, izole edilmiş bir süreç geçirmek; aile, akraba, arkadaş ve normal yaşantılarında yapmaktan zevk aldıkları aktivitelere dair özlemlerini bastırmak mecburiyetinde kalmaktadırlar.

Futbolculukta, bir başka zor süreçte, transfer dönemidir. Futbolcu, bir parçası olduğu, üyelerine alıştığı takımdan bir başka takıma veya bir başka şehre ya da lisanı, kültürü farklı bir ülkeye gitmek zorunda kalmaktadır. Transfer sonrası dönemler, performansı korumanın yanında verilmesi gereken ekstra mücadeleleri de gerektirmektedir. Bunun yanında sözleşmeyi uzatmak, aynı takımda kalmanın yolu ise; antrenör, takım yöneticileri, taraftarlar ve/veya medyayı dahi memnun etmekten geçmektedir. Futbolcu, oynadığı takımda kalmak için, sezon içinde oynadığı mevkiinin gerektirdiği performansı başarıyla ortaya koymak, hata ya da hatalar yapmamak ve en ilginç sakatlanmamak durumundadır. Her sporcunun bir alternatifi mutlaka bulunmaktadır. Takım ruhuna uymayan bir davranışla, yedek sporcuların bazıları içinde bulundukları psikoloji ile saha

içindeki oyuncuların performans kaybetmesini, hatalar yapmasını ve hatta sakatlanmasını bekleyebilirler. Futbolculuk yaşantısı zor bir süreçtir, her zaman en iyi olma ve zirvede kalma zorunluluğu vardır.

Takımda “as” oyuncu olmak; fiziksel, psikolojik, zihinsel ve duygusal açıdan mükemmelliği gerektirmektedir. Bu kriterlerden birinin zayıflaması, en iyi futbolcuyu bile istenmeyen kişi ilân etmek için yeterlidir. Eğer antrenör, takım yöneticileri, taraftarlar ya da medya oyuncunun gitmesini isterlerse yeni bir takım bulmak ve o takıma uyum sağlamak zor ve kaçınılmaz olmaktadır.

2.3. Futbolda Sosyal Destek

Sporun her branşında, sosyal destek unsurları, sporculuk kariyeri oluşturmaya karar verme, bu kariyeri başarılı bir şekilde sürdürme ve sonlandırma aşamalarının sorunsuz bir şekilde yaşanması için etkin bir rol oynamaktadır.

Sosyal destek, bireyin ihtiyaçlar hiyerarşisinde var olan; ait olma, sevgi, takdir ve kendini gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçlarının başka bireylerle (arkadaşları, ailesi, üstleri veya profesyonel danışmanlar vb.) kurduğu etkileşim sonucunda tatmin edilmesi anlamına gelmektedir²⁴.

Sosyal destek, bizi sevdiğini, önemseddiğini, değer verdiğini bildiğimiz, güvendiğimiz insanların varlığı ve hazır bulunmasıdır^{110,51}. Sosyal destek algısının aile ve çevreden kaynaklanan kabul duygusunu içeren kişisel niteliklere sahip olduğu belirtilmektedir. Bu kabul duygusunun göreceli olarak durağan ve bir insanın sosyal dünyasına ilişkin düşünce biçimi ve davranışlarında süregelen bir etki gösterdiği de ifade edilmektedir. Genel olarak sosyal desteğin iki temel bileşeni olduğu varsayılmaktadır. Bunlardan

birisi; ihtiyaç duyduğunda başvurulabilecek insanların varlığına ilişkin algıdır. Diğeri ise; var olan destekten kişinin sağladığı memnuniyet derecesidir¹¹⁰.

Bireyin günlük hayatında sosyal destek kaynakları; ailesi, arkadaşları, öğretmenleri, en yakın çevresi, içinde bulunduğu etnik gruplar vb.den oluşmaktadır¹¹⁰. Sporcular düzenli bir yaşam sürmek amacıyla genelde erken evlilik yaparlar. Bu noktada genç ve başarılı bir sporcunun eşi de önemli bir faktör oluşturmaktadır⁶⁰. Spor yaşantısı içinde ise; antrenörler, takım arkadaşları, kulüp yöneticileri ve taraftarlar bireye sosyal destek sağlamaktadırlar. Spor yaşantısı içindeki sosyal destek kaynakları, sporcuyu daha çok performans ve güç sergilemesi konusunda cesaretlendirerek hedeflere ulaşmak için azimle çalışması konusunda desteklemektedirler.

Sosyal destek kişisel bağlantılardan oluşur ve en az iki kişinin sahip oldukları kaynakların karşılıklı algılanışa göre alan ve veren kişi arasında, daha çok alanın yararı için karşılıklı değişimdir. Sosyal destek duygu, materyal ve bilgi yardımı şeklinde olabilir. Birey, takım arkadaşlarıyla aynı süreçte, benzer değerler, tutumlar ve hedeflerle, sosyal bir gerçekliği paylaşmaktadır. Aile, akraba ve spor yaşantısı dışındaki diğer arkadaşları ise bireye, daha çok karşılaşılmaması muhtemel engelleri ortadan kaldırmaya yönelik bir duygusal paylaşım desteği ve var olan sosyal gerçeğin paylaşımına yönelik bir sosyal destek sağlamaktadırlar⁷.

Futbolculuk yaşantısı, sürekli başarılar ve sevinçlerle dolu bir süreç değildir. Bireysel hedeflerin yanında takım hedeflerine de, rekabetin son derece yoğun yaşandığı bir ortamda ulaşmak için mücadele verilmektedir. Bireysel olarak, futbolcu, iyi bir profesyonel takımda oynamaktan, millî takıma seçilmek, gol kralı olmak, ün ve şöhrete kavuşmak gibi birçok hedefe ulaşmaya çalışmaktadır. Bunun yanında takım hedefleri ise, lig şampiyonluğundan, Avrupa ve Dünya şampiyonluğuna kadar geniş

parametreleri içermektedir. Bu hedeflere ulaşmada, hayal kırıklıkları ve sakatlıklar yaşamak kaçınılmaz olmaktadır.

Futbolcular hiç beklemedikleri zamanlarda, bazen ters bir hareket, bazen beklenmedik bir topun çarpması, bazen de aldığı bir tekme darbesi ile sakatlanabilmektedir³⁹. Futbolculuk yaşantısında, huzursuzluklara neden olan sakatlıklar çok sık yaşanmakta, sakatlıklar sonucunda ortaya çıkan strese diğer sağlık problemlerinin yaşanma olasılığını arttırmaktadır⁷³. Her meslekte olduğu gibi futbolculukta da hedeflere ulaşamamada karşılaşılan hayal kırıklıklarından doğan psikolojik gerilimleri yaşamak, engellenemez gerçekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Olumsuzlukların yaşandığı bu gibi zor dönemlerde, sosyal destek unsurları futbolcuya, kimi zaman fiziksel kimi zamanda psikolojik yardım sağlayarak, sorunlarını aşmasında öncülük yapmaktadır.

2.4. Genel ve Spora Özgü Emeklilik-Geçiş Dönemi Model ve Teorileri

Sporcular ve kariyer sonlandırma üzerine yapılan çalışmalarda kabul edilen teorik modeller; sosyal gerontoloji, thalantoloji ve yetişkin geçiş modelleridir¹⁸.

2.4.1. Sosyal Gerontoloji Teorisi

Gerontoloji; yaşlanma sürecinin neden ve sonuçlarının sistematik analizi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal gerontoloji, yaşlı insanlar ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşim sürecine yoğunlaşmaktadır. Böylece, sosyal gerontolojinin alanına giren teoriler sporu bırakma içinde geçerli sayılmaktadır^{7,57}.

Gerontolojik perspektiften bakıldığında, emeklilik olayı bireyin hayatında kronolojik sürecin sonu olarak görülmektedir. Aslında, bu yönüyle sporu bırakma döneminden farklılıklar göstermektedir. Buna rağmen, sporcu olmayan insanların emeklilik tecrübeleri ile sporcuların emekliliğinde (sporu bırakma) bazı paralellikler bulunmaktadır. Her ikisi içinde, emeklilik süreci pasif ve negatif bir anlama sahiptir ve bireylerin hayatlarında stres oluşturan faktörlerdendir⁵⁰. Bu geleneksel emeklilik teorisi, yaşlanma ve emekliliğin sinonimliğine bakarak, yaşlı bireylerde denenebilecek yeni teoriler geliştirmektedir. Temelinde yatan varsayım, sporu bırakmayla sahip olunan rolden çıkmaya, sosyal ve psikolojik gereksinimlere son vermeye kendini alıştırmaktır¹⁸. Sporlu bırakma olayı, diğer mesleklerdeki emeklilik çeşitleriyle bağlantı kurularak açıklanabilmektedir. Sporcuların, sporu bıraktıktan sonra karşılaştıkları problemlerin diğer mesleklerdeki problemlerle benzer olduğu varsayılmaktadır⁷.

Hill ve Lowe (1974), sosyal gerontoloji teorisini temel alarak, bunun bireyin yaşlanma süreciyle birlikte, genellikle, gönülsüz bir şekilde spor kariyerlerini sonlandıran sporculara uygun olduğunu belirtmektedirler¹⁸. Sosyal gerontolojinin altında incelenen; “ilginin kesilmesi”, “aktivite”, “devamlılık” ve “sosyal bozulma” gibi teoriler, sporu bırakmada kabul gören teorilerdir⁶⁵.

2.4.1.1. İlginin Kesilmesi Teorisi

İlginin kesilmesi teorisi (Cummings, Dean, Newell ve McCoffrey, 1960), toplumun ve bireyin karşılıklı olarak birbirlerinden fayda sağlamayı kesmeleri olarak tanımlanmaktadır^{65,18}. Cummings ve Henry’e göre (1961), emeklilikte sporcular hem birbirleriyle hem de spora özgü yapılarla (kulüp, dernek, yönetici, gazeteci v.b) ilişkilerini karşılıklı kopararak, kendilerini geriye çekmekte ve izole edilmiş bir yaşam sürmektedirler³¹.

Bu tanıma paralel olarak, ilginin kesilmesi teorisi; birey için önemli olan toplumsal bir rolün terk edilmesi (bir bireyin mesleğinden emekli olması gibi) sürecini tanımlamaktadır⁶⁵. Bu olay, genç nüfusun iş hayatına girmesi için istihdam alanlarında yer açılması sonucunu ortaya çıkartırken, aynı zamanda, yaşlılarında geriye kalan ömürlerinde hayatlarının tadını çıkartmaları anlamına da gelmektedir⁷.

Teori, sporcuların, zamanla sahip oldukları kâbiliyetlerinin azaldığını kabullenmeleri gerektiğini ve sporu bırakmanın, spor dışındaki hayata dair fırsatların yakalanması anlamında cazip bir fırsat olacağını vurgulamaktadır. Bu noktadan hareketle, ilginin kesilmesi teorisini kabullenmenin, sporu bırakma deneyimin sorunsuz bir şekilde yaşanmasında anahtar rol oynadığı savunulmaktadır. Buna rağmen, sporu istemeyerek bırakan yani sporla gönülsüz olarak ilgisini kesen bireylerde bu şekilde bir kabullenmenin zor olacağı da bir gerçektir⁵⁰.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 1), spor kariyeriyle ilginin kesilmesini kabullenmeyi zorlaştıran muhtemel sebeplere ait bilgilere yer verilmiştir.

Tablo1: Spor Kariyeriyle İlginin Kesilmesini Kabullenmeyi Zorlaştıran Muhtemel Sebepler (Huang, 2002).

Gönülsüz Olarak Spordan İlginin Kesilmesi	Yeni Kariyere Yönelmede Mücadelenin Zorluğu
-Yüksek Seviyede Sporcu Kimliği -Sporda, Performansla Özsaygı Bağlantısı -Daha İyi Performans Beklentisi -Yarım Kalmış Planlar/ Hedefler	-Yetersiz Yeni Meslekî Kâbiliyetler -Yetersiz Sosyal İlişkiler -Spor Kariyerini Sonlandırmadan Dolayı Sağlık Problemleri -Sosyal Statü ve Prestij Kaybı -Popülerliliğin/İlginin Kaybedilmesi

Ne yazık ki, bu teori geliştirildiğinden beri, deneysel ispattan yoksun ve kapsamı çok dar olduğu için gerontolojistler tarafından eleştirilmektedir. Sporu bırakma deneyiminde, bu teorinin çok az yararı olduğu söylenebilmektedir. Çünkü, eski sporcularda zaten topluma karşı içe dönük bir yaşam tarzının nadiren görüldüğü belirlenmiştir. Rossenberg (1981), gönüllü olarak ilginin kesilmesi ve kabuğuna çekilmenin, hedefe ulaşma ve müsabıklık gibi özellikleri olan sporcuların yaşam oryantasyonuna ters olduğunu belirtmiştir. Dahası çoğu sporcu, sporu bıraktıktan sonra bu teorideki olduğu gibi, çalışmayı bırakmamakta, sporcu rolünün yerine başka bir meslekî rol ya da rolleri koymaktadır⁷.

2.4.1.2. Aktivite Teorisi

Aktivite teorisi (Havighurst & Albrecht, 1953), emeklilik deneyimi yaşayan bireyin, aktivite seviyesini eskisine benzer düzeyde tutmak için, eski rolünün yerine yeni bir rol koyma ihtiyacı hissettiğini ileri sürmektedir. Sahip olunan eski rolün özelliklerini ve yüksek seviyede aktifliği sürdürmeye çalışmak, sporu bırakan bireylerde kendine güven ve yaşam doyumunu olumlu yönde etkilemektedir. Teori, sporu bırakmaya uyum sürecinde, kaybedilen sporculuk rolünü telâfi etmekte işe yarayan aktivitelerin bulunmasının önemini açıklamaktadır. Aktiviteleri azalan eski sporcuların, başarısız bir sporu bırakmaya uyum süreci yaşadıkları tespit edilmiştir. Genellikle, başarılı bir sporu bırakmaya uyum süreci, kaybedilen aktivitenin yerine konan yeni aktivitelerle gerçekleşmektedir^{50,57}.

Rossenberg (1980), bunun, profesyonel sporda yaşanmakta olan, sporu bırakmayı reddetme ve bu gerçekliği saklama gibi mekanizmaların açıklanmasında kullanılabileceğini öne sürmektedir¹⁸. Rossenberg (1981) yine, aktivite bulma ihtiyacı duyan sporcunun, içinde bulunduğu durumu açıklamak yönünden de bu teorinin, sporu bırakmaya uygun olduğunu iddia etmiştir. Bunun yanında, sporcuların gönüllü olarak

sporu bıraktıkları, çünkü hayatta, spora katılımdan daha çekici başka alternatiflerinde olduğu savunulmaktadır. Öğrenci, elit, amatör ve profesyonel sporcular tarafından uygulanan yoğun programların, sporu bıraktıktan sonra aynı yoğunlukta olmayacağı da bir gerçektir⁷.

2.4.1.3. Süreklilik Teorisi

Atchley (1980) tarafından geliştirilen teori, emeklilikten önceki role harcanan zaman ve enerjinin, yeni kazanılan veya kazanılacak rollere dağılacağına dikkat çekmektedir^{15,89}. Buna rağmen, sahip olunan eski rol çok önemliyse ve yeni rol ya da roller aynı düzeyde aktivite seviyesini sağlayamazsa, bireyde doyumsuzluğa neden olmaktadır. Süreklilik teorisinin, sporu bırakma deneyimine sporcuların neden istekli olmadıklarını açıklaması, dikkate değer bir noktadır. Sporcu rolü kadar önemli yeni bir sosyal rol bulmak için yoğun enerji, duygu ve zaman harcamak, eski sporcular için gerçekten zor bir süreç olmaktadır⁵⁰.

Süreklilik teorisi, kaybedilen eski kariyere ait rolün yerine yenisinin konmasının gerekli olmadığını, bireyin zaten diğer alanlarda yeteri kadar çeşitli rollere sahip olduğunu da öne sürmektedir. İş hayatındaki yeni bir role zaman ve enerji vermek, bireyin düzeninde yıkıcı bir fonksiyona sahip olabilmektedir. Teoriye göre, eğer sporu bırakan bireyin önemli bir sporculuk rolü varsa ve yeni rolü daha az anlamlı ise, bireyin sporu bırakmaya alışma dönemi olumsuz bir şekilde gerçekleşmektedir¹⁸.

Rossenberg (1981), bu teori için sporu bırakma konusuyla ilgili iki önemli yönü vurgulamaktadır. Bunlardan ilki, sporcuların zor bir sporu bırakma deneyimi yaşayacaklarını önceden varsaymaktadır, çünkü sporculuk yaşantısındaki yoğun odaklanma ve bunu sürdürme süreci, müsabıklık döneminde gerekli olmaktadır ve bu gereklilik, bireyin sporu bıraktıktan sonra diğer rollere anlam yükleme ihtimalini azaltmaktadır. İkinci

önemli nokta ise, sporcunun azalan kâbiliyetleri ve bulabileceği yeni fırsatlara rağmen, eski aktiflik düzeyinde kalma eğilimi göstermek istemesidir. Eğer sporcular, uygun olan alternatif rol veya rolleri bulamazlarsa, sporcu rolünü kaybetmeyi ne pahasına olursa olsun önleme gayreti göstermektedirler⁷.

2.4.1.4. Sosyal Bozulma Teorisi

Sosyal bozulma teorisi (Kuypers & Bengston, 1973), bireyin emeklilikle kaybettiği rolün sonucu olarak, duygularına kolay kapılan biri olacağını ileri sürülmektedir. Buna göre; birey yeni sahip olacağı statüden haz etmediği taktirde, o anda meşgul olduğu mevcut aktivitesini de bırakarak iç dünyasına çekilmekte ve olumsuz bir şekilde hareket etmektedir^{18,57}.

Ayrıca sosyal bozulma teorisi, “emekliliği”, kaybedilen eski rolün hakkı olarak da değerlendirmektedir. Ancak, bireyler, dış çevreden gelen, “emekli” nitelendirmesine karşı daha duygusal tepkiler vermektedirler. Bu sosyal değerlendirmeye tepki içsel olmaktadır, birey çevresine ve aktivitede bulunmaya karşı kendini geri çekmektedir. Negatif bir içsel değerlendirme yapmaktadır⁷.

Eğer eski bir sporcu, sporu bırakma sonucunda, çevresinden aldığı sosyal değerlendirmeden hoşnut olmazsa, sporu bırakmadan önceki aktifliğini sürdürme eğilimi göstermekte ve bu arada da kendini gergin hissetmektedir. Bu olumsuz durumun üstesinden gelmek için bireye, aktivitelerde bulunması ve pozitif bir öz imaj geliştirmesi yönünde tavsiyelerde bulunmak gerekmektedir. Rossenberg’e göre; “sosyal olarak yeniden yapılanma bu noktada büyük rol oynamaktadır, sporcu fiziksel kâbiliyetlerinde iyi bir seviyeye gelene kadar, iş hayatında yeniden sosyalleşmeye ihtiyaç duyabilmektedir”⁵⁰.

2.4.2. Thanatolojik Modeller

Thanatoloji, ölüm ve ölmek ile ilgili çalışmaları kapsayan emeklilik ve geçiş dönemi modelidir⁵⁷.

Ölüm ve ölmek gibi thanatoloji'nin kavramsal çalışma alanı da, sporcularda kariyer sonlandırma sürecinde çalışılmaktadır. Ball (1976), thanatolojik kavramları spora uygulayan ilk kişidir^{7,57}. Rossenberg (1984), eğer psikolojik olarak ölüm ve ölmeye kendini alıştırmaya ilgili bilgiler, sporcu kariyeri sonlandırmaya uygulanırsa, bu bireylere tavsiyelerde bulunma stratejileri de o derecede daha sağlıklı olacaktır şeklinde bir fikir öne sürmüştür¹⁸.

Kubler-Ross'e (1969) göre ise, ölüm sürecinin basamakları ölümcül hastaların reaksiyonlarından elde edilen deneyimlere dayanmaktadır. Hastalar, yaşadıkları zorlu süreçlerde çeşitli mücadele mekanizmaları kullanmaktadırlar; sonuçta kaçınılmaz olan ölüme karşı koymada ölümün kendisiyle bir anlaşma yapmakta ve bu süreci değişik şekillerde mücadelelerle yaşamaktadırlar¹⁸.

Thanatolojik modeller arasında; sosyal ölüm, bağlamın farkında olma ve Kubler-Ross'un ölüm ve ölmekle ilgili evrelerini ortaya koyan modeller bulunmaktadır.

2.4.2.1. Sosyal Ölüm

Sosyal ölüm, sporu bırakmada “ilk” kavramsal yapı olarak kabul görmüştür. Biyolojik ölümden farklıdır, Rossnberg'in (1982), sosyal ölümü tanımlaması; “diğer bireyler ya da gruplardan sosyal izolasyon, toplum dışına sürgün” şeklindedir. Sosyal ölümden birey, ölmüş gibi davranmaktadır⁷.

Kariyeri sonlandırmak sosyal ölümün bir şekli olarak düşünülebilir; bireyin biyolojik ölümü değildir ama bir gruptan sosyal dışlanmadır. Aynı paralellik Kubler-Ross'un ölümcül hastaların, hastalığa ve sosyal ölüme karşı koyma olayında da görülmektedir. Kariyeri sonlandırmanın ortasındaki strese verilen reaksiyonlar, sporcunun varoluşu için hayati önem taşıyan bir olgunun kaybı sonucunda yaşanmaktadır. Spor bırakan bireylerin, bu olaya ortak reaksiyonları; büyük üzüntü ve kederdir. Öncelikle varsayılan, sporcunun şok ve uyuşukluk dönemi geçirmekte olduğudur. İkinci olarak sporcunun inkâr-yadsıma yaşamakta, antrenörü ile tartışmakta, daha alt seviyelerde de olsa tekrar antrenmana ve müsabakaya katılmak istemektedir. Üçüncü olarak öfke-hiddet oluşmakta ve bu öfke; herkese karşı yönelebilmektedir. Birey, yıkıcı davranışlar gösterebilmektedir. Dördüncü olarak bulgular depresyonu işaret etmekte, içine kapanıklık, yalnızlık ve çaresizlik yaşanmaktadır¹⁸.

Ölüm sürecindeki hastalar ve kariyeri sonlandıran sporcuların deneyimleri hep aynı tarzda yaşanan süreçlerdir. Bunun yanında, anekdotlar ve klinik deneyimlerle birlikte deneysel desteğe de gereksinim duyulmaktadır. Bu model, cevap değildir ancak geçersiz de değildir ve araştırmaya başlamak için iyi bir noktadır. Daha önce paralel konularda deneysel çalışmalar yapılmış, ancak bu benzerlik ya tartışılmamış ya da dikkate alınmamıştır¹⁸.

2.4.2.2. Bağlamın Farkında Olmak

Bir diğer thanatolojik yapı, bağlamın farkında olmaktır. Sporu bırakmaya uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Gloser ve Strauss (1965), 4 çeşit bağlamın farkında olma şekli ileri sürmüşlerdir. Bunlar;

- Kapalı bağlamın farkında olmak,
- Şüpheli bağlamın farkında olmak,
- Karşılıklı rol yaparak bağlamın farkında olmak,
- Açık bağlamın farkında olmaktır^{7,50}.

Bu alt modeller, hastanedeki ölümcül hastalar üzerinde geliştirilmişlerdir.

➤ Kapalı farkında olmak; hastane görevlilerinin hastanın öleceğini bilmesine rağmen hastanın bilmemesi durumudur⁷. Lerch (1984), aynı durumu spora uyarlamıştır, buna göre sporcu, takım yöneticilerinin kendisini kadro dışı bırakacağını ya da satacağını bilmemektedir^{7,50}. Sporcu, olay gerçekleştiğinde ise çok şaşırmakta ve savunmasız bir halde kalmaktadır⁷.

➤ Şüpheli farkında olmak; hasta öleceğinden şüphelenmektedir. Doktor, hemşire ve hastane personeli onun bu şüphesini boşa çıkarmaya çalışmaktadır. Bu örnek spora uyarladığında ise; sporcunun kadro dışı kalacağından veya satılacağından şüphelenmesi fakat antrenör, takım arkadaşları veya yöneticilerin bu şüpheyi giderme çabaları anlaşılmaktadır⁷.

➤ Karşılıklı rol yaparak farkında olmak; hem hasta hem de hastane personelinin ölümün gerçekleşeceğini bilmesi ama bu gerçeği inkâr ederek, rol yapmalarıdır. Bu süreç bir sporcunun yaşadığı duruma benzerdir.

Oyuncunun verilen her şansa rağmen bulunduğu takımda yeri olmadığını, ne kadar iyi performans çıkarırsa çıkarsın gideceğinin kendisi ve herkes tarafından bilinmesi örnek verilebilir. Lerch (1984), bu durumun özellikle çok genç ve çok yaşlı sporcularda karşılaşılan bir durum olduğunu vurgulamaktadır⁷.

➤ Açık farkında olmak ise; hem hasta hem de hastane personelinin açıkça ölümü ve onun kaçınılmaz olduğunu bilmeleridir. Lerch (1984), sporda bunun çok sık yaşandığına inanmaktadır⁷. Hem sporcu hem de diğerleri gerçeğe yüzleşerek açıkça bunu kabul etmekte⁵⁰.

2.4.2.3. Kubler-Ross'un Ölüm Evreleri ve Ölmek

Kubler-Ross, 1965 yılında 2,5 yıl ölümcül hastaların yattığı bölümde yaptıkları deneyden sonra hastaların hastalıkla mücadelede yaşadıkları 5 aşamayı tanımlamıştır. Bunlar;

- Şok ve inkâr
- Hiddet-öfke
- Pazarlık
- Depresyon
- Kabullenmedir^{7,115,57,21,18,69,89}.

Bu aşamalar, sporu bırakmaya uyarlandığında benzer durumlar tespit edilmiştir. Sporcu bırakmanın ilk aşamasında, sporcu şok duygusu hissetmekte ve bu olayı inkâr ederek çalışmaya devam etmektedir. Bir yanlışlık yapıldığını ve tekrar spora kaldığı yerden ya da daha düşük seviyeden döneceğini düşünmektedir^{7,18}. Bu durum, sporcunun kaybettiklerini veya kaybetmeye bağlı problemlerini inkâr etmede kullandığı basit bir savunma mekanizmasıdır¹⁵.

İkinci aşama öfke ise, inkârın çok daha fazla süre devam ettirilemediği zamanlarda kullanılan başa çıkma mekanizması olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, şunu da belirtmek gerekir ki, sporcular, mücadele mekanizması olarak, bu duyguları kullandıkları fikrine katılmamaktadırlar. Bazı sporcular, öfkelerini aile üyeleri, arkadaşlar, antrenörler, yöneticiler, Tanrı ya da kaderlerine yöneltmektedirler. Bazı sporcular ise bu duyguları iç dünyalarında yaşamakta ve kendilerine zarar verici davranışlarda bulunmaktadırlar^{7,18}.

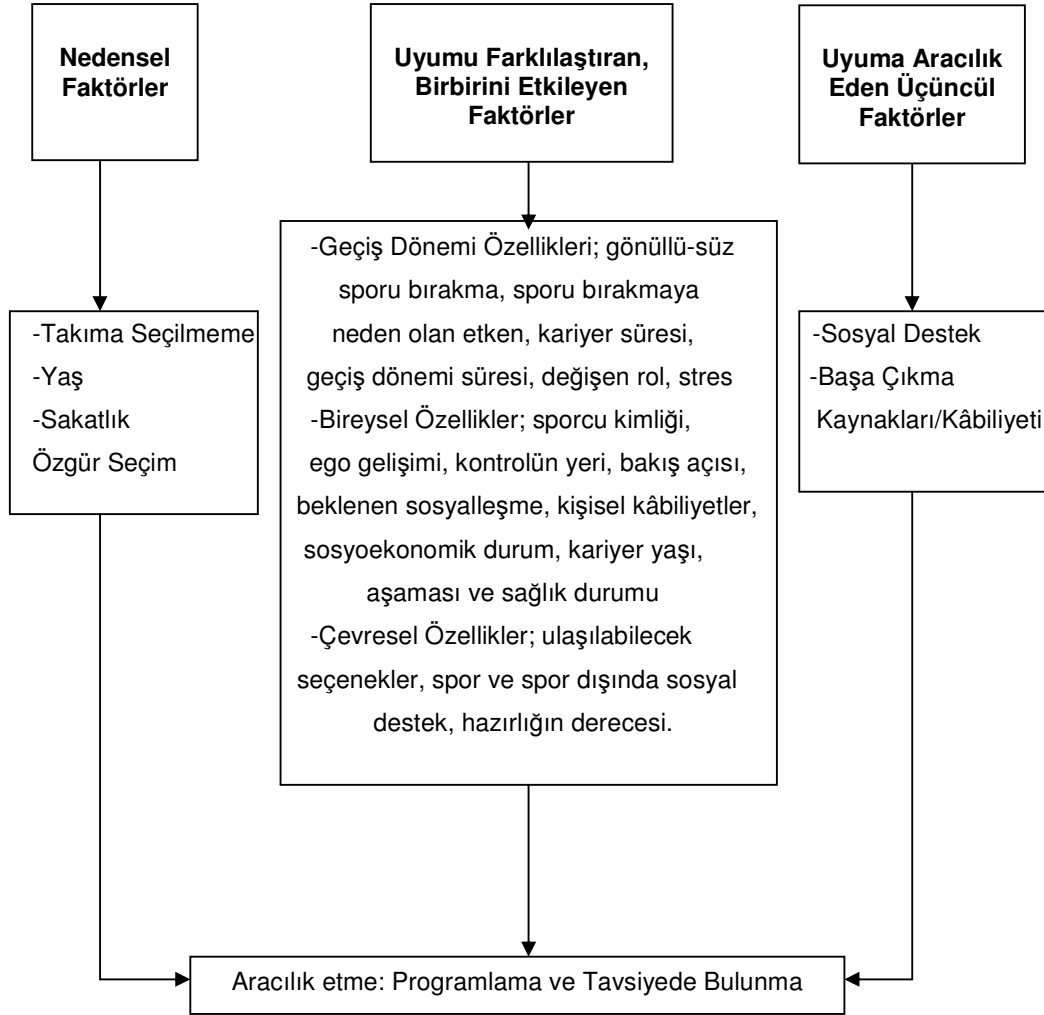
Üçüncü başa çıkma mekanizması, pazarlıktır. Bu aşamada sporcu, kendisinden çok daha güçlü birisi ya da Tanrı ile pazarlık yapıp anlaşmaya vararak, kaybettiklerini telâfi etmeye veya bu süreci ertelemeye çalışmaktadır¹⁵. Anlatılan bu ilk üç süreçte yaşadıklarından sonra sporcu, derin bir his kaybı yaşamakta ve genellikle depresyona girmektedir⁷. Sporcu branşına ilgisini kaybedip hatta sporla ilgili dahi konuşmamaya başlamaktadır. Bu depresyon hali çoğu bireyde; sosyal soyutlanma, uykusuzluk, uyuşukluk, yeme bozuklukları ve intiharı düşünme gibi klinik semptomlar göstermektedir¹⁵.

Son aşama ise, kabullenmedir. Lerch (1984), bu aşamada, sporu bırakan bireyin yaşadıklarının ölümcül hastaların yaşadıklarının çoğundan farklı olduğunu belirtmiştir. Birey, spor kariyerinin sonuna geldiğini bir derece de olsa kabullenmek zorunda kalmaktadır fakat eskiye ait deneyimleri tekrar canlanmakta ve genellikle yeni uğraşları kovalamak için harekete geçmektedir⁷.

2.4.3. Yetişkin Geçiş Dönemi Teori ve Modeli

Geçiş dönemi, insan hayatındaki fiziksel, sosyal veya psikolojik etki alanındaki değişimle başlamaktadır. Tek bir geçiş dönemi, bütün etki alanlarına tesir edebilmekte ve bütün geçiş dönemine dair sonuçlar, kişinin bireysel talepleri ve olayın doğasına bağlı olarak, stres yaşanmasına ve çeşitli değerlerin kaybına neden olabilmektedir¹⁸. Bireyin üzerine aldığı sorumluluklarda değişikliklerle sonuçlanan hareket veya olayları kapsayan bu süreç, bireyin davranışlarında ve ilişkilerinde duruma uyan değişiklikler meydana getirmektedir⁶⁵.

Yetişkin geçiş dönemi teori ve modellerinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgularla, sporculuk hayatında bireylerin yaşadıkları geçiş dönemleri açıklanmaya çalışılmıştır. Sporculukta geçiş dönemine neden olan ve bu sürece uyumu etkileyen faktörler, müsabaka sporlarında, kariyer geçiş dönemine ait kavramsal bir model olarak aşağıdaki şekilde (Şekil 1) verilmiştir.

Şekil 1: Müsabaka Sporlarında Kariyer Geçiş Dönemi Kavramsal Modeli (Huang, 2002).

2.4.3.1. Schlossberg'in Yetişkin Geçiş Dönemi Teorisi ve Profesyonel Spor Bırakma

Schlossberg (1981), geçiş dönemi için; “bir kişiyle ilgili gelişen bir olay sonucunda, bireyin davranışlarındaki değişimlere ayak uydurmak gerekecektir” demektedir. Böylece, bir geçiş döneminin çok fazla değişim demek olmadığı, fakat bireyin değişimi algılaması ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı geçiş dönemi, kişinin tecrübeleri ile tanımlanarak oluşan bir süreçtir, “geçiş dönemine uyum, bireyin hayatında geçişe entegre olarak, tamamen odaklanarak, hareket etmesi esnasındaki süreçtir”⁷.

Schlossberg (1981), geçiş dönemine uyumun birbirini etkileyen 3 faktöre bağlı olduğunu belirtmiştir. Bunlar;

- Bireyin özellikleri,
- Özel geçiş döneme dair bireyin algıları,
- Geçiş dönemi ortamının önce ve sonrasının özellikleri⁶⁵.

Bu maddelerin birbiriyle karşılıklı etkileşimi, değişim döneminde başarılı ya da başarısız bir uyum yaşanmasına neden olmaktadır. Schlossberg'in, yetişkin geçiş dönemine uyum modeli, bu üç faktörün durumu göz önüne alınarak değerlendirilen dinamik bir süreçle incelenmektedir. Bireyin özelliklerini; yaş, cinsiyet, sağlık durumu, ırk, sosyoekonomik durum, psikolojik olarak yeterlik, kişilik ve daha önce benzer geçiş dönemi deneyimi yaşamak oluşturmaktadır. Özel geçiş döneminin özellikleri; rol değişimi (kazanma/kaybetme), etki (olumlu, olumsuz, her ikisi), kaynak (içsel veya dışsal, gönüllü veya gönülsüz), zamanlama (zamanlı-zamansız), başlangıç (yavaş yavaş veya aniden), beklenti (tahmin edilebilir veya edilemez), yenilik (yeni veya önceden denenmiş) ve süre'dir (daimi, geçici veya belirsiz). Geçiş dönemi öncesi ve sonrası çevresel özellikleri ise;

içsel destek sistemi (yakın ilişki içindeki kişiler, aile, arkadaşlar), kurumsal destek (işyeri, uzman kuruluşlar) ve fiziksel ayarlamalardır¹⁸.

Crook ve Robertson (1991), bu geçiş dönemi modelinin, sporcuların kariyer sonlandırmaya tepkilerini açıklama ve analiz etmekte kullanılan en uygun model olduğunu ileri sürmüşlerdir. Schlossberg'in geçiş dönemi modeli; esneklik sağlar, çok boyutlu şablonlarıyla profesyonel sporcuların kariyer sonlandırmaya alışmalarında önemli faktörleri tanımlamada potansiyele sahiptir. Yetişkin geçiş dönemi modeli, sporda geçiş dönemi süreci için kullanışlıdır ve geçiş döneminin başarılı olmasına etki eden faktörleri içermektedir¹⁸.

Dengeli olarak kurulacak yeni bir yaşam organizasyonu ve kazanılacak kimlik, genellikle geçiş döneminin sona erdiğinin işaretidir. Geçiş döneminin sonuçları her zaman olumlu ya da her zaman olumsuz olarak gerçekleşmemektedir. Schlossberg, bireylerin gönüllü emekliliğe daha kolay uyum sağladıklarını savunmuştur⁷.

2.4.3.2. Taylor ve Ogilvie'nin Sporu Bırakmaya Uyum Modeli

Taylor ve Ogilvie'de (1994), geçiş dönemi modelleri üzerinde durarak, sporu bırakmaya uyumun kalitesinin çeşitli faktörlere bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

İlk faktör, "sporu bırakmaya neden olanlar"dır, Bir sporcunun sporu bırakmasına sıklıkla şu dört faktör neden olmaktadır; kronolojik yaş, takıma seçilememe, sakatlık ve özgür seçim¹⁰⁰. Diğer nedenler ise; ailevi sebepler, antrenör ya da spor kulübüyle yaşanan problemler ve ekonomik zorluklar, şeklinde sıralanabilir⁷⁷. Bu nedensel faktörler çeşitli psikolojik, sosyal ve fiziksel değişkenlerden etkilenecek sporu bırakma bunalımını oluşturabilmektedir.

İkinci faktör, “sporu bırakmaya uyumla ilişkili” olanlardır. Sporcular kariyerlerinin sonuna geldiklerinde psikolojik, sosyal, ekonomik ve meslekî değişikliklere karşı koymak zorunda kalmaktadırlar. Bu değişikliklerin kapsamı ve sporcunun bunları algılaması, sporu bırakmaya sağlanacak uyumun kalitesiyle ilişkilidir¹⁰⁰. Taylor ve Ogilvie’ye (1994), bu kategoride 5 faktörün sporu bırakmaya uyumla ilişkili olduğuna inanmaktadırlar. Bunlar; geliştirilen deneyimler, kişisel kimlik, kontrolü algılama, sosyal kimlik ve katkıda bulunan üçüncül etkenlerdir. Sporu bırakmaya uyumun, bireyin bu olayı algılaması ve kişiler arası ilişki kurma yeteneğini geliştirmesiyle sağlanacağına inanılmaktadır. Özellikle “tek bir amaçla üstün gelmeye çalışma tutumu”nun, bireyin sporcu kimliği, sosyal kimliği, sosyal rolü ve davranışlarda kısıtlı bir gelişmeye yol açacağı öne sürülmüştür. Spora katılım ve sporda ulaşılan noktanın, bir sporcu tarafından değerlendirilmesi bireylere özgü bir olaydır. Araştırmacılar psikolojik değişkenlerde, kişisel kimliğin emekliliğe uyum sağlamaya büyük etkisi olduğunu öne sürmektedir. Taylor ve Ogilvie (1994), sporcuların sadece sporla ilgilendiklerini ve kendilerini diğer bütün aktivitelerin dışında tuttuklarını da tespit etmişlerdir. Sporcular genellikle kişisel kimliklerini, spordaki gelişimlerine dayandırmakta ve emeklilik zamanı geldiğinde kendilerini değersiz hissetmektedirler. Sporcuların; öz yeterlilik, motivasyon, acizlik ve kendine güven gibi duygularının, kontrol algılarını kaybetmelerinden etkilendiği öne sürülmüştür. Bu etkilenmenin de, bireyi depresyon, anksiyete ve sahip olunan anlamlılığı kaybetme durumuna sokacağı belirtilmiştir. Geniş tabanlı bir sosyal kimliğin; aile, arkadaşlar, eğitim ve iş hayatındaki çevreyi içerdiğini ve bunların sosyal destek sağlayan unsurlar olduğunu, sporu bırakmaya daha iyi bir uyum sağlamada önemli oldukları belirlenmiştir. Diğer taraftan, özel sosyal roller ve başka insanlarla etkileşimi öğrendiği farz edilen sporcunun, sporu bırakma olayından sonra diğer sosyal rollere de sahip olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu bağlamda, diğer roller her zaman spordaki rolün gelişimini engellemektedir. Sporu bırakmaya uyumda, bireye katkıda bulunan üçüncül etkenler, sosyal ve

çevresel değişkenlerden oluşan bir çeşit hipotezdir. Bunlar sosyoekonomik statü, azınlık statüsü, kronik sakatlıklar, sosyal desteğin değişik boyutlarını oluşturan medenî durum, yaş, müsabakaya harcanan yıllar ve başarı seviyesi gibi özelliklerdir⁷.

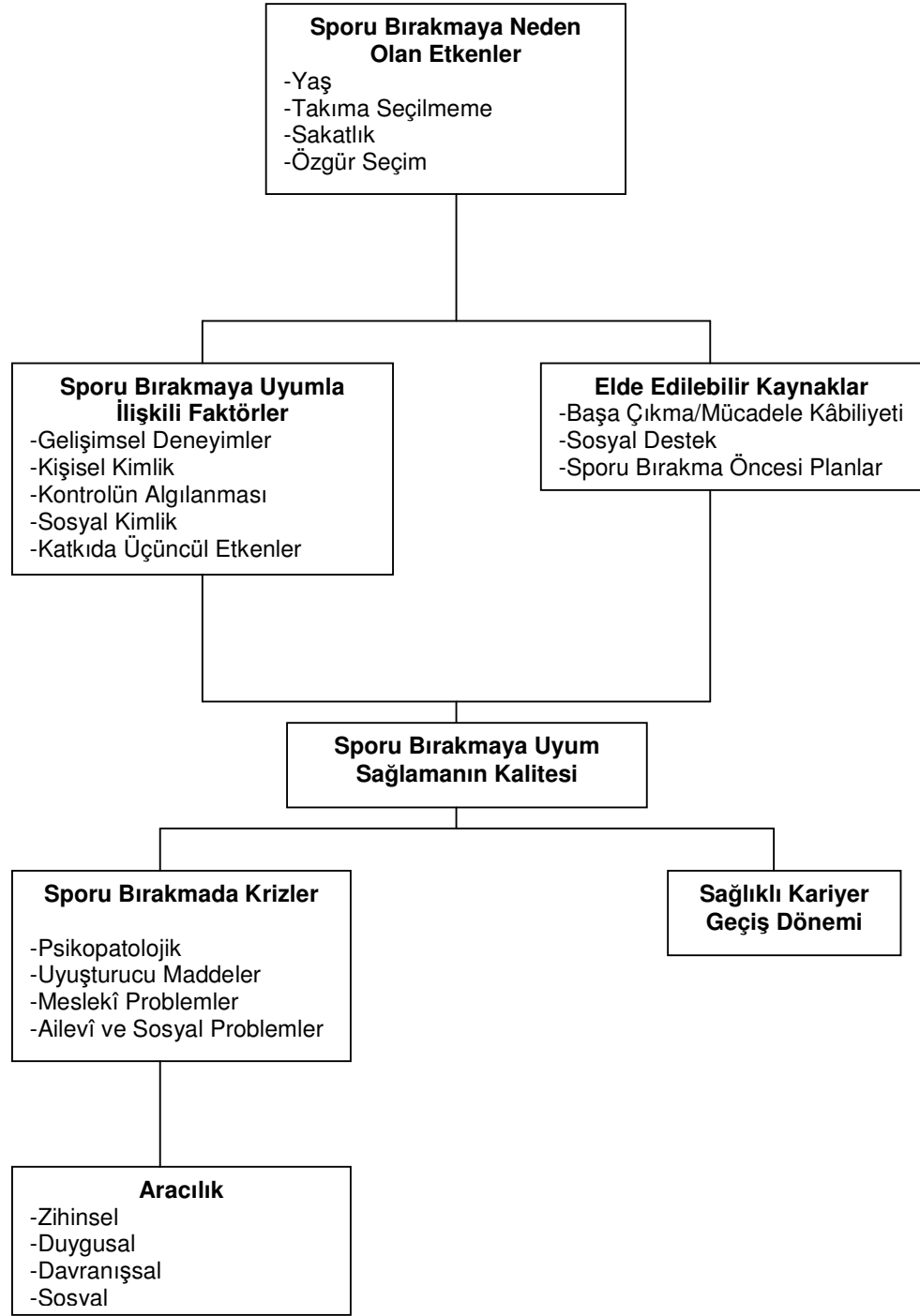
Üçüncü faktör, “sporu bırakmaya uyum için elde edilebilir kaynaklar”dır. İnsanların sporu bırakmayla ilgili problemlerle başa çıkmaları için etkili iki faktör bulunmuştur. Bunlar; “karşı koyma kâbiliyeti” ve “sosyal destek”tir. Bunlara ek olarak, araştırmalar sporu bırakmaya uyumda bir diğer değerli kaynağın da “sporu bırakma öncesi planlar” olduğunu göstermektedir. Sporu bırakma döneminde bir sporcu, kişisel, sosyal ve meslekî bazı dramatik değişimlerle yüz yüze gelir. Bu değişimler sporcuyu; zihinsel, duygusal ve davranışsal boyutlarda etkiler. Etkili bir karşı koyma, mücadele kâbiliyeti, sporcunun bu dönemdeki değişikliklere kendini alıştırmasını kolaylaştırabilir¹⁰⁰. Taylor ve Ogilvie (1994), çalışmaları sonunda, zihinsel yapılanmada; mental betimleme, öz eğitim çalışması, problem çözme ve hedef belirleme gibi değişime uyumu artırmada etkili zihinsel teknikleri kullanmıştır. Bunlara ek olarak, rahatlama çalışmaları, öfkeyi kontrol ve anksiyeteyi azaltma stratejileri ve egzersiz ile beslenmeye yönelik tavsiyelerle de duygusal ve psikolojik stresörleri kontrol etmeyi amaçlamışlardır. “Sosyal destek”, sporu bırakmaya uyumda elde edilebilir, etkili ikinci kaynaktır. Aile ve arkadaşlardan oluşan bir sosyal destek mekanizması olan sporcular daha kolay geçiş dönemi tecrübeleri yaşarlar. Sporcuların sadece sporla ilgili sosyal destek sistemleri varsa bireyler, sporu bırakma sonrası izole edilmiş hale gelebilirler ve sporu bırakma dönemi ile sonrası üzüntülerle dolu bir deneyime dönüşebilir⁷. Bazı araştırmacılar (Gorbett, 1985; Svoboda & Vanek, 1982), bunlara ek olarak, sporcuların en iyi şekilde sporu bırakma öncesi danışmanlık hizmeti alacakları, kurumsal destek almaya ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir. “Sporu bırakma öncesi planlar”, kaliteli bir sporu bırakmaya uyumda etkili olacak bir diğer elde edilebilir kaynaktır. Bu planlar; eğitime devam, yeni bir meslek kazanma-

kurma ve yatırım yapmaya çalışmak ile sosyal ilişki ağı kurmaya çalışmayı içermektedir¹⁰⁰.

Dördüncü faktör olan “sporu bırakmaya uyum sağlamanın kalitesi” sporu bırakma dönemi içinde yukarda ele alınan diğer faktörlere bağlıdır. Bu hassas dönemde sporcunun, sporu bırakmaya vereceği tepki açık bir şekilde görülecektir. Bu tepkinin doğasını psikolojik, sosyal ve çevresel birçok faktör belirleyecektir¹⁰⁰. “Sporu bırakmaya uyum sağlamanın kalitesi” başlıklı faktör; “sporu bırakmada krizler” ve “sağlıklı kariyer geçiş dönemi” olarak adlandırılan iki alt faktöre ayrılmaktadır.

Kavramsal modelin oluşturulmasında etkili beşinci faktör ise “kariyer geçiş dönemine aracılık” etmedir. Kariyer geçiş döneminde yaşanan kriz deneyimine sporcu; zihinsel, duygusal, davranışsal ve sosyal olarak karşıt yönde etki edebilir. Sonuçta, bu etkilerin aktif ve yapıcı olarak kariyer geçiş dönemine önemli etkileri vardır¹⁰¹.

Aşağıdaki şekilde (Şekil 2), Taylor ve Ogilvie'nin (1994) yaptığı araştırmalar sonucunda ortaya çıkarttığı, sporu bırakmaya uyuma ait kavramsal model verilmiştir.

Şekil 2: Sporcular Arasında Spor Bıramaya Uyumda Kavramsal Model (Taylor & Ogilvie, 2001).

2.5. Profesyonel Futbolda Kariyeri Sonlandırma

Profesyonel futbolcu olmaya talep oldukça yüksektir. Bunun sonucunda bireyler futbola çok genç yaşta başlayarak, zamanlarının çoğunu antrenman ve müsabakalarla geçirmekte ve “dış dünya” ile bağlantı kurmakta problemler yaşamaktadırlar. Eğer bu iletişimsizlik aşırı derecelerde olursa, futbolu bırakma geçiş dönemleri bireylerin hayatlarında “radikal” bir değişim haline gelmektedir¹². Ne var ki, bireylerin sahip olduklarından vazgeçmeleri oldukça zor olmaktadır. Bir futbolcunun bütün hayatı, yeşil sahalarda ve meşin yuvarlaktır. Futbolculuğu meslek olarak benimseyen, hayatını zevk aldığı bu olgudan kazanan, ömrü boyunca futboldan başka bir iş yapmayan, bütün varlığını bu spora adanmış bir sporcu için kariyerini sonlandırmak, sosyal olarak o sporcunun ölmesi anlamına gelmektedir.

Hayatta yaşanan her sürecin bir sonu vardır. Zaten, bir takım zorlukları olan futbolculuk yaşantısını sonlandırmakta, futbolcular için başlı başına bir problemdir. Futbolcunun tüm yaşantısını dolduran antrenman ve müsabakalar, bazen belirlenen amaçlara ulaşarak bazen de ulaşamadan bir anda son bulmaktadır. Futbolun getirdiği bütün şöhret, para ve heyecan birdenbire bittiğinde, bu olay birey için son derece yıkıcı etkilere sebep olmaktadır.

2.5.1. Profesyonel Futbolu Bırakmaya Hazırlık

Sporda geçiş dönemi; aktif spor-müsabıkılık hayatını bitirerek başka bir aktivite yapmaya hazırlanmayı ya da doğrudan başlamayı içeren, bireyin sporculuk kariyerinin bitmesini takip eden süreci kapsamaktadır⁹⁹.

Sporda bireyler için zorunlu bir bırakma-emeklilik yaşı yoktur³². Sporcular, genellikle kariyerlerini bitirmeleri gereken zamandan çok daha fazla süre mesleklerini yapmaya devam etmektedirler⁷⁸. Benzer durum

futbolculuk yaşantısı içinde genellikle geçerlidir ama sonuçta kaçınılmaz olan bırakma dönemi yaşanmaktadır. Fiziksel ve psikolojik olarak, yıkıcı etkilere sahip olan futbolculuk yaşantısını bırakmaya hazırlık dönemi, en önemli aşamadır. Eğer futbolu bırakmaya karar verme süreci önceden üstünde düşünölüp, planlanan bir durum olarak gerçekleşirse, bireyin daha sonraki dönemleri aşması kolaylaşmaktadır.

Futbolculuk yaşantısını disiplin içinde sürdüren sporcular, futbolu bırakmaya karar vermeden önce maddî açıdan birikimlerini ve psikolojik olarak kendilerini hazırlayarak, futbolu bıraktıktan sonra yönelmek istedikleri yeni kariyerlerine hazırlanmalıdırlar. Çoğu futbolcu, iyi paralar kazandığı zamanlarda, şöhretin etkisiyle, gece hayatı, alkol, kumar gibi hareketli bir yaşam tarzını benimseyerek, ilginin üzerinde olduğu bu yaşantı bitince ne yapacağını düşünmemektedir.

Bunun yanında futbolculuk yaşantısı bazen takım politikalarından, bazen sakatlık, bazen de medya tarafından aniden sonlanabilmektedir. Bu şekildeki hazırlıksız bir futbolu bırakma olayının etkileri daha da yıkıcı olmaktadır. Yurt dışında, bu döneme hazırlıkta bazı kurumsallaşmış yardım merkezleri, sporculara ihtiyaç duydukları profesyonel desteği sağlamaktadırlar.

Türkiye'de ise böyle merkezlerin olmaması büyük bir eksikliktir. Futbolu bırakan bireyler, kariyer sonlandırma sonucunda uç noktalardaki davranış şekillerine yönelmekte; kendilerini kimi zaman fazla miktarda alkol ile madde bağımlılığına, kimi zaman da aşırı derecede din olgusuna kaptırmaktadırlar. Hayatlarında futbolu meslek olarak seçmiş ve başka bir meslekî becerisi olmayan bireylerin, futbol yaşantısı dışındaki sosyal hayata uyum süreçleri çözölmesi gereken bir problemdir.

2.5.2. Profesyonel Futbolu Bırakmaya Uyum Sağlama

Profesyonel futbolu bırakmaya uyum sağlamanın en iyi yolu, araştırmacıların geliştirdiği teoriler ışığında bireylerin kendilerine etkili bir karşı koyma-başa çıkma stratejisi/leri geliştirmeleridir. Bu strateji/ler ile birlikte bireylerin, eski aktif yaşantılarında olduğu gibi çalışarak hareketli bir yaşam sürmeye devam etmeleri uyum sürecini kolaylaştıracaktır. Bireyler, profesyonel futbolu bırakmayı ne kadar çabuk sürede kabullenir ve yeni kariyer fırsatlarına odaklanırsa, bu döneme o kadar çabuk sürede ve sorunsuz uyum sağlayacaklardır.

Olumsuz duygular hissederek, bir sürece uyum sağlamak oldukça zordur. İnsan hayatında birçok geçiş dönemleri olmaktadır. Bu geçiş dönemlerinde her zaman olumlu düşünmek, olayın iyi yanlarını görmek gerekmektedir. Güçlü bir sporcu kimliği taşıyan bireyler için olumlu düşünmek ve olayların iyi yönlerini görmeye çalışmak rehabilitasyon sağlayıcı bir özellik taşımaktadır.

Sporcuların kariyerini sonlandırma süreçleri ve bu sürece uyum gösterme dönemlerinde yaşadıkları; şok, reddetme, öfke, şaşkınlık ve yaşama dair amaçlarında azalma, hayatlarında iz bırakan bir bunalım dönemidir⁶⁹. Bu dönemde; kilo düzensizliği, menstrual düzensizlikler, ruh halinde değişiklikler, kontrolü kaybetme hissi, takım arkadaşlarını kaybetmeye dair üzüntü, motivasyonda azalma, diğer insanlara güvensizlik⁹⁰, anksiyete, kimlik bunalımı, kendine olan güvende azalma, yeme bozuklukları ile uyuşturucu madde bağımlılığı, cinayet, depresyon ve intihar girişimleri gibi daha ciddi klinik sonuçlar görülmektedir⁷². Sporcuların, bu dönemde yaşadıkları problemlerle başa çıkmada, özellikle alkol kullanımına yöneldikleri belirtilmektedir³¹. Bazı araştırmalar, sporcunun yaptığı spora bağlılığının olumlu sonuçlar ortaya çıkardığını¹⁷ ve güçlü bir sporcu kimliği geliştiren bireylerin, spor kariyerini sonlandırmada daha az

duygusal rahatsızlık ve geleceğe dair daha az endişe yaşadıklarını ortaya koyarken⁸², birkaç çalışma ise, güçlü ve özel bir sporcu kimliğinin sporu bırakmada yaşanan duygusal rahatsızlıklarda en çok risk altında olmaya neden olduğunu göstermiştir⁹⁰. Sporlu bırakmaya olumsuz tepkiler veren bireyler, bırakma olayına sebep olan durum üzerinde en az oranda kontrole sahip olanlardır⁵⁹.

Çoğu profesyonel futbolu bırakan birey, mesleklerini bırakma döneminde eş, ana-baba, akraba ve arkadaş çevresinden sosyal destek bularak, kendilerine psikolojik destek sağlamaktadır. Bu sosyal desteklerin futbolu bırakmaya uyum sağlama sürecini kolaylaştırdığı bir gerçektir. Sporlu bıraktıktan sonraki yaşam, destek mekanizmalarının az ya da çok olmasına bağlıdır⁵². Yurt dışında bazı gelişmiş ülkelerde, sporlu bırakmaya ve yeni kariyer edinmeye yönelik danışmanlık hizmeti veren kuruluşlar bulunmaktadır. Kariyer gelişim merkezleri ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, sporlu bırakma dönemine uyum sağlamayı daha da kolaylaştırmaktadır. Yeni kariyer yönelimleri, geçmişte kalan önemli kariyerin, sürekli anılarda yaşanmasına engel olarak, bireyi motive etmektedir. Bu kuruluşların olması, olayın profesyonel boyutta ele alınmasına ne derecede önem verildiğinin göstergesidir.

Aşağıda, yurt dışında hizmet veren bazı danışman kuruluşlar verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Bazı Kariyer Geçiş Dönemi Programları (Fepsac, 1999).

Program	Kurum	Ülke
Sporcu Kariyer ve Eğitim Programı	Avustralya Spor Enstitüsü	Avustralya
İngiliz Sporcu Kariyer ve Eğitimde Yaşam Tarzı İhtiyaçlarını Belirleme Programı (BALANCE)	Teesside Üniversitesi	İngiltere
Sporcular için Kariyer Yardım Programı	ABD Olimpiyat Komitesi	ABD
Atılım Yapma Programı	Sporcular için Danışmanlık Kaynak Merkezi	ABD
Olimpik Sporcular Kariyer Merkezi-Ulusal Spor Merkezi	Olimpik Sporcular Kariyer Merkezi	Kanada
Olimpik İş Fırsatları Merkezi	Avustralya Olimpiyat Komitesi	Avustralya
Öğrenim ve Kâbiliyet Eğitimi Merkezi (STEP)	Belçika Vrij Üniversitesi	Belçika
Sporu Bırakmış (Emekli) Sporcular	Hollanda Olimpiyat Komitesi	Hollanda
Galler Yaşam Tarzı Yönetimi Programı	Galler Spor Komisyonu	Galler
Whole-Istic	Amerikan Kolej Sporları Birliği	ABD
Bayanlar Spor Vakfı Sporcu Servisi	Bayanlar Sporları Vakfı	ABD

2.5.3. Profesyonel Futbolun Bırakılması ve Yeni Kariyere

Yönelimler

Bir mesleğin erken yaşta bırakılması, bazen bireyler için meslekî anlamda yeni ve daha iyi fırsatların doğmasına neden olabilmektedir. Özellikle kazanılan popülerlik ve ün sayesinde, sporu bırakan bireyler daha iyi meslekî fırsatlarla kolaylıkla karşılaşabilmektedir²⁰. Bu durum, sporla ilişkili olan bale ve dans gibi performans sanatları içinde söz konusudur. Genel olarak sporda, özel olarak da futbolda olduğu gibi, performans sanatlarını bırakan bireylerde oldukça genç sayılan bir yaşta, başarılı bir şekilde yeni kariyerlerine yönelebilmektedirler. Bir başka dikkat çekici nokta ise bu bireylerin, eğitim seviyelerinin çoğunlukla yüksek olmasıdır⁴⁶, maalesef futbolda bunun tersi bir durumdan bahsedilebilir.

Çoğu sporcu kariyerinin sonuna gelmeden, kaçınılmaz olarak yaşayacağı bu son hakkında, bilinçli bir şekilde düşünmediğini belirtmektedir. Geleceğe dair planlar yapmanın yetersiz olması sonucu, sporcunun kariyer ya da kimlik krizi yaşaması olağandışı bir durum değildir⁶⁸. Benzer durum, futbolcular için de şüphesiz geçerlidir. Günümüzde, bazı bilinçli futbolcuların geçmişte yaşanan kötü örneklerden yararlanarak, başarılı dönemlerinde gelecek için tedbir aldıkları görülmektedir. Futbol yaşantısı sırasında iyi gelir elde etmiş, birikimleriyle yeni yatırımlar yapmış veya bir eğitim kurumunda okuyarak meslek kazanmış bireyler, futbolu bıraktıktan sonraki yaşantılarında hem topluma ve hem de kendilerine daha faydalı bir yaşam sürmektedirler.

Zirve performans sporunu bırakan bireylerin 1/6'sının hala spor alanında çalıştığı tespit edilmiştir²⁰. Profesyonel futbolu bırakan bireylerde de benzer sonuçlar görülmektedir. Bu bireyler, mesleklerinden kopmamak adına en belirgin şekilde antrenörlük, teknik direktörlük, menajerlik ya da hakemlik mesleğini yapmaya başlamaktadırlar. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, antrenörlük belgesi alma hakları ve bu alanda otorite olarak görülmeleri, bu bireylere belirli bir avantaj sağlamaktadır.

Türkiye Futbol Federasyonu'nun (TFF), "Teknik Yönetici ve Öğretici Talimatı"na göre antrenör kurslarına katılacaklarda aranacak genel şartlar arasında; "Antrenör kurslarına müracaat ettiği tarihte 23 yaşını bitirmiş olmak ve en az 5 yıl bir kulüpte lisanslı futbol oynamış olmak", "Lise ve dengi okul mezunu olmak, en az bir defa millî olmuş ve 10 yıl ve üstü profesyonel futbol oynamış olanlarda bu şart Federasyon Yönetim Kurulu'nun takdirine bağlıdır" şeklinde iki madde bulunmaktadır¹⁰².

Yine mesleklerinin getirdiği avantaj ile profesyonel futbolu bırakan bireylerin, medyada spor yazarlığı ya da yorumculuğu yapmak yönünde eğilimleri olduğu görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan

bireyler, işin içinden geldikleri ve sahada yaşananları bire bir hissettikleri için daha başarılı olmaktadırlar. Takımların stratejilerini, zayıf ve kuvvetli yönlerini bilen, soyunma odasında konuşulan muhtemel konuları bizzat yaşamış bireyler olarak, müsabakanın atmosferini seyircilere daha iyi aktarabilmektedirler. Tabi öte yandan, yazılı ve görsel medyada spor yazarlığı veya yorumculuğu yapan bu bireyler, popülerliklerini yine içinde yetiştikleri bir sektör aracılığıyla sürdürme imkanı da bulabilmektedirler.

Profesyonel futbolcular, futbol yaşantısı boyunca ne yapıyorlarsa, futboldan sonra tersini yapmaya çalışmaktadırlar. Futboldaki riskli ve kısa süreli hayatlarının yerine, risksiz ve uzun süreli bir iş yaşantısına geçmeyi istemektedirler. Bu olaya örnek olarak, futboldan sağladığı birikimi villa yapıp satarak inşaat sektöründe değerlendirmeye başlayan Galatasaray'ın ve millî takımın başarılı oyuncusu Ergün Penbe, Okan Buruk ve Arif Erdem (adlarının birleşiminden oluşan "Arok Construction" adlı şirketle), futbolu bıraktıktan sonra İzmir'e yerleşen Ümit Davala (Ümit Davala İnşaat A.Ş) gibi isimler sayılabilmektedir⁷⁴.

Deplasmandan dönen Fenerbahçe takımının uçakta bazı futbolcularının birbirleriye şakalaşmayı alışkanlık haline getirdikleri yerde, onların hemen yanlarında oturan Alex'in etrafına aldırış etmeden, gözlüğünü takıp kitap okuması futbolcular arasındaki düşünce yapısına çarpıcı bir örnektir. Elbette bizim futbolcularımızdan da kitaba, sosyal faaliyetlere, felsefeye düşkün olanları vardır. Öyle ki, profesyonel futbol kariyerinden sonra akademisyenliğe yönelen bireyler mevcuttur. Bu akademisyenlere en çarpıcı örnek, profesörlüğe kadar yükselen Fethi Heper'dir. Eskişehirspor tarihinin en önemli ismi olarak gösterilen Fethi Heper, ders çalışarak hem sınavlarından geçmiş hem de sevdalı olduğu futbola devam etmiştir. Türk futbol tarihinin en önemli isimlerinden biri olan Fethi Heper futboldan profesörlüğe yükselen tek isim olarak belleklere kazınmıştır³⁸. Bunun yanında, futbolu bıraktıktan sonra antrenör olması beklediği halde siyasete

atılan örneklerde mevcuttur. Fenerbahçe ve Millî Takım'ın futbolcularından Kemalettin Şentürk, aktif futbol yaşantısının bitmesine sebep olduğunu belirttiği, siyasî görüşünü açıklama olayından sonra siyasete atılmış ve bu alanda yeni bir kariyer yapma kararı almıştır¹¹³.

Profesyonel futbol oynarken kazandıkları paralarla birikim yaparak, bu birikimleri çeşitli yatırım araçları (gayrimenkul, borsa, döviz, altın vb.) ile değerlendiren veya futbolu bıraktıktan sonra birikimleri ile ticaret sektörüne atılan bireyler de mevcuttur. Ancak, serbest piyasa kurallarına göre rekabet etmeyi, kâr-zarar dengesini ayarlamayı başaramayan profesyonel futbolu bırakmış çoğu birey, ticarete pek başarı sağlayamamaktadır.

2.5.4. Profesyonel Futbolcuların Sosyal Güvenliği ve Sendikalaşması

Yargı organlarının süreç içinde spor yönetiminin oluşumuna yaptıkları etki sonucu, kimi yasanın “spor işçisi” saydığı, kimi yasanın Borçlar Kanunu’nun denetimine verdiği, sigorta primi ödemek istemeyen kimi kulüp yöneticilerinin de bağımsız çalışanlarla birlikte Bağ-Kur’a kayıtlı görmek istediği profesyonel futbolcuların durumlarının, yürürlükte olan yasalar arasındaki çelişkiler nedeniyle, eğreti kaldığı tespit edilmektedir³⁴.

Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 2. maddesine göre; “bir hizmet akdine dayanarak veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar bu kanuna göre sigortalı sayılırlar”. Aynı kanun’un 3. maddesinde sayılan istisnalar arasında sporcular (futbolcular) sayılmadığı için, kulüplerinden ücret alarak futbol oynayan profesyonel futbolcular, Sosyal Sigortalar Kanunu gereğince sigortalı niteliği kazanırlar⁷⁹.

Profesyonel Futbol Talimatı'nın 27. maddesi, -i- bendinde, profesyonel takımı bulunan kulüpler ile profesyonel futbolcu istihdam eden kulüpler, profesyonel futbolcularını, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerine göre Sosyal Sigortalar Kurumu'na kaydettirmek, sözleşme süresinde doğacak sigorta primlerini yatırmak zorundadır (Emekli Sandığına veya Bağ-Kur'a bağlı olan futbolcuların Sosyal Sigortalar Kurumu'na kayıt ettirilmesi gerekmez) şeklinde bir ifade bulunmaktadır⁸¹. Böylelikle günümüzde, başta futbolcular olmak üzere profesyonel sporcuların sigortalı oldukları kabul edilmektedir¹⁰.

Futbolcunun meslekî faaliyetlerinden doğan hastalık ve sakatlıklarında şu hükümler yerine getirilmelidir; Futbolcu Sağlık Bakanlığı'na Bağlı Devlet Hastanesinde tedavi edildiği ve bu belgelendirildiği takdirde her türlü tedavi ameliyat giderleri kulübü tarafından karşılanır. Kulüp, tedavi ve ameliyatı özel hastanelerde yaptırdığı takdirde tüm giderleri öder, kulübün onayı dışında futbolcu tarafından tedavi ve ameliyat özel hastanede yaptırıldığı takdirde, kulüp sadece Sağlık Bakanlığı'na Bağlı Devlet Hastanesinde belirlenen "Sağlık Bakanlığı Bütçe Uygulama Talimatında" yer alan miktarları ödemekle yükümlüdür⁸¹.

Profesyonel Futbol Talimatı'nın 26. maddesi -c- bendine göre; her yıl birinci transfer ve tescil döneminden önce Federasyonca belirlenecek, yaşam sigortası niteliğinde futbolcuların birikimi olarak, transfer ve vize işlemleri sırasında futbolcular adına kulüplerinden tahsil edilip, Türkiye Futbol Federasyonu Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı hesabına intikal ettirilecektir⁸¹. Emeklilik Hakkı Kazanma Ödentisi, futbolcuların bir futbol sezonunda profesyonel olarak yaptıracakları ilk lisans işlemlerinden alınacaktır. Bir futbolcu, bir futbol sezonu içinde birden fazla kulüpte lisans işlemi yaptıracak ise, bu durumda, ilk lisans işlemi yaptıran kulüp, futbolcu adına, Emeklilik Hakkı Kazanma Ödentisini yaptıracak; daha sonra lisans

işlemi yaptıracak kulüpler ise, Emeklilik Hakkı Kazanma Ödentisini yatırmayacaklardır⁷⁹.

Bir sporcunun meslek yaşamını başlangıcından bitime denetleyen, tarihsel öncelini “birkaç kulüp sahibinin 1870’lerde gizlice bir araya gelip her kulübe belli sayıda ve istediği oyuncusunu ‘elde tutma’ hakkını tanımasında” bulan bu “tek alıcı düzeni”, zaman içinde, bir koldan yargı ve yasama kararlarıyla, öbür koldan da spor sanayinin iç ve dış rekabeti önleyen “kartelci” yapısıyla pekleşmiştir. Yüzyılı aşkın süredir birkaç zengin kulüp sahibinin yanlarındaki spor işçilerini malvarlıklarından saymaları, dilediklerinde alıp satabilecekleri, takas edebilecekleri, cezalandırıp kovabilecekleri birer “pazar kölesi” olarak görmeleri, sporcuların “orta ve düşük nitelikli iş gücünün” yerlerine kolayca başkalarının bulunabileceği korkusu içinde yaşamalarına sebep olmaktadır³⁴.

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde, organik gereksinimlerden sonra gelen güvenlik ve bir gruba aidiyet ve bağlılık gereksinimleri sendikaların sağmaya yönelik eylem yaptığı konulardır. Sendikal mücadele çoğu kez, işçilere dayanışma duygularını tatmin etmenin ve çalışma yoluyla elde edemedikleri bir moral yükselmenin olanaklarını sağlamaktadır. Bu mücadele sayesinde işçi, saldırganlık birikimini boşaltma, seçtiği grup veya gruplarla bütünleşme ve genellikle kapsamlı bir toplumsal uyum oluşturma olanakları sağlamaktadır¹⁰⁴.

Spor işçilerinin çoğu, sporcu veya çalışan kişiler olsun, kendilerini işçi sınıfı kültürüyle bağlarlar. Bu spor işçilerinin özel durumu ve etkinlikleri de üzerinde durulması gereken bir konudur. Örneğin eski GS’lı Metin Kurt’un yaptığı gibi spor işçileri sendikası kurma ve geliştirme girişimleri, bu girişimlere karşı alınan tavır ve tutumlar; Türkiye’de spor işçilerinin toplu sözleşme olanağının olmaması ve olan sendikaların da işlevsiz kalması incelemesi gereken konulardır⁴.

Fransa'da "Profesyonel Futbolcu Ulusal Sendikası"nın 16 Kasım 1961 tarihinde kurulmasından sonra sendikalaşma oranı artmaya başlamıştır. Profesyonel futbolcuları uluslararası ölçekte temsil eden FIFPro, 15 Aralık 1965 tarihinde Paris'te toplanan Fransa, İskoçya, İngiltere, İtalya ve Hollanda futbolcu derneklerinin (veya sendikalarının) ilgili faaliyetlerin eşgüdümünü sağlamak ve profesyonel futbolcuların menfaatlerini korumak hedefiyle oluşturulmuştur. 20 Şubat 1968 tarihinde, Fransız mevzuatına uygun olarak dünyadaki profesyonel futbolcuların haklarının korunması amacıyla, sendikaya uluslararası dernek statüsü verilmiş ve merkezi Paris olarak belirlenmiştir. Kurucularının tamamı Avrupa kıtasından olmakla beraber 1980'li yıllarda başta Arjantin, Şili ve Uruguay olmak üzere Güney Amerika'dan ve daha sonraki yıllarda ise Doğu Avrupa (Macaristan, Romanya ve Ukrayna) ve Afrika'dan (Nijerya ve Güney Afrika) birlikler üye olmuştur. 1998–2001 yılları arasında başta Brezilya, Meksika, Japonya, Avustralya, Kamerun ve Cezayir olmak üzere Asya/Okyanusya, Afrika ve Güney Amerika'dan futbolcu birlikleri FIFPro'ya üye olmuştur. Hali hazırda 42 ülkenin futbolcu birlikleri federasyon üyesidir⁹.

Türkiye'de ise 31 Mayıs 1965 tarihinde İstanbul'da "Genel İşler" iş kolunda, "Türkiye Profesyonel Futbolcular Sendikası" adıyla ilk sendika kurulmuştur. Sendika, ilk başta 12 kurucu tarafından kurulmuş olup, 16 Temmuz 1966 tarihinde yapılan ilk genel kurulunda Yönetim Kuruluna; Meliha Ilgaz (Genel Başkan), Şeref Has (ikinci başkan), Tekin Bilge (Genel Sekreter), Ali Beratlıgil, Kaya Kösteben, Özcan Köksay, Basri Dirimlili, Metin Oktay, ve Candemir Berkman seçilmiştir. 29 Haziran 1967 tarihinde yapılan genel kurulda ise genel başkanlığa Şükrü Gülesin, ikinci başkanlığa Turgay Şeren ve Genel Sekreterliğe Tekin Bilge seçilmiştir. 13 Mayıs 1969 tarihindeki genel kurulda tüzük değişikliği yapılarak sendikanın adı "Türkiye Profesyonel Futbolcular, Antrenörler, Menajerler ve Monitörler Sendikası" şeklinde değiştirilmiştir. 28 Mayıs 1975 tarihli Genel Kurulda tüzük değişikliği yapılarak sendikanın adı "Futbol-İş (Türkiye Futbolcular, Antrenörler,

Masörler Sendikası)" olarak tekrar değiştirilmiş ve ayrıca Türk-İş Konfederasyonuna üye olma kararı alınmıştır⁹. Ancak, 1984 yılında tüzük ve teşkilatlarını Sendikalar Yasası'na uyarlamayan sendikanın faaliyetlerine son verildi. Ayrıca, 1970'li yıllarda faaliyet gösteren Amatör Sporcular Derneği, futbolcuların örgütlenmesi için çalışmalar yürüttü ve 70 bin sporcu bu bünyesinde topladı. Dernek, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından kapandı. Bugün ise, Türkiye'de profesyonel futbolcular, "Profesyonel Futbolcular Derneği" bünyesinde örgütlenmekte ve sorunlarına çözüm bulmaya çalışmaktadır^{8,37}.

Sendikalar Kanunu'nun 2. maddesine göre, sendika kurabilmek ve sendikaya üye olabilmek için işçi veya işveren olmak gerekir. Buna göre, bir hizmet sözleşmesine dayanarak çalışanlara işçi, işçi sayılan kişileri çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye ve tüzel kişiliği olmayan kamu kuruluşlarına ise, işveren denir. Bu itibarla, İş Kanunu'na göre çalışanlara da, Sendikalar Kanunu'na göre işçi sayılmaktadır. Sendikalar Kanunu'ndan yararlanabilmek için İş Kanunu anlamında işçi sayılmak gerekmediği ve Sendika Kanunu'nun 21. maddesinde sayılan sendika üyesi olamayacaklar arasında futbolcular da belirtilmediği için, kulüplerinden ücret alarak futbol oynayan, dolayısıyla Sendikalar Kanunu'nun aradığı "hizmet sözleşmesiyle çalışmak" şartını gerçekleştiren profesyonel futbolcuların sendika kurmalarına veya bir sendikaya üye olmalarına hukuken bir engel bulunmamaktadır. İşçi sayılan profesyonel futbolcuları istihdam ettikleri için işveren kabul edilen futbol kulüplerinin de, bir sendika kurmaları veya bir sendikaya üye olmaları mümkündür³⁰.

Sendikalar Kanunu'na göre, iş kollarında sendikalaşma esası benimsenmiş ve ülkede yapılan işler, belirli sayıda gruplaştırılarak, her gruba "iş kolu" adı verilmiştir. Sendikalar Kanunu'nun 60. maddesinde, bir iş koluna giren işlerin neler olacağının bir tüzükle tespit edileceği belirtilmiştir. İşçiler ve işverenler bir sendika kurarken veya bir sendikaya üye olurken, bu iş

kolları esas alınmaktadır. Ancak, Sendikalar Kanunu'nun 60. maddesinde sayılan iş kolları arasında, profesyonel futbolcular ve kulüplerine ilişkin bir iş kolu bulunmamaktadır. Öte yandan profesyonel futbolcu ve futbol kulüplerinin, tüzükte sayılan iş kolları içinde olan “genel işler” kapsamında sayılması mümkündür⁷⁹.

Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nda, sendika kurma hakkına sahip olan futbolcular ile futbol kulüplerinin, toplu iş sözleşmesi ile grev ve lokavt haklarından yararlanmalarını engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır. Nitekim, ABD'de en önemli spor dalları olarak görülen beysbol, basketbol, Amerikan futbolu ve hokey'de, sporcu sendikaları ile kulüpler arasında toplu iş sözleşmelerinin yapıldığı, grev ve lokavt uygulamalarına gidildiği görülmektedir. Ülkemizde de buna engel bir durum bulunmamakla birlikte, Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nun uygulanmasından doğacak bazı sorunlar, örneğin grev yapan kulüp futbolcularına, kulüp veya TFF tarafından ceza verilmemesi ya da futbolcuları grev yapan takımın küme düşmemesi, hakkında Profesyonel Futbol Talimatı'nda özel düzenlemeler getirilmelidir⁷⁹.

2.5.5. Profesyonel Futbolda Jübile

Sporculuk yaşantısı; tarihî başarılar veya başarısızlıklar, son anda kaçan önemli fırsatlar, sakatlıklar ve hatta skandallarla dolu bir süreçtir. Sporculuk yaşantısı sona erdikten sonra bireyler için bu anlar, çok daha önemli hale gelmektedir. Bu dönemlere ait yazılı ve görsel her türlü dokümanı saklayan ve kendilerine ait bir arşiv oluşturan bireyler, bunları yeni nesillere göstererek mutlu olmakta, o güzel günleri tekrar yaşamaktadırlar. Sporcular ve özellikle de profesyonel futbolcuların, spor yaşantılarına son verecekleri müsabakalar olan jübile törenleri, bu noktada çok daha fazla önem kazanmaktadır. Sporcunun hayatını adadığı branşa veda ettiği

müşabaka, sporculuk kariyeri boyunca yaşanan ve unutulmayacak önemli anlardan birisidir.

Jübile; bir sanat veya spor dalında uzun süre çalışanların onuruna düzenlenen kutlama töreni, sporda jübile yapmak ise; sporculuk yaşantısını bir karşılaşma ile bitirmek¹⁰⁸ şeklinde tanımlanır. Bir profesyonel futbolcunun jübile düzenleme hakkı elde etmesi için bazı kriterler vardır. Bu kriterler “Profesyonel Futbolcuların Jübile Töreni Talimatı” ile düzenlenmiştir.

Profesyonel Futbolcuların Jübile Töreni Talimatı’na göre; Genç, Amatör, Olimpik, Ümit, A ve Silâhlı Kuvvetler Millî takımlarında toplam olarak 25 müşabakaya katılmak, (Müşabakanın resmî zaman süresi içinde fiilen takımda yer almak yeterlidir, müşabakayı tamamlamak şartı aranmaz). Aynı kulüpte profesyonel ve amatör olarak aralıksız 10 yıl fiilen futbol oynamak, (Profesyonel futbolcuların aynı kulüpte iken yaptıkları “Geçici Transfer Sözleşmeleri”ndeki süreler hesaplamada nazara alınır) şartlarını yerine getiren profesyonel futbolcular jübile düzenleme hakkını elde etmektedirler. Futbolcunun kayıtlı bulunduğu kulüp, geliri tamamen futbolcuya ait olmak üzere yalnız bir kez müşabaka tertip eder. Bu tören bir defaya mahsus olup, başka illerde ve yerlerde tekrarlanamaz. Faal futbolculuk döneminde bir defada 6 aydan fazla veya toplam bir yılı geçen ceza alanlar ya da Türk Ceza Yasası hükümlerine göre yüz kızartıcı bir suçtan mahkûm olanlar ile hak kazandığı halde (5) beş yıl içinde jübilesi yapılmayan profesyonel futbolcular, bu talimatta belirtilen şartları taşıyıcılar dahi tören hakkını kaybederler⁸⁰.

Her profesyonel futbolcu, bu kriterleri taşıyıp günün birinde adına görkemli bir jübile töreni düzenlenmesini arzu etmektedir. Bunu gerçekleştiremeyen bireyler için her zaman kariyerlerinde bir şeyler eksik kalmış olmaktadır.

2.6. Araştırmanın Konusu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde, sporu bırakma nedenleri, sporu bırakma geçiş döneminin özellikleri ve bu döneme uyum süreci ile sporu bıraktıktan sonraki yeni kariyerlere yönelmeyi konu alan ve kapsamında araştırmanın bir alt boyutuna veya bir alt kesimine yer vererek, bu çalışmayı destekleyen bazı araştırmalar ve kaynaklar tanıtılmıştır.

2.6.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Yurt dışında “Sporu Bırakma” başlıklı çalışmalar; sporcu kariyerinin gelişim süreci, spor kariyerinin sonlandırılma nedenleri, sporu bırakmaya uyum süreci ve sporu bıraktıktan sonraki dönemde yeni kariyere yönelme gibi geniş bakış açılarıyla ele alınmaktadır.

Mihovilovic (1969), “Eski Sporcuların Statüleri” başlıklı klasik emeklilik çalışmasında, 44 profesyonel futbolu bırakmış bireye ulaşmıştır. Çalışma sonucunda, bireylerin % 95’inin futbolu bırakmanın onlara “zorla kabul ettirildiğini” hissettiklerini ortaya çıkartmıştır. Bireylerin takım kadrosuna seçilmemesi, yerlerine daha genç oyuncuların getirilmesi, kâbiliyetlerin kaybolması, sakatlık veya diğer faktörler elit sporcular için önemli meseledir. Çalışma, çoğu futbolu bırakan bireyin, kulübün kendilerine alternatif bir rol ya da görev verirse, daha az acı verici bir bırakma deneyimi yaşanacağını düşündüklerini göstermektedir⁶⁹.

Gordon (1988), “Rol Kaybı Olarak Sporun Bırakılması: Bireyin Rol Davranışı ve Süreç Olarak Geçerlik Çalışmasının Yapılması” başlıklı çalışmasında, en az üç yıl profesyonel olarak oynamış 10 eski Amerikan futbolcusuna ulaşmış ve derinlemesine mülakat yöntemini kullanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, sporu bırakmaya uyum sağlamanın aktif ve dinamik olarak kişisel uyum süreci sağlamayı gerektirdiğini göstermiştir⁴⁰.

Stevenson (1990), Sporcu Kariyeri: Sporda Uzmanlaşmada Bazı Olasılıklar” başlıklı çalışmada, Kanada ve İngiltere’deki Bayanlar Çim Hokeyi, Erkekler Ragbi ve Su Polosu takımlarında, sporculukta henüz birinci yılı yaşayan, 29 bireye ulaşmış ve derinlemesine mülâkatlar yapmıştır. Çalışma sonucunda, sporcuların büyük bir kısmının (N=18, 8 İngiliz, 10 Kanadalı) daha önce yaptıkları sporları, yaşadıkları bazı durumlar nedeniyle bıraktıkları ve başka spor branşlarına geçtikleri tespit edilmiştir. Araştırmacı, bireylerin spor branşını değiştirerek geçiş dönemleri yaşamalarını, potansiyel başarı ve diğer insanlar olmak üzere iki faktöre bağlamaktadır⁹⁶.

Swain (1991), “Spordan Kopma ve Schlossberg’in Geçiş Dönemi Modeli” başlıklı çalışmasında gönüllü olarak sporu bırakmış 10 kişiye derinlemesine mülâkat uygulamıştır. Sonuçta, spordan kopmaya dair anlatılanlarla, bu yaşanan tecrübenin basit bir olay olmadığı ve Schlossberg’in geçiş dönemindeki farklılıkları açıklamaya çalışarak önerdiği modelin desteklendiği tespit edilmiştir⁹⁷.

Blinde ve Stratta (1992), “Kolej Sporcularının Spor Kariyerinin Bitmesi: Gönülsüz ve Beklenmedik Spor Terk Etme” başlıklı çalışmada, gönülsüz ve beklenmedik bir şekilde kolej sporunu bırakma sürecini takip eden deneyimlerin sosyal psikolojik özelliklerini anlatmaya çalışmıştır. Çalışmada, kolej sporlarını aniden bırakan 20 kişiyle kapsamlı mülâkatlar yapılmıştır. Mülâkat soruları, bireyler tarafından yaşanan sporu terk etme sürecini ayrıntılarıyla yakalamayı ve bu sürecin problemlili yaşanmasına veya yaşanmamasına neden olan faktörleri ortaya çıkarmaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Çalışma sonucunda, gönülsüz ve beklenmedik bir şekilde sporu bırakmanın çalışmaya katılanların üzerinde, literatürde bulunan kolej sporlarını bırakanlarla ilgili çalışmalara göre daha fazla şok edici ve bozucu bir etki bıraktığı tespit edilmiştir¹⁴.

Mason (1993), “Kariyer Sonları: Bale Dansçılarıyla İlgili bir Keşif Çalışması” başlıklı çalışmasında, 8 balerine bilgi toplamaya yönelik anket ve mülakat yöntemini uygulamıştır. Çalışma sonucunda yaşamdaki bu geçiş döneminin bale dansçıları için stres dolu olduğu ortaya konulmuştur⁶⁸.

Tate (1993), “Olimpiyat Oyunlarındaki Transformasyonun Sporu Bırakma Geçiş Sürecine Etkileri: Amerikan Olimpiyat Sporcuları ve Ulusal Futbol Liginin Bırakmış Sporcular” başlıklı çalışmasında, 559 adet eski sporcu üzerinde bir araştırma yapmıştır. Çalışmada sporcuların dört temel yaşam faktörüne göre bulguları tanımlanmaktadır. Bu faktörler; aile ilişkileri, iş doyumu, ekonomik doyum ve yaşam doyumdur. Sporu bırakma sürecinde ele alınan sporcular; aktif-sporculuk, sporu bırakma ve sporu bıraktıktan sonraki üç evrede incelenmiştir. Çalışma, olimpiyat oyunlardaki ve bu oyunlara sportif katılımdaki ciddi dönüşümü ortaya çıkarmaktadır. Bu değişim, olimpiyatlara katılan sporcuların, sporu bırakma deneyimlerini etkilemektedir. Sonuçta çalışmada, 1980’den 1988’e kadar olimpiyatlara katılıp sporu bırakan eski sporcuların; sporu bırakma döneminde, psikolojik açıdan stres dolu bir süreç yaşadıkları tespit edilmiştir⁹⁹.

Neyer (1994), yaptığı çalışmada “Amerikan Olimpiyat Eğitim Merkezi”nde devamlı süreyle kalan 72 elit sporcuyla ve bu bireylerin arkadaşlarından oluşan 99 kişilik iki gruba anket uygulamıştır. Uygulanan anketler; “Yetişkin Kariyer Envanteri”, “Ego-Kimlik Statüsü” ve “Sporcu Kimliği Ölçüm Skalası”dır. Çalışma sonucunda, gruplar arasında sadece sporcu kimliği’nde anlamlı farklılıklar tespit edilmiş, yaptığı sporun ötesinde, kariyer gelişiminde desteklenmeyen sporcuların çok zor bir sporu bırakma tecrübesi yaşayacakları vurgulanmış ve sporculara ait diğer faktörlerle kariyer gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi önerilmiştir⁷⁵.

Dacyshyn (1996), “Elit Bayan Cimnastikçilerin Spor ve Sporu Bırakma Deneyimleri” başlıklı çalışmasında, 8 adet sporu bırakmış elit

bayan cimnastikçiyle derinlemesine mülâkat tekniğini kullanılmıştır. Mülâkatta eski sporculardan, kendi yaşadıkları sporu bırakma deneyimlerini anlatmaları ve sporu bırakma geçiş dönemine ait psikolojik model geliştirmeleri istenmiştir. Bu modelde betimlenen sporu bırakmanın, üç evreyi kapsadığı tespit edilmiştir. Bu üç evre; zihnin karışması/yolunu şaşırmak, hiçbir yere ait olmamak ve yeniden yönelmedir. Çalışma sonucunda data analizleri, otonominin algılanma derecesi, kilo kontrolü baskısı, antrenör ve ulusal spor organizasyonun rolünün, sporcunun sporu bırakma deneyimini etkilediğini göstermektedir²¹.

Ingebritsen (1996), “Kolej Sporcularının Sporü Bırakma Geçiş Dönemi Üzerine Nitel Bir Araştırma” başlıklı çalışmasında 5 erkek 5 bayan toplam 10 eski NCAA ligu sporcusuna mülâkat yapmıştır. Çalışmanın güvenilirliğinin artması için katılımcıların seçtiğı 12 adet ikincil kaynaktâ çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma sonucunda bayanların erkeklere oranla daha olumlu bir geçiş dönemleri yaşadıklarını beyan ettikleri tespit edilmiştir⁵³.

Selden (1996), “Kolej Öğrenci-Sporcuları için Kariyer Geçiş Dönemi Grupları” başlıklı çalışmasında, karşılaştırma amaçlı iki bölümden oluşan toplam 10 kişilik bir grup ve 5 kişilik bir kontrol grubunu incelemiştir. Çalışma sonucunda, elde edilen bilgiler kolej sporcu-öğrencilerinin psikolojik becerilerinin transfer edilebileceğini, özellikle de spor dışındaki alanlarda bunun kullanışlı olacağına işaret etmektedir⁸⁴.

Grove ve arkadaşları (1997), “Sporu Bırakmayla Başa Çıkma: Sporcu Kimliğinin Etkisi” başlıklı çalışmada, 48 eski elit seviye sporcusuna uygulanan anketlerle, sporu bırakmayla ilgili ekonomik, meslekî, duygusal ve sosyal uyum konularında bilgi elde edinmiştir. Çalışma sonucunda yapılan analizler; sporu bırakan bireylerin, bu kariyer geçiş döneminde bazı başa çıkma yöntemlerini diğer yöntemlere oranla daha fazla kullandıklarını ortaya

koymuştur. Özele inildiğinde sporu bırakan örneklemin; kabullenme, olumlu bir şekilde tekrar açıklamaya çalışma, planlama yapma, aktif olarak üstesinden gelme, zihinsel gevşeme ve sosyal destek arama gibi duygu odaklı, problem odaklı ve korunma yönelimli stratejileri kullandıkları tespit edilmiştir. Sporcu kimliğinin sporu bırakma sonrası süreçle ilişkisi, bırakma geçiş dönemi ile başa çıkma stratejileri açıklandığında anlaşılmaktadır. Sporcu bırakma sırasında güçlü ve özel bir sporcu kimliği, bırakmayı takip eden inkâr duygusuna karşı güvenin artmasını sağlamaktadır⁴¹.

Lewis (1997), profesyonel sporcuların kariyer profilini araştıran çalışmasında, 1993 yılı futbol sezonunda, 504 adet Amerikan Ulusal Futbol Liginde (NFL) oynayan sporcuya, 37 soruluk “Profesyonel Sporcu Durum Anketi (PASQ)” uygulayarak, çeşitli sonuçlar elde etmiştir. Lewis’in çalışma sonuçları altı bölümde verilmiştir. I.bölümde; 504 sporcunun tanımlamalı istatistik ve demografik dağılımları, II.bölümde; profesyonel futbol ligini bırakmaları, sosyal destek/desteği algılamaları ve ligi bırakmalarında rol oynayan sebepler ortaya konmuştur. Sporcuların kariyer algıları ve beklentileri ile gelecek dönemle ilgili performans hedefleri III.bölümdedir. IV.bölüm; profesyonel ligi bırakma öncesi planları içermektedir. Yine bu bölümde sezon içi boş zamanlarda yapılan aktiviteler, sezon dışı zamanlardaki sorumluluklar, alternatif iş hedefleri ve profesyonel sporu bırakma öncesi yatırımlar veri haline dönüştürülmüştür. V.bölüm de; beyaz ve zenci ırktan olan sporcular arasındaki farklar verilmiştir. VI.bölüm ise “Profesyonel Sporcu Durum Anketi”nin açık uçlu sorularının cevaplarının tartışılmasına ayrılmıştır. Çalışmanın sonuçları, daha anlamlı ve etkili bir “sporcu gelişim programı” geliştirilmesi gerekliliği konusunda tavsiyeler sağlamaktadır. Bu program sayesinde, sayısı giderek artan aktif sporcuların, spor yaşantıları esnasında, sporu bırakan bireylerin de spor kariyerleri bittikten sonraki dönemde toplumla olan ilişkilerini olumlu yönde sürdürmelerine yardımcı olunabileceği düşünülmektedir⁶⁵.

Brown (1998), “Kariyeri Bitirici Spor Sakatlanmasını Takiben Sağlıklı Uyum Gösterme” başlıklı çalışmasında spor sakatlanması sonucu kariyeri biten 4 erkek sporcuya mülâkat yöntemini uygulamıştır. Çalışma sonucunda, sporda sakatlanma sonucu kariyeri biten bireyler için sağlıklı bir uyum sağlamada kullanılabilecek bir model oluşturulmuştur¹⁵.

Stankovich (1998), “Sporu Bırakma Geçiş Döneminde Öğrenci Sporculara Yardım Edebilecek Etkili Kariyer Geliştirme Programı Oluşturma” başlıklı çalışmasında, koleji bitirdikten sonra sporu bırakma ile karşı karşıya gelecek öğrencilere yönelik, kariyer geliştirme kurslarının etkilerini ortaya koymaya çalışmaktadır. Kariyer geliştirme kursuna kayıt yaptıran ve iki dönem gelen 25 sporcu öğrenci ile kontrol grubu olarak çalışmaya katılan kursa hiç kayıt yaptırmayan 42 sporcu öğrenci karşılaştırılmıştır. Bütün katılımcılar kariyer olgunluk envanteri, kariyer kişilik etkisi ve sporu bırakmaya hazır olma konularında ankete tâbi tutulmuştur. Çalışmanın sonucunda bulgular, açık bir şekilde sporu bırakma geçiş döneminde kariyer geliştirme programına kayıt yaptıran öğrenci sporcuların, kariyer gelişimi programına yüksek bir oranda güven duyduklarını ortaya koymaktadır⁸⁹.

Webb ve arkadaşları (1998), “Sporcu Kimliği ve Spor Bırakmaya Tepkiler” başlıklı çalışmada, 93 eski sporcuya anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, sporcu kimliğinin sporu bırakma ve öz saygı ile kontrol edilemeyen duyguların yapısal sonuçlarıyla güçlü bir ilişkisi olduğu ortaya konulmuştur¹¹¹.

Fortunato ve Marchant (1999), Avustralya’da elit futbolcuların sakatlık ve takıma seçilememe gibi nedenlerle zoraki bir şekilde sporu bırakmalarına dair deneyimlerini, sporu yeni bırakmış 30 bireyle mülâkat yöntemini kullanarak incelemiştir. Sonuçta; kimlik, algılanan kontrol, ekonomik meseleler ve sosyal desteğin kaybı gibi dört temel konuda, kişilerin hissettikleri kaybetme ve acı duyguları ile bunlara verdikleri tepkileri

tespit etmişlerdir. Yapılan mülâkatlar, az miktarda olsa da tipik şok, pişmanlık, acı, üzüntü ve sahip olunan statünün kaybı gibi durumları içermektedir³⁶.

Chow (2001), “Değişim? Hong Konglu Elit Bayan Sporcular ve Müsabaka Sporlarını Bırakmaları” başlıklı çalışmada, 6 sporu bırakan 6 hali hazırda sporcu olan bayanla mülâkat yapmıştır. Mülâkatlara ait içerik analizinde, sporu bırakmayla ilişkili önemli konular tespit edilmiştir. Sonuçta, tasarlanan ve bizzat tecrübe edilen sporu bırakma deneyimi arasındaki farklılık; sporcunun göçmen olması, spora erken yaşta başlaması ve eğitim kurumunda okuması gibi faktörlerle alakalıdır. Spordaki statü de sporu bırakma geçiş dönemi ve elit spor kariyer dönemi sonrası yaşam tarzını etkilemektedir¹⁹.

Kolbasovsky (2001), “Tezahürat Sona Erdiğinde: Kolej Basketbolundan Sonraki Hayata Alışma” başlıklı çalışmada, 27 kişilik sporcu öğrenci grubuyla 19 kişilik sporcu olmayan öğrenci grubunu karşılaştırmıştır. Çalışma sonucunda, bir basketbol oyuncusunun sporcu kişiliğinin, elde ettiği gelirin seviyesinin ve sporculuk dışındaki yaşantısındaki stresin, kolej basketbolundan sonraki hayata alışmasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonucundaki bulgular, sorunlu bir sporu bırakma dönemi yaşama riski bulunan sporcuların belirlenebileceğini öngörmektedir. Antrenörler ve yöneticiler olası bir risk hakkında eğitilmeli ve bu risk altındaki sporcuları daha erken bir süreçte tespit etmelidirler. Böylece, kolej basketbol oyuncularının sporcu kimliklerinden kopmaları, sağlanacak yardımla daha kolay bir süreçte gerçekleşebilecektir⁵⁷.

McGrown (2001), “Kanada Bayan Sprint Yarış Kanocularının Millî Takımı Bırakması” başlıklı çalışmada, Kanadalı bayan millî sporcuların sporu bırakma olayını araştırmıştır. Spor kariyerini sonlandıran millî takım sporcularının, bu geçiş dönemine uyum sağlamaları için sporu

bırakma deneyiminin derinlemesine anlaşılmasını amaçlayan McGrown, 21 bayan sporcuyu çalışmasına dahil etmiştir. Sonuç olarak McGrown, performans hedeflerine ulaşarak sporu bırakmada gönüllü olan ve buna hazırlanan bayanların sporu bırakmanın üstesinden en iyi şekilde geldiklerini, aniden bu durumla yüz yüze kalanların ise negatif reaksiyonlar verdiklerini tespit etmiştir. Ne olursa olsun, Sprint kano yarışçılığına ve spora yıllarını vermek ise sporcularda pozitif bir etki yapmakta ve bu zahmete değdiğine inanılmaktadır⁶⁹.

Barnes (2002), “Bayan Kolej Takım Sporcularının Spor Bırakma Deneyimleri” başlıklı çalışmada, 10 sporcu ile derinlemesine mülâkat tekniğini kullanmıştır. Spor bırakmayı bu çalışmada üç evre olarak kavramsallaştıran Barnes, bu evreleri; “sporu bırakma öncesi aktiviteler”, “bırakmaya tepkiler” ve “bırakmaya uyum” olarak almıştır. Sonuç olarak katılımcıların spor bırakmanın üç evresinin her birindeki duygusal, zihinsel, davranışsal ve sosyal tepkileri sayesinde spor bırakma sürecinin açıklanmasında daha detaylı ve gelişmiş bir tanımlama sağlanmıştır⁷.

Chambers (2002), “Profesyonel Hokey Oyuncularının Kariyer Sonlandırmaya Uyumları”nı inceleyen çalışmasını 157 aktif, 81 sporu bırakmış Ulusal Hokey Ligi (NHL) oyuncusuna yapmıştır. Çalışmada, NHL’yi bırakan eski sporcuların büyük bir kısmının, profesyonel spor bırakma sonrası süreçte önemli bir uyum problemi yaşamadığı tespit edilmiştir. NHL’nin eski oyuncularından % 12,5 gibi küçük bir kısmı sporu bırakmaya uyum sürecinde duygusal açıdan önemli problemler yaşamıştır¹⁸.

Despard (2002), “Sporda Kariyer Sonlandıran Sakatlık: Bireysel Başarı ve Sosyal Acı” başlıklı çalışmada iki bölümden oluşan bir deneysel araştırma yapmıştır. İlk bölümde, destek servisleri ve çeşitli sporların antrenman ve müsabaka yapısı hakkında bilgi toplanmıştır. İkinci bölümde ise 5 adet elit sporu bırakmış bireyle mülâkat yapılmıştır. Çalışma

sonucunda, genel anlamda eski sporcuların birer kahraman olarak ciddi sakatlıklar ve sporu bırakmanın psikolojik etkileriyle mücadele etmekte oldukları vurgulanmıştır²².

Herman (2002), “Geçiş Dönemi Kayıpları ve Sporcu Kimliği: Bir Etik Yükümlülük, NCAA Sporcularına Spor Bırakma Sürecinde Yardım” başlıklı çalışmasında, 5 adet sporu bırakmış bayan NCAA basketbol oyuncusu ve 6 adette NCAA yöneticisiyle mülâkat yapmıştır. Ayrıca, buna ek olarak sporu bırakmış 40 bayan basketbol oyuncusuna da 2 adet anket uygulanmıştır. Yapılan nitel çalışma sonucunda, eski sporcuların büyük oranda geçiş dönemi kayıpları yaşadıkları tespit edilmiştir. Yöneticilerle yapılan mülâkatlardan ise kurumsal yöneticilerin bu olayın farkında oldukları ve bunu bir problem olarak gördükleri belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen nicel sonuçlarda da, çalışmaya katılan eski sporcuların, yüksek oranda geçiş dönemi kaybı ve bunun yanında güçlü bir sporcu kimliğine sahip oldukları tespit edilmiştir⁴⁸.

Huang (2002), “Çinli Eski Elit Sporcularda Spor Kariyeri Geçiş Dönemi: Deneysel Bir Araştırma ve Almanya’dan Bulgular Işığında Kùltürler Arası Karşılaştırma” başlıklı çalışmasında, 149 Çinli eski sporcudan posta yoluyla gönderilen anketlere geri dönüşüm elde etmiştir. Ayrıca, bu 149 eski sporcudan gönüllü olan 28 tanesiyle mülâkat yapılmıştır. Bütün nicel ve nitel deneysel analizler ve yorumlamalar aktiflik teorisi açısından yapılmış ve daha önceden Almanya’da (1997 yılında) yapılan çalışmanın deneysel bulgularıyla karşılaştırılmıştır. Nicel ve nitel çözümlemeler sonucunda ilginç benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. İki ÷lke (kùltür) arasında eğitimsel ve meslekî açıdan farklılıklar vardır. Sonuç olarak, spora özgü geçiş dönemi için aktiflik teorisinin ayrıntılarına girerek anlamlı bir teorik bakış açısı sağlanmıştır. Sporda kariyer geçiş dönemi ve sporculuk sonrası yeni kariyer geliştirme sürecinin kapsamlı bir şekilde anlaşılması, değişik spor

sistemlerinde gelecekte kariyer yardım programları uygulamak ve geliřtirmekte yararlı olacađının dűřűnűldűđű belirtilmektedir⁵⁰.

Tinley (2002), “Sporu Bırakma: Nitel Araştırma ve Karşılaştırma” başlıklı çalışmasında Olimpiyat Oyunlarında yarışmış ve madalya kazanmış 16 eski sporcuyla műlakat yapmıştır. Sonuçta, her sporcunun kendini adadığı sporu hayatlarından çıkartmaya dair ayrı birer hikayesi olduğu belirtilmektedir. Bu noktada araştırmacı, sporu bırakmaya yűnelik yeni teoriler veya modeller çıkmasından ziyade sporculara bu geçiş dűnemini atlatmaya yardım edecek yűntemin verilmesini űnermektedir¹⁰³.

Agresta ve arkadaşları (2003), “Spor Kariyerini Bitirme Problemi” başlıklı çalışmada Brezilya’da, 11,7 yıl sporculuk yapıp 2 yıldır bırakmış olan 10 profesyonel Futsal (salon futbolu) oyuncusuna anket uygulamış ve sonuçta bireylerin bırakma kararını, gűnűlsűz bir şekilde verdikleri bulunmuřtur¹.

Blackburn (2003), “Kolej Sporcuları ile Kolej Sporcusu Olmayanların Kariyer Keřiflerine Etki Eden Faktűrlerin Bűlgesel Karřılařtırılması, Akademik Motivasyon ve Ego Kiřilik Statű Anlamı: Spor Bırakma Arařtırmasına Yűnelik” bařlıklı çalıřmada, kolej sporcularının sporu bırakmaya ne kadar hazırlandıklarını açıklamayı amaçlamıřtır. Çalıřmada, 145 sporcu űđrenci ile 179 sporcu olmayan kolej űđrencisine anketler uygulanmıřtır. Çalıřmanın sonucunda, sporcu olan ve olmayan űđrenciler, kariyer sonlandırma, akademik motivasyon ve kimlik statűsű yűnleriyle karřılařtırılmıřtır. Akademik motivasyon bakımından benzerlikler bulunmuřtur. Ayrıntılı olarak bu arařtırma ile kolejdeki űđrenci sporcuların spor kariyerlerinin sonunda sorunsuz bir geçiř dűnemi için hazırlandıkları tespit edilmiřtir¹³.

Harrison ve Lawrence (2003), Afrika kökenli Amerikalı öğrenci-sporcuların sporda kariyer geçiş dönemini algılamaları ile ilgili yaptıkları çalışmada, 26 Afrika kökenli Amerikalı öğrenci-sporcuya 58 nitel ve nicel soruluk “Spordan Sonraki Yaşam” skalasını uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, Afrika kökenli Amerikalı sporcuların kariyer geçiş dönemi algılamada beş ana tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar; ilham verici sözlerin geçerliliği, akademik ve atletik başarı, sınıfta beceri, aileye bağlılık ve spordan sonraki yaşamdır⁴⁷.

Stephan ve arkadaşları (2003), “Elit Spor Bırakma Geçiş Dönemi Yansımalarında Sübjektif İyi Olma Hali: Bir Yıllık Çalışma” başlıklı çalışmada, Sidney Olimpiyatlarını takiben sporu bırakan 16 eski sporcuyla, aynı sayıda aktif sporcuyla karşılaştırmışlardır. Katılımcılara “Genel Sağlık Anketi” uygulanarak mülâkat yapılmıştır. Nitel değerlendirme sonucunda, geçiş dönemindeki bireylerin duygu ve davranışlarının; içsel zorlukların yüzleştiği dışsal değişiklikler ile yeni hayat tarzlarına ve sosyo-profesyonel durumlarına uyumu yeniden yapılandırma evreleri arasında olduğu bulunmuştur⁹².

Sonderman (2003), “Liseden Sonra Spor Bırakma ve Bunun Kendini Değerlendirmeye Etkisi” başlıklı çalışmasına, üniversite birinci sınıftaki 200 öğrenciyi dahil etmiştir. Çalışma sonucunda, liseden sonra sporu bırakmanın öğrencilerin kendileri hakkında yaptıkları değerlendirmeler üzerinde önemli bir etkisi bulunmamıştır⁸⁷.

Torregrosa ve arkadaşları (2003), “Aktif Spor Bırakmada Prospektif Analiz Retrospektif Analize Karşı” başlıklı çalışmada 16’i aktif 15’i sporu bırakmış toplam 33 Olimpik sporcu ile mülâkat yapmıştır. Çalışma sonucunda, sporu bırakmanın planlanırsa daha az problem oluşturduğu, en üst seviyede sporu bırakmanın, istenirse ve nasıl olacağı biliniirse sporda

yeniden kendine bir meslekî konum bulma avantajı sağladığı tespit edilmiştir¹⁰⁶.

Zuk (2003), “Bayan Kolej Cimnastikçilerinin Spor Bırakmasına Etkili Olan Psikolojik Olumsuzluklar” başlıklı çalışmasında, 52 adet deneği sporu zoraki bırakmaya neden olan etkenleri belirlemek için bir dizi psikometrik testten geçirmiştir. Çalışma iki grubun karşılaştırması şeklinde yapılmıştır. Birinci grupta, aktif olarak müsabıkliğa devam eden sporcular, ikinci grupta ise geçtiğimiz 3 yıl içinde cimnastik takım listesinden zoraki bir şekilde, özellikle sakatlık yüzünden, çıkartılmış sporcular bulunmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre, zoraki olarak sporu bırakan gruptan “gönülsüz sporu bırakmada” pejoratif sonuçlar elde edilmiştir. Bu grup aktif sporcularla karşılaştırıldığında; karamsar, sübjektif stres, içsel acı, karşıtlık, özsaygı ve pasiflik gibi duygular ifade etmektedirler¹¹⁵.

Alfermann ve arkadaşları (2004), spor kariyerini sonlandırmaya tepkileri araştırdıkları çalışmada; 88 Alman, 65 Litvanyalı ve 101 Rus sporcudan geçmişlerini düşünerek, spor kariyerlerini bitirmeye verdikleri tepkileri tarif etmelerini istemişler ve geliştirdikleri sporu bırakma anketini üç farklı lisanda sporculara uygulamışlardır. Sonuçta, Rus ve Litvanyalı sporcuların kariyer sonlandırmaya duygusal reaksiyonlarının benzer olduğu, daha az duygusal ve olumsuz tepkiler veren Alman sporculardan farklılık gösterdiği tespit edilmiştir⁵.

Erpic ve arkadaşları (2004), sporla ilgili olan ve olmayan faktörlerin spor kariyerini sonlandırma sürecine etkilerini incelediği çalışmada, ulusal ve uluslararası seviyede spor kariyeri bulunan 85 elit Sloven eski sporcuya iki anket uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, spor kariyerini sonlandırma sürecinin niteliğinin gönüllü olarak kariyeri sonlandırmaya, sporda başarıların sübjektif değerlendirilmesine, genel

sporcu kimliğine, eğitim seviyesine ve spor ile ilgili olmayan olumsuz geçiş dönemlerinin yaşanmasına bağlı olduğu ortaya çıkmıştır²⁹.

Koukouris (2004), “Elit Yunan Cimnastikçilerin Sporlu Erken Bırakmaları” başlıklı çalışmada, 19 elit cimnastikçiyle derinlemesine mülâkat yapmıştır. Sonuçta sporu bırakmanın tek bir faktöre bağlı olmadığını, bırakmanın çok boyutlu olduğunu ve antrenörlerin elit cimnastikçilerin sporu bırakmasından sorumlu olduklarını tespit etmiştir⁵⁸.

North ve Lavalley (2004), “Birleşik Krallık’taki Kariyer Geçiş Dönemi Hizmetlerinin Potansiyel Kullanıcılarının Bir Araştırması” başlıklı çalışmaya 561 elit seviyede sporcuyla dahil etmiştir. Çalışmada, 37 bireysel ve takım sporu temsil edilmiş ve sonuç olarak genç olan sporcuların sporu bırakmada gönülsüz oldukları ve sporu bıraktıktan sonraki dönemdeki kariyerlerine yönelik olarak somut planlar yapmaya önemli bir süre ayırdıkları ortaya çıkmıştır⁷⁶.

Shachar ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmada; kariyer konusunda karar vermek, sporcu kimliği ve sporu bırakmada karşılaşılan zorluklara uyum sağlama gibi başlıklar, sporu bıraktıktan sonra antrenör olmayı seçen ve seçmeyen eski sporcuların karşılaştırılması yapılarak araştırılmıştır. Çalışmaya, 117 antrenör olmayı seçmiş ve 29 sporla ilişkili olmayan yeni kariyerlere yönelmiş eski sporcu katılmıştır. Sonuçta, sporu bıraktıktan sonra antrenörlük mesleğini seçen ve seçmeyen eski sporcular arasında sporcu kimliği farklılaşmazken, antrenör olmayanlarda yargılarını açıklarken önemli oranda daha zayıf sporcu kimliği tespit edilmiştir. Geçiş dönemi zorluklarına uyum sağlama, hayat doyumu ve kariyer seçme doyumlarında bir fark görülmemiştir⁸⁶.

Torregrosa ve arkadaşları (2004), “Elit Sporcuların Emeklilik İmajı: Sporda Yeniden Konum Kazanma Yolu” başlıklı çalışmada 18 aktif

sporcuyla mülakat yapmışlardır. Çalışma sonunda elde edilen verilerle aktif elit sporcuların, müsabaka sporlarında kariyerleri sırasında yavaş yavaş emeklilik imajı oluşturdıklarına işaret edilmiştir¹⁰⁵.

Wylleman ve arkadaşları (2004), “Sporda Kariyer Geçiş Dönemleri: Avrupa Perspektifleri” başlıklı çalışmada literatür tarama ve entegrasyon çalışması yapmışlardır. Sonuç olarak, gelecekteki kavramsal gelişimlere öneriler, özel geçiş dönemlerinin karakteristikleri ile ilgili bilgi ihtiyacı ve bunlara ulaşma yollarına yer verilmesi gerekliliği belirtilmiştir¹¹².

Fifer (2005), “Eski Kolej Sporcularının Sporcu Kimliği ve Sporlu Bırakmaları ile İlgili Nitel bir Araştırma” başlıklı çalışmada, 2 bayan 5 erkek toplam 7 sporu bırakmış bireyle mülakat yapmıştır. Sonuç olarak, katılımcıların sporu bırakma sürecinde sırasıyla; yaptığı sporu kaybetme korkusu, başa çıkmayı kabullenme ve hayatlarına devam etme evrelerini yaşadıkları tespit edilmiştir³³.

Lavallee (2006), “Sporda Koçlar Arasında Kariyerin Farkında Olma, Kariyer Planlama ve Kariyer Geçiş Döneminin İhtiyaçları” başlıklı çalışmada, tam zamanlı koçluk yapan 56 eski sporcuya anket uygulamış ve sonuçta bireylerin, koçluk kariyerleri sırasında yüksek seviyede sahip oldukları kariyerlerinin farkında olmadıkları, düşük seviyede bir spor sonrası kariyer planlaması yaptıkları ve kariyer geçiş dönemi ihtiyaçlarının da kısmen farkında olduklarını ortaya koymuştur⁶³.

Young ve arkadaşları (2006), “Profesyonel Tenis Turnuvalarını Bırakma: Elit Bayan Sporcuların Deneyim ve Tepkilerini Keşfetme Çalışması” başlıklı çalışmada, Avustralya’da tenisi bırakmış 28 bayana ulaşmış ve anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda, tenisi planlayarak bırakan bayanların bu dönemi “kolay”, planlamayarak bırakan bayanların ise “zor” olarak nitelendirdikleri tespit edilmiştir. Profesyonel tenisi bırakan çoğu

bayan (% 66), pişmanlık duymazken katılımcıların hiçbiri tenise tekrar başlamaya teşebbüs etmemiştir¹¹⁴.

Lally (2007), “Kimlik ve Sporu Bırakma” başlıklı çalışmasında 3 erkek 3 bayan sporcuyla; son müsabaka sezonlarının başlangıcında, sporu bıraktıktan yaklaşık bir ay ve bir yıl sonra olmak üzere üç derinlemesine mülâkat yapmıştır. Bulgular, çalışmaya katılan bireylerin kendilerini spora yönelik hedeflere adadıklarını ve sporu bıraktıktan sonra kimliklerinin bozulduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak, sporu bırakan bireyler, sporcu kimliklerinin azalmasına ve daha da önemlisi emeklilik hayatına karşı birçok mücadele stratejisi kullanmaktadırlar⁶².

Lavallee ve Robinson (2007), “Bir Kimliğin Peşinde: Artistik Cimnastiği Bırakan Bayanlarla İlgili Nitel Bir Araştırma” başlıklı çalışmada, 5 bayan eski cimnastikçiye mülâkat yöntemini uygulamış ve sonuçta bireylerin hayatlarını cimnastiğe adanmaları konusunda yüreklendirildikleri ve sporu bıraktıklarında; terk etme duygusu, yitirilmişlik ve yardıma muhtaçlık duyguları hissettikleri ortaya çıkmıştır⁶⁴.

McKenna ve Thomas (2007), “Haksızlığa Dayanmak: Profesyonel Ragbi Birliğinden Emekliğe Dair Bir Vak’a Çalışması” başlıklı çalışmada, profesyonel ragbi oyunculuğu kariyerini bırakmasının üstünden 8 ay geçen Garth Armstrong ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, Garth için kariyerini sonlandırmanın çok erken olduğu, mücadele dolu ve bunun adil olmadığını düşündüğü sonuçları tespit edilmiştir⁷⁰.

McKnight (2007), “Sporda Kariyer Geçiş Dönemi ve Aktarılabılır Kâbiliyetler” başlıklı çalışmada, çeşitli seviyelerde 117 aktif bayan hokey sporcusuna ulaşarak anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda, sporcuların kariyer geçiş döneminde psikologlara ihtiyaçları olduğu ve sporcuların ana-babalarına kızlarına bu dönemde yardımcı olmaları için eğitim verilmesi

gerektiği tespit edilmiştir. Bulgular, aktarılabilir kâbiliyetlerin, spor kariyerini bitirme geçiş döneminde yardımcı olacağını göstermektedir⁷¹.

Stambulova ve arkadaşları (2007), "Sporu Bırakma: Fransız ve İsveçli Elit Sporcuların Karşılaştırılması" başlıklı çalışmada, 69 Fransız ve 88 İsveçli toplam 157 uluslararası seviyede müsabıklık yapmış ve en az 10 yıldır sporu bırakmış bireylere ulaşmışlardır. Uygulanan anket sonucunda elde edilen bilgilerle sporu bırakma geçiş dönemi; milliyet/kültürün önemli bir rol oynadığı dinamik, çok yönlü, çok aşamalı ve faktörlü bir süreç olduğu sonucu ortaya çıkmıřtır⁸⁸.

Stephan ve Brewer (2007), "Elit Sporcularda Sporcu Kimliği ile Özdeşleşme Algısının Belirlenmesi" başlıklı çalışmada Sidney Olimpiyat Oyunlarından 1,5 ay sonra sporu bırakmış 10 bireye ulaşmış ve mülâkat yapmıştır. Sonuçta, daha önceki çalışmalar gibi sporcu kimliğinin çok boyutlu olduğu tespit edilmiş ve sosyal ve bireysel faktörlerin sporcu kimliğini etkilediği bulunmuřtur⁹³.

Stephan ve arkadaşları (2007), "Vücut Sorunu: Elit Sporcu Bırakmanın Psikofiziksel Etkisi" başlıklı çalışmada, elit sporu bırakmış 69 bireye sporu bıraktıktan sonra, vücutlarıyla ilgili yaşadıkları problemlere dair anket uygulamış ve sonuçta bu bireylerin zor olan olumsuz deneyimler yaşadıklarını tespit etmiřtir⁹⁴.

Yurt dışında yapılan çalışmalar, sporcuların sporu bırakmaya karar verme öncesinde, sporu bırakma döneminde ve bıraktıktan sonraki dönemde yaşadıkları duygular ve bunlara verilen tepkileri incelemektedir. Araştırmaların çoğunluğu; sporu yeni bırakan ve bu duruma uyumları süren bireyler üzerine yapılmıřtır⁶⁵. Yurt dışında yapılan çalışmalara dahil edilen bireylerin çoğunlukla değişik branşlardaki profesyonel, elit sporcular ile üniversitelerde okuyan sporcu öğrencilerden oluşması ve yaşanan

tecrübeye psikolojik bir yaklaşımla değerlendirme yapılması dikkate değerdir. Çalışmalarda, az sayıdaki katılımcıya mülakât yöntemi kullanılarak uygulama yapılmıştır. Genellikle, bireylerin sporcu kimlikleri ile sporu bırakma deneyimleri karşılaştırılmıştır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 3), literatürde sporu bırakmaya verilen acı ve üzüntü dolu tepkileri araştıran çalışmalara ilişkin özet bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3: Sporü Bırakmaya Acı Dolu Tepkileri Ölçen Araştırmalara İlişkin İnceleme (Huang, 2002).

	Örneklem		Üzüntü dolu tepki sayısı ve türü		
Araştırma	N	Seviye	n	%	Tanımlama
Svoboda&Vanek (1982)	163	Olimpik	29	17,7	Psikolojik olarak daha henüz iyileştiriler (s.171)
Greendorfer&Blinde (1985)	1124	Kolej	191	17,0	Kendileriyle ilgili bazı hoşnutsuzlukları var (s.107)
Werthner&Orlick (1986)	28	Olimpik	9	32,1	Geçiş döneminde zor zamanlar yaşadılar (s.344)
Allison&Meyer (1988)	20	Profesyonel	6	30,0	Kimlik kaybı ve izolasyon yaşadılar (s.218)
Curtis&Ennis (1988)	96	Amatör	14	14,6	Oldukça yoğun bir kayıp duygusu yaşadılar (s.95)
Blinde&Stratta (1991)	20	Kolej	16	80,0	Sıkça ölme veya ölüme paralel duygular yaşadılar (s.8)
McInnally ve ark. (1992)	367	Profesyonel	96	26,2	Orta seviyeden acı veren seviyeye duygusal uyum deneyimi yaşadılar (s.4)
Sinclair&Orlick (1993)	199	Amatör	22	11,1	Genellikle hayatla ilgili hoşnutsuzluk yaşadılar (s.143)
Wylleman ve ark. (1993)	44	Olimpik	3	6,8	Şiddetli duygusal problemlere karşı koydular (s.904)
Parker (1994)	7	Kolej	6	85,7	Olumsuz ifade ve deneyimler dile getirdiler (s.299)
Lavalley ve ark. (1997)	48	Amatör	18	37,5	Bırakmaya yüksek derecede acı dolu tepkiler veren bir deneyim yaşadılar (s.7)
Toplam	2116		410	19,4	

2.6.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yurt içinde, sporu bırakmayla ilgili, literatürde doğrudan ilişkili bir çalışma bulunmamaktadır. Dolaylı olarak konu ile ilgili yapılan az sayıdaki çalışmalara aşağıda kısaca değinilmiştir.

Kılııl ve arkadaşlarının (2000), “Elit Sporcularda Sakatlık Nedeni Dışında Spora Ara Verilmesinde Etkili Faktörler” başlıklı çalışmada; ailenin, yerleşim yerinin, okulun, işyerinin, cinsiyetin, maddi zorlukların ve diğerk etkenlerin etkisi incelenmiştir. Çalışmaya, 1997-1998 yılı 1. Liginde yer alan 8 değışik branşta ve 38 spor kulübündeki, yaş ortalaması 21.87 olan 161 bayan, 278 erkek, toplam 436 elit sporcu katılmıştır. Çalışmaya katılan sporculara Likert tipi ölçek uygulanmıştır. Çalışmada sonuç olarak, elit sporcularda sakatlık nedeni dışında spora ara verilmesinin yaygın bir durum olduğı tespit edilmiştir. Gelişmekte ve sürekli değışmekte olan ölkemizde; sosyo-költürel seviye, sosyo-ekonomik durum ve sosyal baskının -evre- bu konuda etken olduğı belirtilmiştir. Ayrıca, bu faktörlerin dozunun zaman zaman yerleşim birimlerine göre geliştiğı (olumlu-olumsuz) veya değışmekle (azalma-çoğalma) beraber ölkemiz için halen geçerliliğini koruduğı vurgulanmıştır⁵⁶.

şahin ve şahin’in (2003), “Sporcuların Performans Sporunu Bıraktıktan Sonraki Yaşamlarında Boş Zaman Değerlendirme İlgilerinin Araştırılması” başlıklı yaptığı çalışma, geçmişte performans sporu ile (bireysel sporlarda en az ilk üçe girmiş, takım sporlarında ise 1. Lig’de oynamış olanlar) uğraşmış fakat şu an aktif sporu bırakmış bireyler üzerine yapılmıştır. Çalışmaya; 84 erkek, 23 bayan olmak üzere toplam 107 sporu bırakmış birey katılmıştır. Veriler, uygulanan 43 sorudan oluşan anket yardımıyla toplanmıştır. Örneklem grubu; Türkiye’nin farklı yerlerinde yaşamakta olan aktif sporu bırakmış bireylerden oluşturulmuştur. Çalışmada sportif eylem içerisinde uzun yıllarını geçirmiş performans sporcularının,

spor yapmamış diğer bireylere örnek ve lider olması gerektiği, rekreasyon faaliyetlerinin amacının ve sadece boş zamanları değerlendirmek olmadığı konusunda bilinç aktarma görevinin yine sporcularda olduğu vurgulanmış, rekreatif ve sportif organizasyonlar ile daha çok insana ulaşmak gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak, üst düzeyde performans sporu yapanların boş zamanlar konusuna önem vermedikleri ortaya çıkmıştır. Okul dönemlerinde ve aile içinde boş zamanları değerlendirme ile ilgili bilgilendirme ve uygulamanın yapılmamasının bu sonucun çıkmasında etken olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışmada sporu bıraktıktan sonra sigara ve alkol gibi keyif verici maddeleri kullanma oranının yükseldiği görülmüştür. Araştırmacıların spor içinde uzun yıllar geçirmiş, ülkesini temsil etmiş sporculara sporu bıraktıktan sonra antrenör, monitör kurslarıyla meslek kazandırılmasını önermeleri de son derece anlamlıdır⁹⁸.

Uğraş ve Aydos'un (2003), "Millî Düzeyde Spor Yaptıktan Sonra Yarışma Sporunu Bırakmış Sporcularda Yaşam Tarzının Araştırılması" başlıklı çalışma, elit düzeyde 15-20 yıl spor yaptıktan sonra yarışma sporunu bırakmış bireylerin yaşam tarzını araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmaya, yıllarca elit düzeyde spor yaptıktan sonra yarışma sporunu bırakmış 20 erkek millî sporcu ile 10 sedanter erkek katılmıştır. Çalışmada gruplar; 1-Eski millî sporcu olup düzenli egzersiz yapanlar, 2-Eski millî sporcu olup düzensiz egzersiz yapanlar ya da egzersizi tamamen bırakmış olanlar ve 3-Egzersiz yapmayan erkeklerden oluşturulmuştur. Deneklerin iş yükü, esneklik, bel/kalça oranı, deri kıvrım kalınlığı, yağ oranı değerleri ve diğer bazı fiziksel parametreleri birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca, deneklerle yüz yüze görüşülerek, sağlık durumları, risk faktörleri, hastalıklara ait aile hikayeleri, demografik verileri, boş zaman egzersiz ve spor aktivitelerine katılımlarını içeren anket uygulanmıştır. Çalışmada sonuç olarak, yıllarca spor yaptıktan sonra aktif sporculuğu bırakan millî sporcularımız, fizyolojik kapasite bakımından sedanter grupla aynı düzeye inmekte ve hatta zengin beslenme alışkanlıklarının devam etmesi nedeniyle

daha da kötü duruma düşmektedirler. Çalışmada, sağlık açısından ilerleyen yaşla birlikte uygun yaşam tarzı alışkanlıkları ve fiziksel aktivitelerin düzenli olarak yapılması, sporu millî düzeyde yapmaktan daha önemli olduğu vurgulanmaktadır¹⁰⁹.

Yurt içinde, sporu bırakma ile ilgili çalışmalar, sakatlık nedeni dışında spora ara verme, performans sporunu bıraktıktan sonra serbest zamanları değerlendirme ve yarışma sporunu bırakmış eski sporcuların yaşam tarzları üzerinedir. Ülkemizde, yabancı literatürde yapılan çalışmalar gibi sporu bırakma nedenlerini ve bu dönemin etkilerine dair bir çalışma bulunmaması düşündürücüdür. Bu yüzden sporu bırakmaya karar verme, yani sporda kariyeri sonlandırma öncesindeki, bu dönemdeki ve sonrasındaki bilgileri de kapsayan araştırmalara gerek vardır. Bu bilgiler ışığında, sporcuların, sorunsuz bir sporu bırakma dönemi yaşamaları sağlanacağı gibi bu dönem sonrası yeni yaşantılarını en etkin şekilde planlamaları da sağlanabilecektir.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ile bunların geçerlik ve güvenirlik çalışması, verilerin toplanması için izlenen yol ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel tekniklerle ilgili açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada mevcut durumu ortaya çıkarmayı amaçlayan betimsel ve taramaya yönelik bir yöntem kullanılmıştır. Çalışma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmuştur. İlk aşamada, konuyla ilgili literatür taranmış, daha önce yapılmış araştırma sonuçları incelenmiştir. Elde edilen bilgiler incelenerek değişkenler açısından, tezin konusuyla ilgili detaylı bir teorik çerçeve hazırlanmıştır. İkinci aşamada ise, bu teorik çerçevenin ışığı altında, veri toplama araçları geliştirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1. Evren

Çalışmanın evrenini, Ankara'da yaşayan, profesyonel futbolu bırakmış ve farklı profesyonel liglerde (1, 2 ve 3. Lig) futbol oynamış bireyler oluşturmaktadır.

Yapılan ön araştırma neticesinde, Türkiye'de profesyonel futbolu bırakmış bireylere dair herhangi bir kurumun kayıt tutmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla evreni oluşturan bireylerin sayısı bilinmemektedir. Ankara'da profesyonel futbolu bırakan birey sayısı belli olmadığı için örnekleme giren grup çalışma evreni olarak alınmıştır.

3.2.2. Örneklem

Çalışmanın örneklemini; Ankara'da yaşayan, profesyonel futbolu bırakan farklı profesyonel liglerde (1, 2 ve 3. Lig) futbol oynamış bireyler arasından random (tesadüfî seçim) yöntemi kullanılarak seçilen 384 kişi oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü % 95 güvenirlilik aralığında ve $d=\pm 5$ sapma miktarı göz önünde bulundurularak hesaplanmıştır. Örneklem sayısının belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır²⁸.

$$n = t^2 pq / d^2$$

n: Örneklem sayısı.

t: Belirli bir güvenirlilik aralığı (% 95)'unda "alfa" düzeyindeki değer (2,58).

p: İlgili özelliğin evrende görülme olasılığı.

q: İlgili özelliğin evrende görülmemeye olasılığı (1-p).

d: Ortalamaya göre tolere edilebilir sapma miktarı (± 5).

Profesyonel futbolculuk yaşantısında, kariyer basamaklarının aşağıdan yukarıya doğru sıralaması; 3, 2 ve 1. Lig şeklinde olmaktadır. Amatörlükten profesyonelliğe geçen futbolcular, öncelikle 3. Lig, sonra 2. Lig ve en son olarak da 1. Lig'de oynamaktadırlar. Bu kariyer basamakları, çok nadiren amatörlükten sonra doğrudan 2. veya 1. Lig'de bir takımda oynama şeklinde yaşanmaktadır. Veri analizleri sırasında kullanılmak üzere gruplama yapılırken, çalışmaya katılan bireylerin ölçeğe verdikleri cevaplar doğrultusunda, profesyonel futbol liglerinde en uzun süre oynadıkları ligin statüsü kullanılmıştır. Geliştirilen veri toplama aracı, karşılaştırmalı veri analizi için, 1. Lig'den 70, 2. Lig'den 130 ve 3. Lig'den 184 olmak üzere toplam 384 profesyonel futbolu bırakmış bireye uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada kullanılan veri toplama aracı geliştirilirken; öncelikle konuyla ilgili teorik bilgilere ulaşılmış, ikinci olarak da konuyla ilgili görüşlerini tespit etmek üzere profesyonel futbolu bırakmış sporculara yönelik olarak geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği (PFBYAÖ)” kullanılmıştır. Veri toplama aracı aşağıdaki sırayla geliştirilmiş ve uygulanmıştır:

1. Ankara İlinde ikamet eden profesyonel futbolu bırakmış bireylerle ilgili kayıt tutan bir kurum olmadığından, bireysel çabalarla amaçlanan örneklem sayısındaki profesyonel futbolu bırakmış ve Ankara’da ikamet eden bireyler bulunmuştur.

2. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin kişisel bilgilerini belirlemeye yönelik “Kişisel Bilgi Formu” geliştirilmiştir.

3. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantılarını dair algılarını ölçmeye yönelik “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği (PFBYAÖ)” geliştirilmiştir.

4. Ölçeğin geçerlik ve güvenirliği yapılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formunun Hazırlanması

Profesyonel futbolu bırakmış bireyler hakkında, bilgi toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır (EK-1). Araştırmanın bağımlı değişkenlerini “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” oluştururken, araştırmanın bağımsız değişkenlerini ise; profesyonel futbolu bırakan bireylerin yaşı, doğum yeri, medenî durumu, öğrenim durumu, futbola başlama yaşı, profesyonel olma yaşı, profesyonel futbolculuk süresi,

profesyonel olarak oynadığı kulüp, oynadığı lig statüsü, millî olma, oynarken bir işte çalışma, oynarken bir eğitim kurumunda okuma, yaşadığı yeri değiştirme, sakatlık, futbolculuk yaşantısını değerlendirme, hedefleri olma, hedeflere ulaşma ve profesyonel futbolu bırakma nedeni oluşturmaktadır.

3.3.2. “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”nin Hazırlanması

Ölçeğin hazırlık aşamasında, çalışma alanında tesadüfî olarak belirlenen profesyonel futbolu bırakmış bireylerle mülâkatlar yapılmış ve daha sonra 25 bireye “açık uçlu soru” ile uygulama yapıp konu ile ilgili görüşleri yazılı olarak alınmıştır. Toplanan açık uçlu soru formları tasnif edilip incelendikten sonra ölçeğin ham ifadeleri oluşturulmuştur. Oluşturulan ham ölçek ifadeleri alanında uzman öğretim elemanlarının görüş ve değerlendirmelerine sunulmuş ve ayrıca daha önce konu ile ilgili yapılan çalışmalarda ölçek ifadeleriyle kıyaslanmıştır. Burada öncelikle maddelerin kapsam geçerliliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Bu incelemeden sonra, ölçeğin uygulanacağı örnekleme benzer 10 kişiye, ölçek bire bir uygulayıp tepkileri alındıktan sonra ölçeğe son şekli verilmiştir.

“Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”, başlangıçta 50 ifadeden oluşmuştur, ancak uzman görüşleri ve profesyonel futbolu bırakmış bireylerin dönütleriyle 40 ifadeye indirgenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını nasıl algıladıklarını tespit etmek amacıyla geliştirilen ölçek, 5’li Likert tipindedir. Olumlu ifadelerin seçenekleri “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Orta Derecede Katılıyorum”, “Katılmıyorum”, “Hiç Katılmıyorum” şeklinde sıralanmış ve 5, 4, 3, 2, 1 şeklinde puanlanmıştır. Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması için beşli ölçek aralıkları 0,80 (5-1=4, 4/5=0,80) oranında eşit aralıklar şekliyle belirlenmiştir. Buna göre

aralıklar; Tamamen Katılıyorum (4,20-5,00), Katılıyorum (3,40-4,19), Orta Derecede Katılıyorum (2,60-3,39), Katılmıyorum (1,80-2,59), Hiç Katılmıyorum (1,00-1,79) şeklindedir.

Çalışma kapsamına alınan profesyonel futbolu bırakan bireylerin yaşları; % 9,5'i 23-27, % 14,3'ü 28-32, % 24,5'i 33-37 ve % 51,7'si 38 yaş üstünde yer almaktadır. Bireylerin; % 21,1'i 1-3 yıl, % 19,7'si 4-6 yıl, % 23,1'i 7-9 yıl ve % 36,1 de 10 yıl ve üstü profesyonel futbol oynadığını belirtmiştir. Çalışma kapsamındaki bireyler; futbol yaşamları boyunca oynadıkları kulüp sayılarını da şu şekilde belirtmişlerdir: % 46,9'u 1-3, % 30,6'sı 4-6, % 13,6'sı 7-9 ve % 8,8'i 10 ve üstü.

Daha sonra, Ankara İl merkezindeki 147 profesyonel futbolu bırakmış bireye, 40 maddeden oluşan ölçeğin ön deneme uygulaması yapılmasıyla elde edilen verilerle ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizi yapılmıştır.

3.3.3. "Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği"nin Geçerlik Çalışması

Ölçeğin kapsam geçerliği uzman görüşleriyle sağlanmış, yapı geçerliğini test etmek amacıyla ise faktör analizi yapılmıştır.

Faktör analizi, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi, az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir¹⁶. Faktör analizi, çok sayıdaki değişken arasındaki ilişkilere dayanarak, değişkenlerin daha anlamlı, kolay, anlaşılır ve özet biçimde yorumlanmasını sağlayan çok boyutlu bir yöntemdir³.

Çalışma kapsamına alınan örneklemin yeterliliğini belirlemek amacıyla yapılan ilk analiz sonuçlarına göre KMO (Kaiser-Meyer-Olkin

Measure of Sampling Adequacy) değeri 0,794, Barlett Testi anlamlı (2414,474) bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda işler durumda bulunan 23 madde için tekrar faktör analizi işlemi yapılmıştır. İkinci analiz sonucunda KMO 0,838, Barlett Testi sonucu ise anlamlı (1375,224) bulunmuştur. Bu test sonuçları da verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

“Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”nde bulunan 40 maddeye ilişkin ilk faktör analiz sonuçlarına göre faktör sayısı 9 olarak belirlenmiştir. Daha sonra yapılan analizlerde faktör sayısı 5’e, madde sayısı da 23’e indirilmiştir (EK-2). I.Faktörde 5 (1, 4, 10, 22 ve 30 nolu ifadeler), II.Faktörde 4 (6, 12, 17 ve 19 nolu ifadeler), III.Faktörde 6 (8, 15, 18, 28, 31 ve 32 nolu ifadeler), IV.Faktörde 4 (20, 26, 27 ve 38 nolu ifadeler) ve V.Faktörde 4 (33, 34, 36 ve 40 nolu ifadeler) madde bulunmaktadır (Tablo 4). Çalışmada faktör yapısını belirlemek amacıyla ise, döndürülmemiş ve asal eksenlere göre döndürülmüş temel bileşenler analizinden yararlanılmıştır. Faktörlere, maddelerin içerikleri dikkate alınarak isim verilmeye çalışılmıştır. I.Faktörde yer alan maddelerin tümü, bireylerin profesyonel futbolu bırakmada zamanlamayı nasıl algıladığıyla ilgili olduğundan, bu faktöre “bırakmada zamanlama” ismi verilmiştir. II.Faktörde yer alan maddeler futbolculuğa duyulan özlem ile ilgili olduğundan bu faktöre “futbolculuğa özlem”, III.Faktörde yer alan maddeler profesyonel futbolu bırakmada olumsuz tepkiler ile ilgili olduğundan “bırakmaya olumsuz tepkiler”, IV.Faktörde yer alan maddeler bırakma olayına uyum ile ilgili olduğundan “bırakmaya uyum” ve V.Faktörde yer alan maddeler de bırakma olayından sonra bireylerin sağlık durumlarıyla ilgili olduğundan “bırakma sonrası sağlık” ismi verilmiştir.

Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği’nin faktör analizi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Faktör Analizi Sonuçları

İfadeler	Faktör Ortak Varıansı	Döndürme Sonrası Yük Değeri				
		Faktör-I	Faktör-II	Faktör-III	Faktör-IV	Faktör-V
Faktör I-Bırakmada Zamanlama						
30. Profesyonel futbolu zirvede bıraktığıma inanıyorum.	,573	,738				
1. Profesyonel futbolu doğru zamanda bıraktığıma inanıyorum.	,662	,732				
22. Profesyonel futbolu bırakmak benim tercihimdi.	,501	,643				
4. Profesyonel futbolu bırakmaya kendimi hazırlamıştım.	,577	,573				
10. Profesyonel futbolu bırakmaya istekliydim.	,570	,570				
Faktör II-Futbolculuğa Özlem						
17. Profesyonel futbolculuk günlerimi çok özleyorum.	,701		,797			
12. Profesyonel futbolculuktan aldığım keyfi hiçbir şeyde bulamıyorum.	,570		,743			
19. Her şeyi tekrar yaşama imkânım olsa yine profesyonel futbolcu olurdum.	,578		,672			
6. Profesyonel futboldan kopmak bana çok zor geldi.	,541		,585			
Faktör III-Bırakmaya Olumsuz Tepkiler						
31. Profesyonel futbolu bıraktığımda hayatıma yön vermekte zorluk çektim.	,722			,815		
28. Profesyonel futbolu bırakınca hayatımın düzeni bozuldu.	,667			,736		
32. Profesyonel futbolu bırakmış olmayı bir türlü kabullenemedim.	,679			,653		
15. Profesyonel futbolu bırakmaya ilk tepkim çok olumsuz oldu.	,540			,574		
18. Profesyonel futbolu bıraktığımda kendimi çok yalnız hissettim.	,508			,559		
8. Profesyonel futbolu bırakmak aklımın ucundan bile geçmemişti.	,491			,510		
Faktör IV-Bırakmaya Uyum						
27. Profesyonel futbolcu olarak geçirdiğim yıllara yanıyorum.	,644				,770	
26. Profesyonel futbolu bıraktığımda, futbolculuğun bana göre olmadığını anladım.	,548				,702	
38. Profesyonel futbolu bırakınca, futboldan soğudum.	,522				,629	
20. Profesyonel futbolculuk yapılacak iş değil.	,568				,597	
Faktör V-Bırakma Sonrası Sağlık						
36. Profesyonel futbolu bıraktıktan sonra kötü alışkanlıklar edindim.	,711					,833
34. Profesyonel futbolu bırakmak, hayatımı alt üst etti.	,758					,746
33. Profesyonel futbolu bıraktıktan sonra sağlığım bozuldu.	,594					,732
40. Profesyonel futbolu bırakmak ruh sağlığımı bozdu.	,670					,663

Açıklanan Varyans

Toplam: % 60,411

Faktör-1: % 7,946

Faktör-2: % 13,911

Faktör-3: % 27,439

Faktör-4: % 6,499

Faktör-5: % 4,616

3.3.4. “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”nin Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin uygulanması ile elde edilen puanların güvenirliliği Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı ile test edilmiştir. Ölçeğin güvenirliliğini test etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Faktörler	Cronbach Alpha
Faktör-I (Bırakmada Zamanlama)	0,74
Faktör-II (Futbolculuğa Özlem)	0,74
Faktör-III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	0,84
Faktör-IV (Bırakmaya Uyum)	0,81
Faktör-V (Bırakma Sonrası Sağlık)	0,67

Analizin başında 23 madde için ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı 0,65’dir. Faktörler arası korelasyonda negatif olanlar bulunduğu için ölçekte tek bir puandan bahsedilememektedir. Yukarıdaki tabloya göre alt faktörler için Cronbach Alpha değerleri şöyledir; I.Faktör (Bırakmada Zamanlama) için 0,74; II.Faktör (Futbolculuğa Özlem) için 0,74; III.Faktör (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) için 0,84; IV.Faktör (Bırakmaya Uyum) için 0,81 ve V.Faktör (Bırakma Sonrası Sağlık) için de 0,67.

Ölçeğin güvenirliliğini test etmek için yapılan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde, katsayı değerlerinin 0,67 ile 0,84 arasında değiştiği anlaşılmaktadır. Elde edilen bu değerler, oldukça güvenilir ve yüksek güvenirlilik düzeyindedir.

3.3.5. Veri Toplama Araçlarının Saha Uygulama Süreci

Araştırmada kullanılan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği”, 2006 yılı Kasım ayından 2007 yılı Nisan ayı sonuna kadar 6 aylık bir süreçte Ankara İli’nde yaşayan profesyonel futbolu bırakmış bireylere bire bir uygulanmıştır.

GSGM ve Ankara Gençlik Spor İl Müdürlüğü gibi sporla ilgili kurumlar bünyesinde, sporu bırakmış bireylerin görev alabileceği varsayımından hareket edilerek, profesyonel futbolu bırakmış bireylere ulaşılmıştır. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, çoğunlukla antrenörlük mesleğini tercih ettiği bilindiği için Ankara İli’nde faaliyet gösteren, profesyonel ve amatör futbol kulüpleri ve taraftar dernekleriyle temasa geçilmiş ve bu kulüplerdeki futbolu bırakan bireylere ulaşılmıştır. Bu bireylerden alınan bilgiler doğrultusunda, futbolu bırakan bireylerin bir araya geldikleri lokal, kiraathane, sohbet mekanları, serbest zamanlarını değerlendirme amaçlı olarak bir araya geldikleri her türlü organizasyona (halı saha maçları, TÜFAD gibi üye oldukları derneklerin yıllık toplantı ve yemekli organizasyonları) ulaşılmaya çalışılmıştır. Üniversitelerin Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulları’nda çalışan ve profesyonel futbolu bırakmış akademik personel de tespit edilerek bu bireyler de çalışmaya dahil edilmiştir.

Demografik bilgi formunun ve ölçeğin üst tarafında bulunan yönergelerde, araştırmanın amacı ile ilgili gerekli açıklamalar yapılarak veri toplama araçlarının doldurulması hakkında detaylı bilgilere yer verilmiş ve sözlü olarak da bu bilgiler tekrarlanmıştır. Veri toplama araçlarının doldurulmasında gönüllülük ilkesi esas alınmıştır.

3.4. Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılması

Araştırmacı tarafından toplanan ölçekler, kontrol edilerek eksik veya yanlış doldurulanlar araştırma dışında tutulmuştur. Daha sonra geçerli ve kabul edilebilir nitelikte olanları, SPSS paket programında değerlendirilmek üzere kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada verilerinin değerlendirilmesinde istatistikî yöntem olarak; frekans, yüzde dağılımları, bağımsız gruplar için T-Testi ve bağımsız gruplar için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. T-Testi ve tek yönlü varyans analizinde; parametrik testin sayıltılarından varyansların eşitliği ilkesi esas alınmış, varyansların eşit olmaması durumunda “p” değeri anlamlılık düzeyinden küçük olsa bile gruplar arasında anlamlı bir farklılık aranmamıştır. Ayrıca tek yönlü varyans analizinde (ANOVA), birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla da Tukey HSD testi yapılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi $\alpha = 0,05$ olarak alınmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Demografik Özellikleri

Bu bölümde, araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakmış bireylerin demografik verilerine ilişkin değişkenlere ait bilgilere yer verilmiştir. Profesyonel futbolu bırakan bireylere ait demografik bilgileri ile ilgili frekans ve yüzde değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylere Ait Demografik Bilgilerin Dağılımı

Değişkenler		f	%
Yaş	23-27 yaş	45	11,7
	28-32 yaş	47	12,2
	33-37 yaş	103	26,8
	38 ve üstü yaş	189	49,2
	Toplam	384	100,0
Doğum Yeri	Köy	38	9,9
	Kasaba	6	1,6
	İlçe	63	16,4
	İl	176	45,8
	Büyükşehir	101	26,3
Toplam	384	100,0	
Medenî Durumu	Evli	291	75,8
	Bekar	83	21,6
	Dul	10	2,6
	Toplam	384	100,0
Öğrenim Durumu	Ortaokul Mezunu	30	7,8
	Lise Mezunu	157	40,9
	Yüksek Okul-Fakülte Mezunu	162	42,2
	Yüksek Lisans-Doktora Mezunu	35	9,1
	Toplam	384	100,0
Meslek	Antrenör	165	43,0
	Memur	81	21,1
	İşçi	18	4,7
	Serbest Meslek	89	23,2
	Emekli	31	8,1
	Toplam	384	100,0
Annenin Öğrenim Durumu	Okur-yazar Değil	76	19,8
	İlkokul Mezunu	198	51,6
	Ortaokul Mezunu	52	13,5
	Lise Mezunu	50	13,0
	Yüksek Okul-Fakülte Mezunu	7	1,8
	Yüksek Lisans-Doktora Mezunu	1	0,3
	Toplam	384	100,0
Babanın Öğrenim Durumu	Okur-Yazar Değil	23	6,0
	İlkokul Mezunu	160	41,7
	Ortaokul Mezunu	66	17,2
	Lise Mezunu	92	24,0
	Yüksek Okul-Fakülte Mezunu	41	10,7
	Yüksek Lisans-Doktora Mezunu	2	0,5
	Toplam	384	100,0

Tablo 6: incelendiğinde; araştırmaya konu olan profesyonel futbolu bırakan bireylerin kişisel bilgilerine ait verilere yer verilmiştir. Buna göre; profesyonel futbolu bırakan bireylerin 189'unun (% 49,2) 38 ve üstü yaş, 103'ünün (% 26,8) 33-37 yaş, 47'sinin (% 12,2) 28-32 ve 45'inin de (% 11,7) 23-27 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin 38'i (% 9,9) köyde, 6'sı (% 1,6) kasabada, 63'ü (% 16,4) ilçe, 176'sı (% 45,8) il ve 101'i de (% 26,3) büyükşehirde doğmuştur. Evli olanların sayısı 291 (% 75,8), bekar olanların sayısı 83 (% 21,6) ve dul olanların sayısı ise 10 (% 2,6)'dur. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin 30'u (% 7,8) ortaokul, 157'si (% 40,9) lise, 162'si (% 42,2) yüksek okul-fakülte ve 35'i (% 9,1) de yüksek lisans-doktora mezunudur. Bireylerin 165'i (% 43) antrenör, 81'i (% 21,1) memur, 18'i (% 4,7) işçi, 89'u (% 23,2) serbest meslekle uğraşırken 31'i (% 8,1) de kendini emekli olarak nitelendirmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin annelerinin öğrenim durumlarına bakıldığında; 76'sının (% 19,8) okur-yazar olmadığı, 198'inin (% 51,6) ilkokul, 52'sinin (% 13,5) ortaokul, 50'sinin lise (% 13), 7'sinin (% 1,8) yüksek okul-fakülte ve 1'nin (% 0,3) de yüksek lisans-doktora mezunu olduğu, bu bireylerin babalarının öğrenim durumlarına bakıldığında ise 23'ünün (% 6) okur-yazar olmadığı, 160'inin (% 41,7) ilkokul, 66'sının (% 17,2) ortaokul, 92'sinin lise (% 24), 41'inin (% 10,7) yüksek okul-fakülte ve 2'sinin (% 0,5) de yüksek lisans-doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbol yaşantılarına ait bilgileri ile ilgili frekans ve yüzde değerleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbol Yaşantılarına Ait Bilgilerin Dağılımı

Değişkenler	f	%
Futbola Başlama Yaşı	7-10 yaş	33,3
	11-14 yaş	46,4
	15-18 yaş	20,3
	Toplam	100,0
Futbolda Oynadığı Mevki	Kaleci	9,1
	Defans	28,4
	Orta saha	38,0
	Forvet	24,5
	Toplam	100,0
Profesyonel Olma Yaşı	14-17 yaş	15,6
	18-21 yaş	68,8
	22-26 yaş	15,6
	Toplam	100,0
Profesyonel Futbol Oynama Süresi	1-3 yıl	19,0
	4-6 yıl	21,1
	7-9 yıl	20,1
	10 ve üstü yıl	39,8
	Toplam	100,0
Oynadığı Kulüp Sayısı	1-3	50,3
	4-6	30,7
	7-9	10,9
	10 ve üstü	8,1
	Toplam	100,0
Yaptıkları Transferlerin Türü	İç transfer	11,7
	Dış transfer	12,2
	Her ikisi	76,0
	Toplam	100,0
Oynadıkları Liglerin Statüleri	1. Lig	18,2
	2. Lig	33,9
	3. Lig	47,9
	Toplam	100,0
Millî Takımlarda Oynama Durumu	Evet	16,4
	Hayır	83,6
	Toplam	100,0
Futbol Ailevi Sorunlara Sebep Oldu mu?	Evet	27,1
	Hayır	72,9
	Toplam	100,0
Futbol İçin Yaşadığı Yeri Değiştirdi mi?	Evet	56,5
	Hayır	43,5
	Toplam	100,0
Futbol Oynarken Ciddi Sakatlık Geçirdi mi?	Evet	52,1
	Hayır	47,9
	Toplam	100,0
Profesyonel Futbol Oynarken En Büyük Başarısı	Lig şampiyonluğu	38,8
	Hedef olan takıma transfer	32,6
	Millî takıma seçilme	7,0
	Yok	21,6
	Toplam	100,0

Tablo 7: incelendiğinde; araştırmaya konu olan profesyonel futbolu bırakan bireylerin 128'inin (% 33,3) 7-10 yaşında, 178'inin (% 46,4) 11-14 yaşında, 78'inin (% 20,3) 15-18 yaşında futbola başladığı görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin futbolda oynadıkları mevkilere bakıldığında 35'inin (% 9,1) kaleci, 109'unun (% 28,4) defans,

146'sının (% 38) orta saha, 94'ünün de (% 24,5) forvet mevkiinde oynadığı görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin 60'nın (% 15,6) 14-17 yaş aralığında, 264'ünün (% 68,8) 18-21 yaş aralığında, 60'ının da (% 2,6) 22-26 yaş aralığında profesyonel oldukları tespit edilmiştir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin 73'ü (% 19) 1-3 yıl, 81'i (% 21,1) 4-6 yıl, 77'si (% 20,1) 7-9 yıl ve 153'ü (% 39,8) de 10 ve üstü yıl profesyonel futbol oynamışlardır. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin 193'ü (% 50,3) 1-3, 118'i (% 30,7) 4-6, 42'si (% 10,9) 7-9 ve 31'i (% 8,1) de 10 ve üstü profesyonel futbol kulübünde top oynamışlardır. Bireylerin 45'i (% 11,7) sadece takım içi transfer, 47'si (% 12,2) sadece takım dışı transfer, 292'si (% 76) de her iki çeşit transferi de yapmışlardır. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin oynadıkları liglerin statülerine bakıldığında 70'inin (% 18,2) 1. Lig'de, 130'unun (% 33,9) 2. Lig'de, 184'ünün de (% 47,9) 3. Lig'de oynadığı görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin 63'ünün (% 16,4) millî takımlarda oynadığı, 321'inin ise (% 83,6) oynamadığı tespit edilmiştir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbolun ailevî sorunlara neden olup olmamasına dair verdikleri cevapta ise 104'ünün (% 27,1) "evet", 280'nin (% 72,9) ise "hayır" dediği görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbol için yaşadıkları yeri değiştirmelerine dair verdikleri cevapta 217'sinin (% 56,5) "evet", 167'sinin (% 43,5) ise "hayır" dediği görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbol oynarken ciddî bir sakatlık geçirip geçirmediğine dair verdikleri cevapta ise 200'ünün (% 52,1) evet, 184'ünün (% 47,9) ise "hayır" dediği görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbol oynarken en büyük başarılarına dair verdikleri cevapta 149'unun (% 38,8) "lig şampiyonluğu", 125'inin (% 32,6) "hedefi olan takıma transfer", 27'sinin (% 7) ise "millî takıma seçilmek" cevabını verdiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, profesyonel futbolu bırakma yaşına ait bilgileri ile ilgili frekans ve yüzde değerleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Bireylerin Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşı

Değişkenler		f	%
Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşı	19 yaş	4	1,0
	20 yaş	16	4,2
	21 yaş	26	6,8
	22 yaş	24	6,3
	23 yaş	25	6,5
	24 yaş	27	7,0
	25 yaş	32	8,3
	26 yaş	27	7,0
	27 yaş	32	8,3
	28 yaş	27	7,0
	29 yaş	20	5,2
	30 yaş	31	8,1
	31 yaş	17	4,4
	32 yaş	14	3,6
	33 yaş	22	5,7
	34 yaş	12	3,1
	35 yaş	13	3,4
	36 yaş	3	0,8
	37 yaş	5	1,3
	38 yaş	3	0,8
	39 yaş	3	0,8
40 yaş	1	0,3	
	Toplam	384	100,0

Tablo 8: incelendiğinde; araştırmaya konu olan, profesyonel futbolu bırakan 32 bireylerin (% 8,3) 25 ve 27 yaşında, 31'inin (% 8,1) 30 yaşında, 27 bireyin (% 7,0) 24, 26 ve 28 yaşında, 26'sının (% 6,8) 21 yaşında, 25'inin (% 6,5) 23 yaşında, 24'ünün (% 6,3) 22 yaşında, 22'sinin (% 5,7) 33 yaşında, 20'sinin (% 5,2) 29 yaşında, 17'sinin (% 4,4) 31 yaşında, 16'sının (% 4,2) 20 yaşında, 14'ünün (% 3,6) 32 yaşında, 13'ünün (% 3,4) 35 yaşında, 12'sinin (% 3,1) 34 yaşında, 5'inin (% 1,3) 37 yaşında, 3'er bireyin (% 0,8) 36, 38 ve 39 yaşında, 1'er bireyin de (% 0,3) 19 ve 40 yaşında cevabını verdiği görülmektedir. Çalışmada elde edilen veriler sonucunda, profesyonel futbolu bırakma yaşı $\bar{x} = 27,22$ yaş olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbol yaşantılarında geçirdikleri sakatlıklara ait bilgiler ile ilgili frekans ve yüzde değerleri Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbol Yaşantılarında Geçirdikleri Sakatlıkların Dağılımı

Değişkenler		f	%
Futbol Oynarken Geçirilen Sakatlıklar	Ayak burkulması	34	8,9
	Kemik kırılması	45	11,7
	Omuz çıkması	11	2,9
	Menüsküs	51	13,3
	Diz çapraz bağ yırtılması	52	13,5
	Bel fıtığı	9	2,3
	Diz bağ esnemesi	3	0,8
	Adale yırtılması	3	0,8
	Beyin travması	2	0,5
	Tendon kopması	2	0,5
	Yok	172	44,8
	Toplam	384	100,0

Tablo 9: incelendiğinde; araştırmaya konu olan profesyonel futbolu bırakan bireylerin 34'ünün (% 8,9) ayak burkulması, 45'inin (% 11,7) kemik kırılması, 11'inin (% 2,9) omuz çıkması, 51'inin (% 13,3) menüsküs, 52'sinin (% 13,5) dizde çapraz bağ yırtılması, 9'unun (% 2,3) bel fıtığı, 3'er kişinin (% 0,8) diz bağ esnemesi ve adale yırtılması, 2'ser kişinin de (% 0,5) beyin travması ve tendon kopması sakatlığı geçirdiği görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan 172 (% 44,8) birey ise ciddî bir sakatlık geçirmediğini beyan etmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbolu bırakma sebeplerine ait bilgiler ile ilgili frekans ve yüzde değerleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbolu Bırakma Nedenlerinin Dağılımı

Değişkenler		f	%
Futbolu Bırakma Nedeni	Aniden sakatlanma veya hastalık	46	12,0
	Devamlı sakatlık veya hastalık	35	9,1
	Yaşlanmaya bağlı performans kaybı	85	22,1
	Takım politikaları	71	18,5
	Kendi kararım	147	38,3
	Toplam	384	100,0

Tablo 10: incelendiğinde; araştırmaya konu olan profesyonel futbolu bırakan bireylerin 46'sının (% 12) aniden sakatlanma veya hastalık, 35'inin (% 9,1) devamlı sakatlık veya hastalık, 85'inin (% 22,1) yaşlanmaya bağlı performans kaybı, 71'inin (% 18,5) takım politikaları, 147'sinin (% 38,3) kendi kararı sonucunda profesyonel futbolu bıraktıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, sosyal destek kaynaklarına ait bilgileri ile ilgili frekans ve yüzde değerleri Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Sosyal Destek Kaynaklarının Dağılımı

Değişkenler		f	%
Futbolcuların Sosyal Destek Kaynakları	Anne-baba	108	28,1
	Eş	55	14,3
	Antrenör	73	19,0
	Arkadaş	84	21,9
	Akraba	48	12,5
	Kendim	16	4,2
	Toplam	384	100,0

Tablo 11: incelendiğinde; araştırmaya konu olan profesyonel futbolu bırakan bireylerin 108'inin (% 28,1) sosyal destek kaynağının anne-baba, 55'inin (% 14,3) eş, 73'ünün (% 19) antrenör, 84'ünün (% 21,9) arkadaşlar, 48'inin (% 12,5) akraba ve 16'sının da (% 4,2) kendi kendisinin sosyal kaynağı olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbolu bırakma yaşantılarına ait bilgiler ile ilgili frekans ve yüzde değerleri Tablo12’de verilmiştir.

Tablo 12: Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbolu Bırakma Yaşantılarına Ait Bilgilerin Dağılımı

Değişkenler		f	%
Geriye Dönüp Baktığında Futbol Yaşantısını Nasıl Değerlendiriyor?	Kötü	32	8,3
	Orta	110	28,6
	İyi	183	47,7
	Çok iyi	59	15,4
	Toplam	384	100,0
Profesyonel Futbol Oynarken Hedefi Neydi?	1. Lig’de iyi bir takımda oynamak	165	43,0
	Millî takımda oynamak	114	29,7
	Çok ünlü olmak	35	9,1
	Çok para ve mal-mülk kazanmak	55	14,3
	Gol kralı olmak	10	2,6
	Yurt dışında oynamak	3	0,8
	Zevk almak	2	0,5
	Toplam	384	100,0
Profesyonel Futbol Oynarken Hedefine Ulaştı mı?	Evet	90	23,4
	Hayır	294	76,6
	Toplam	384	100,0
Futbola Başlamadan Önce Ekonomik Durumu	Çok kötü	18	4,7
	Kötü	67	17,4
	Orta	213	55,5
	İyi	79	20,6
	Çok iyi	7	1,8
	Toplam	384	100,0
Profesyonel Futbolculuk Sırasında Ekonomik Durumu	Çok kötü	1	0,3
	Kötü	8	2,1
	Orta	98	25,5
	İyi	211	54,9
	Çok iyi	66	17,2
	Toplam	384	100,0
Profesyonel Futbolu Bıraktıktan Sonraki Ekonomik Durumu	Çok kötü	1	0,3
	Kötü	12	3,1
	Orta	134	34,9
	İyi	204	53,1
	Çok iyi	33	8,6
	Toplam	384	100,0
Sosyal Güvence Durumu	Evet	370	96,4
	Hayır	14	3,6
	Toplam	384	100,0

Tablo 12: incelendiğinde; araştırmaya konu olan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, geriye dönüp baktığında futbol yaşantısını 32’sinin (% 8,3) kötü, 110’unun (% 28,6) orta düzeyde, 183’ünün (% 47,7) iyi, 59’unun (% 15,4) da çok iyi olarak değerlendirdiği görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, profesyonel futbol oynarken hedeflerine bakıldığında 165’inin (% 43,0) 1. Lig’de iyi bir takımda oynamak, 114’ünün (% 29,7) millî takımda oynamak, 35’inin (% 9,1) çok ünlü olmak,

55'inin (% 14,3) çok para-mülk kazanmak, 10'unun (% 2,6) gol kralı olmak, 3'ünün (% 0,8) yurt dışında oynamak, 2 kişinin de (% 0,3) sadece zevk almayı hedeflediği görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, hedeflere ulaşip ulaşamadığına dair cevaplarında ise 90'nın (% 23,4) "evet", 294'ünün de (% 76,6) "hayır" cevabını verdikleri tespit edilmiştir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbola başlamadan önce ekonomik durumlarına bakıldığında; 18'inin (% 4,7) çok kötü, 67'sinin (% 17,4) kötü, 213'ünün (% 55,5) orta seviyede, 79'unun (% 20,6) iyi ve 7'sinin (% 1,8) çok iyi olduğu görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin futbolculukları sırasındaki ekonomik durumlarına bakıldığında; 1'inin (% 0,3) çok kötü, 8'inin (% 2,1) kötü, 98'inin (% 25,5) orta seviyede, 211'inin (% 54,9) iyi ve 66'sının (% 17,2) çok iyi olduğu görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin futbolu bıraktıktan sonraki ekonomik durumlarına bakıldığında 1'inin (% 0,3) çok kötü, 12'sinin (% 3,1) kötü, 134'ünün de (% 34,9) orta seviyede, 204'ünün (% 53,1) iyi ve 33'ünün (% 8,6) çok iyi olduğu görülmektedir. Profesyonel futbolu bırakan bireylerin sosyal güvenceleri olup olmama durumlarına bakıldığında ise 370'inin (% 96,4) "evet", 14'ünün (% 3,6) "hayır" cevabını verdiği görülmektedir.

4.2. Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği Puanları Analiz Sonuçları

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması ve standart sapma değerleri Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: Ölçek (PFBYAÖ) Alt Faktörlerinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	s
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	384	16,91	5,84
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	384	15,33	3,55
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	384	13,52	4,82
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	384	7,79	2,97
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	384	8,41	3,73

Tablo 13: incelendiğinde; ölçek alt faktörlerinden alınan puanların aritmetik ve standart sapma değerleri şu şekildedir: Faktör I (Bırakmada Zamanlama); Ort= 16,91 ve s= 5,84, Faktör II (Futbolculuğa Özlem); Ort= 15,33 ve s= 3,55, Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler); Ort= 13,52 ve s= 4,82, Faktör IV (Bırakmaya Uyum); Ort= 7,79 ve s= 2,97, Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık); Ort= 8,41 ve s= 3,73 .

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, yaşlarına göre ANOVA sonuçları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Yaşlarına Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	45	11,17	5,20	Gruplaraarası	571,62	3	190,54	8,69	,000	4-1, 4-2
	2	47	12,38	4,24	Gruplarıçi	8330,20	380	21,92			
	3	103	13,00	4,50	Toplam	8901,83	383				
	4	189	14,64	4,75							
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	45	16,15	3,90	Gruplaraarası	37,69	3	12,56	,99	,395	
	2	47	15,23	3,28	Gruplarıçi	4796,29	380	12,62			
	3	103	15,07	3,50	Toplam	4833,99	383				
	4	189	15,31	3,55							
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	45	19,55	6,82	Gruplaraarası	594,32	3	198,10	6,02	,001	1-4
	2	47	17,76	5,09	Gruplarıçi	12491,00	380	32,87			
	3	103	17,37	5,46	Toplam	13085,33	383				
	4	189	15,82	5,74							
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	45	8,26	3,09	Gruplaraarası	60,56	3	20,19	2,30	,076	
	2	47	8,48	2,94	Gruplarıçi	3323,58	380	8,74			
	3	103	7,95	2,81	Toplam	3384,15	383				
	4	189	7,42	3,00							
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	45	10,42	4,21	Gruplaraarası	292,55	3	97,51	7,35	,000	1-3, 1-4
	2	47	9,14	3,40	Gruplarıçi	5036,43	380	13,25			
	3	103	8,42	3,45	Toplam	5328,99	383				
	4	189	7,74	3,64							

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Gruplar: 1: 23-27 yaş, 2: 28-32 yaş, 3: 33-37 yaş, 4: 38 ve üstü yaş

Tablo 14: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 8,69$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “38 yaş ve üstü” (Ort= 14,64) profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “23-27 yaş” (Ort= 11,17), “28-32 yaş” (Ort= 12,38) ve “33-37 yaş” (Ort= 13,00) aralıklarındaki profesyonel futbolu bırakan bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 6,02$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “39 yaş ve üstü” (Ort= 15,82) profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “23-27 yaş” (Ort= 19,55) aralığındaki profesyonel futbolu bırakan bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık) puanları, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 7,35$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “23-27 yaş” (Ort= 10,42) profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “33-37 yaş” (Ort= 8,42) ve “38 ve üstü yaş” (Ort= 7,74) aralıklarındaki profesyonel futbolu bırakan bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, öğrenim durumlarına göre ANOVA sonuçları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	30	13,30	4,10	Gruplararası	107,81	3	35,93	1,55	,200	
	2	157	14,12	4,76	Gruplariçi	8794,01	380	23,14			
	3	162	13,18	5,05	Toplam	8901,83	383				
	4	35	12,57	4,32							
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	30	15,86	2,86	Gruplararası	102,94	3	34,31	2,75	,042*	3-4
	2	157	15,19	3,49	Gruplariçi	4731,04	380	12,45			
	3	162	15,69	3,61	Toplam	4833,99	383				
	4	35	13,91	3,81							
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	30	19,36	5,53	Gruplararası	272,70	3	90,90	2,69	,046*	1-4
	2	157	17,14	5,85	Gruplariçi	12812,63	380	33,71			
	3	162	16,53	5,97	Toplam	13085,33	383				
	4	35	15,60	4,94							
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	30	8,23	2,67	Gruplararası	17,07	3	5,69	,64	,588	
	2	157	7,68	2,94	Gruplariçi	3367,08	380	8,86			
	3	162	7,72	3,13	Toplam	3384,15	383				
	4	35	8,28	2,57							
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	30	11,26	4,68	Gruplararası	269,27	3	89,75	6,74	,000	1-2, 1-3 1-4
	2	157	8,25	3,51	Gruplariçi	5059,71	380	13,31			
	3	162	8,05	3,66	Toplam	5328,99	383				
	4	35	8,31	3,13							

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Gruplar: 1: Ortaokul, 2: Lise, 3: Yüksek Okul-Fakülte, 4: Yüksek Lisans-Doktora

Tablo 15: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör II (Futbolculuğa Özlem) puanları, öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 2,75$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların

hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “yüksek okul-fakülte mezunu” (Ort= 15,69) profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “yüksek lisans-doktora mezunu” (Ort= 13,91) profesyonel futbolu bırakan bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 2,69$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “ortaokul mezunu” (Ort= 19,36) profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “yüksek lisans-doktora mezunu” (Ort= 15,60) profesyonel futbolu bırakan bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık) puanları, öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 6,74$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “ortaokul mezunu” (Ort= 11,26) profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “lise” (Ort= 8,25), “yüksek okul-fakülte” (Ort= 8,05) ve “yüksek lisans-doktora mezunu” (Ort= 8,31) profesyonel futbolu bırakan bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbola başlama yaşına göre ANOVA sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbola Başlama Yaşına Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	128	12,82	4,92	Gruplararası	130,00	2	65,00	2,82	,061	
	2	178	13,62	4,67	Gruplariçi	8771,82	381	23,02			
	3	78	14,43	4,86	Toplam	8901,83	383				
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	128	15,24	3,77	Gruplararası	2,64	2	1,32	,10	,901	
	2	178	15,34	3,21	Gruplariçi	4831,34	381	12,68			
	3	78	15,47	3,92	Toplam	4833,99	383				
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	128	17,24	5,82	Gruplararası	21,58	2	10,79	,31	,730	
	2	178	16,70	6,07	Gruplariçi	13063,75	381	34,28			
	3	78	16,85	5,37	Toplam	13085,33	383				
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	128	8,14	3,13	Gruplararası	31,01	2	15,50	1,76	,173	
	2	178	7,50	2,80	Gruplariçi	3353,14	381	8,80			
	3	78	7,89	3,03	Toplam	3384,15	383				
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	128	8,87	3,65	Gruplararası	41,71	2	20,86	1,50	,224	
	2	178	8,20	3,89	Gruplariçi	5287,27	381	13,87			
	3	78	8,11	3,41	Toplam	5328,99	383				

Gruplar: 1: 7-10 yaş, 2: 11-14 yaş, 3: 15-18 yaş

Tablo 16: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbola başlama yaşına göre ölçeğin her bir alt faktörü için anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan ANOVA analizi sonuçları; gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbolda oynadıkları mevkilere göre ANOVA sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Oynadıkları Mevkilere Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	35	13,40	5,14	Gruplararası	31,24	3	10,41	,44	,720	
	2	109	13,95	4,79	Gruplariçi	8870,58	380	23,34			
	3	146	13,42	4,87	Toplam	8901,83	383				
	4	94	13,21	4,69							
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	35	14,31	3,66	Gruplararası	58,98	3	19,66	1,56	,198	
	2	109	15,20	3,57	Gruplariçi	4775,00	380	12,56			
	3	146	15,39	3,59	Toplam	4833,99	383				
	4	94	15,79	3,39							
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	35	16,37	6,53	Gruplararası	37,66	3	12,55	,36	,778	
	2	109	16,56	5,58	Gruplariçi	13047,67	380	34,33			
	3	146	17,11	5,72	Toplam	13085,33	383				
	4	94	17,21	6,11							
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	35	8,71	3,69	Gruplararası	38,33	3	12,78	1,45	,227	
	2	109	7,62	2,58	Gruplariçi	3345,81	380	8,80			
	3	146	7,85	3,08	Toplam	3384,15	383				
	4	94	7,56	2,89							
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	35	8,80	4,09	Gruplararası	11,64	3	3,88	,27	,842	
	2	109	8,44	3,85	Gruplariçi	5317,34	380	13,99			
	3	146	8,45	3,68	Toplam	5328,99	383				
	4	94	8,15	3,55							

Gruplar: 1: Kaleci, 2: Defans, 3: Orta Saha, 4: Forvet

Tablo 17: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbolda oynadıkları mevkilere göre ölçeğin her bir alt faktörü için anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan ANOVA analizi sonuçları; gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, profesyonel olma yaşlarına göre ANOVA sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Olma Yaşına Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	60	13,26	4,94	Gruplarasası	11,27	2	5,63	,24	,785	
	2	264	13,63	4,76	Gruplariçi	8890,55	381	23,33			
	3	60	13,26	5,01	Toplam	8901,83	383				
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	60	15,28	4,00	Gruplarasası	,93	2	,46	,037	,964	
	2	264	15,37	3,38	Gruplariçi	4833,05	381	12,68			
	3	60	15,25	3,85	Toplam	4833,99	383				
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	60	17,16	6,46	Gruplarasası	4,47	2	2,23	,065	,937	
	2	264	16,87	5,74	Gruplariçi	13080,85	381	34,33			
	3	60	16,85	5,75	Toplam	13085,33	383				
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	60	8,08	3,32	Gruplarasası	28,61	2	14,30	1,62	,198	
	2	264	7,61	2,84	Gruplariçi	3355,54	381	8,80			
	3	60	8,30	3,13	Toplam	3384,15	383				
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	60	9,15	4,35	Gruplarasası	43,71	2	21,85	1,57	,208	
	2	264	8,21	3,59	Gruplariçi	5285,27	381	13,87			
	3	60	8,53	3,60	Toplam	5328,99	383				

Gruplar: 1: 14-17 yaş, 2: 18-21 yaş, 3: 22-26 yaş

Tablo 18: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin, profesyonel olma yaşına göre ölçeğin her bir alt faktörü için anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan ANOVA analizi sonuçları; gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” ve alt faktörlerinden aldıkları puanların, profesyonel futbol oynama sürelerine göre ANOVA sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynama Süresine Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	73	11,58	4,14	Gruplararası	615,30	3	205,10	9,40	,000	4-1, 4-2
	2	81	12,79	4,80	Gruplariçi	8286,53	380	21,80			
	3	77	13,35	4,04	Toplam	8901,83	383				
	4	153	14,91	5,10							
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	73	14,60	3,90	Gruplararası	167,82	3	55,94	4,55	,004	4-1, 4-2
	2	81	14,82	3,45	Gruplariçi	4666,16	380	12,27			
	3	77	14,98	3,54	Toplam	4833,99	383				
	4	153	16,13	3,30							
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	73	16,98	5,47	Gruplararası	210,56	3	70,18	2,07	,104	
	2	81	17,74	5,94	Gruplariçi	12874,77	380	33,88			
	3	77	17,67	5,22	Toplam	13085,33	383				
	4	153	16,06	6,18							
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	73	8,57	3,29	Gruplararası	241,85	3	80,61	9,74	,000*	1-4, 2-4
	2	81	8,54	2,97	Gruplariçi	3142,30	380	8,26			
	3	77	8,18	2,95	Toplam	3384,15	383				
	4	153	6,83	2,55							
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	73	9,17	3,90	Gruplararası	280,46	3	93,48	7,03	,000*	1-4, 2-4
	2	81	8,74	3,47	Gruplariçi	5048,52	380	13,28			
	3	77	9,36	3,74	Toplam	5328,99	383				
	4	153	7,39	3,55							

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Gruplar: 1: 1-3 yıl, 2: 4-6 yıl, 3: 7-9 yıl, 4: 10 ve üstü yıl

Tablo 19: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, profesyonel futbol oynama sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 9,40$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “10 ve üstü yıl” (Ort= 14,91) profesyonel futbol oynamış bireylerin, “1-3 yıl” (Ort= 11,58), “4-6 yıl” (Ort= 12,79) yıl profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör II (Futbolculuğa Özlem) puanları, profesyonel futbol oynama sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 4,55$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “10 yıl ve üstü” (Ort= 16,13) profesyonel futbol oynamış bireylerin, “1-3 yıl” (Ort= 14,60) ve “4-6 yıl” (Ort=

14,82) profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör IV (Bırakmaya Uyum) puanları, profesyonel futbol oynama sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 9,74$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “1-3 yıl” (Ort= 8,57), “4-6 yıl” (Ort= 8,54) ve “7-9 yıl” (Ort= 8,18) profesyonel futbol oynamış bireylerin “10 yıl ve üstü” (Ort= 6,83) profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık) puanları, profesyonel futbol oynama sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 7,03$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “1-3 yıl” (Ort= 9,17), “4-6 yıl” (Ort= 8,74) ve “7-9 yıl” (Ort= 9,36) profesyonel futbol oynamış bireylerin “10 yıl ve üstü” (Ort= 7,39) profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, oynadıkları kulüp sayısına göre ANOVA sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Oynadıkları Kulüp Sayısına Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	193	12,75	4,70	Gruplararası	370,33	3	123,44	5,49	,001	4-1
	2	118	13,68	4,80	Gruplariçi	8531,50	380	22,45			
	3	42	14,78	4,89	Toplam	8901,83	383				
	4	31	15,96	4,42							
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	193	15,03	3,62	Gruplararası	79,14	3	26,38	2,10	,099	
	2	118	15,34	3,47	Gruplariçi	4754,84	380	12,51			
	3	42	15,71	3,65	Toplam	4833,99	383				
	4	31	16,67	2,95							
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	193	17,12	5,84	Gruplararası	27,65	3	9,21	,26	,848	
	2	118	16,88	5,94	Gruplariçi	13057,68	380	34,36			
	3	42	16,38	5,80	Toplam	13085,33	383				
	4	31	16,45	5,70							
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	193	8,22	2,98	Gruplararası	101,53	3	33,84	3,91	,009	1-3
	2	118	7,66	3,04	Gruplariçi	3282,62	380	8,63			
	3	42	6,83	2,35	Toplam	3384,15	383				
	4	31	6,90	2,89							
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	193	8,88	3,94	Gruplararası	132,78	3	44,26	3,23	,022	1-4
	2	118	8,22	3,48	Gruplariçi	5196,20	380	13,67			
	3	42	7,88	3,20	Toplam	5328,99	383				
	4	31	6,87	3,47							

Gruplar: 1: 1-3, 2: 4-6, 3: 7-9, 4: 10 ve üstü

Tablo 20: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, oynadıkları kulüp sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 5,49$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “10 ve üstü” kulüpte (Ort= 15,96) profesyonel futbol oynamış bireylerin, “1-3” kulüpte (Ort= 12,75) profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör IV (Bırakmaya Uyum) puanları, oynadıkları kulüp sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 3,91$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “1-3” kulüpte (Ort= 8,22) profesyonel futbol oynamış bireylerin “7-9” kulüpte (Ort= 6,83) profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık) puanları, oynadıkları kulüp sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)} = 3,23$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, “1-3” kulüpte (Ort= 8,88) profesyonel futbol oynamış bireylerin “10 ve üstü” kulüpte (Ort= 6,87) profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların oynadıkları liglere göre ANOVA sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Oynadıkları Liglere Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	70	15,40	5,25	Grupllararası	487,41	2	243,70	11,03	,000	1-3, 2-3
	2	130	14,01	4,74	Gruplarıçi	8414,42	381	22,08			
	3	184	12,45	4,44	Toplam	8901,83	383				
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	70	15,27	3,32	Grupllararası	,72	2	,36	,02	,972	
	2	130	15,39	3,78	Gruplarıçi	4833,27	381	12,68			
	3	184	15,32	3,48	Toplam	4833,99	383				
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	70	15,12	6,47	Grupllararası	319,38	2	159,69	4,76	,009	3-1
	2	130	16,86	6,10	Gruplarıçi	12765,95	381	33,50			
	3	184	17,63	5,26	Toplam	13085,33	383				
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	70	7,44	3,10	Grupllararası	18,19	2	9,09	1,03	,358	
	2	130	7,69	3,20	Gruplarıçi	3365,95	381	8,83			
	3	184	8,00	2,73	Toplam	3384,15	383				
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	70	7,45	3,90	Grupllararası	170,91	2	85,45	6,31	,002	3-1, 3-2
	2	130	7,97	3,70	Gruplarıçi	5158,07	381	13,53			
	3	184	9,08	3,57	Toplam	5328,99	383				

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Gruplar: 1: 1. Lig, **2:** 2. Lig, **3:** 3. Lig

Tablo 21: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, oynadıkları liglere göre anlamlı

bir farklılık göstermektedir [$F_{(2-381)} = 11,03$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, 1. Lig'de (Ort= 15,40) oynamış bireylerin, 2. Lig'de (Ort= 14,01) ve 3. Lig'de oynamış bireylere (Ort= 12,45), göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, oynadıkları liglere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(2-381)} = 4,76$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, 3. Lig'de (Ort= 17,63) oynamış bireylerin, 1. Lig'de (Ort= 15,12) oynamış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık) puanları, oynadıkları liglere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(2-381)} = 6,31$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, 3. Lig'de (Ort= 9,08) oynamış bireylerin, 1. Lig'de (Ort= 7,45) ve 2. Lig'de (Ort= 7,97) oynamış bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların millî takımda oynama durumuna göre T-Testi sonuçları Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Millî Takımda Oynama Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Millî Takımda Oynama	N	$\bar{X}$	s	Sd	t	p
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	Oynuyor	63	15,44	5,30	382	3,51	,000*
	Oynamıyor	321	13,14	4,63			
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	Oynuyor	63	15,82	3,28	382	1,19	,235
	Oynamıyor	321	15,24	3,59			
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	Oynuyor	63	15,07	6,59	382	2,75	,006*
	Oynamıyor	321	17,27	5,62			
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	Oynuyor	63	7,39	3,13	382	1,16	,243
	Oynamıyor	321	7,87	2,93			
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	Oynuyor	63	7,82	4,16	382	1,36	,173
	Oynamıyor	321	8,52	3,63			

*p=0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 22: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, millî takımda oynama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)} = 3,51$; $p < ,05$]. Profesyonel futbolculuğu sırasında millî takımda oynayan bireylerin puanları (Ort= 15,44), millî takımda oynamayan bireylerin puanlarına (Ort= 13,14) göre daha yüksektir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, millî takımda oynama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)} = 2,75$; $p < ,05$]. Profesyonel futbolculuğu sırasında millî takımda oynamayan bireylerin puanları (Ort= 17,27), millî takımda oynayan bireylerin puanlarından (Ort=15,07) daha yüksektir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbol oynarken bir işte çalışma durumuna göre T-Testi sonuçları Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynarken Bir İşte Çalışma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Bir İşte Çalışma	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	Çalışıyor	78	13,62	5,28	382	,22	,826
	Çalışmıyor	306	13,49	4,70			
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	Çalışıyor	78	15,16	3,91	382	,47	,633
	Çalışmıyor	306	15,38	3,45			
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	Çalışıyor	78	16,26	5,82	382	1,09	,274
	Çalışmıyor	306	17,08	5,84			
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	Çalışıyor	78	8,11	3,24	382	1,06	,290
	Çalışmıyor	306	7,71	2,89			
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	Çalışıyor	78	8,05	3,86	382	,95	,340
	Çalışmıyor	306	8,50	3,69			

Tablo 23: incelendiğinde; T-Testi analizi sonuçlarına göre profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbol oynarken bir işte çalışma durumuna göre her bir alt faktörü için anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbol oynarken eğitim kurumunda okuma durumuna göre T-Testi sonuçları Tablo 24’te verilmiştir.

Tablo 24: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynarken Eğitim Kurumunda Okuma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Eğitim Kurumunda Okuma	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	Okuyor	199	13,26	4,89	382	1,09	,274
	Okumuyor	185	13,80	4,73			
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	Okuyor	199	15,34	3,73	382	,018	,986
	Okumuyor	185	15,33	3,36			
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	Okuyor	199	16,30	6,03	382	2,14	,032
	Okumuyor	185	17,57	5,57			
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	Okuyor	199	7,68	3,13	382	,74	,459
	Okumuyor	185	7,91	2,78			
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	Okuyor	199	7,85	3,73	382	3,06	,002
	Okumuyor	185	9,01	3,64			

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 24: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, futbol oynarken eğitim kurumunda okuma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)}= 2,14$; $p<,05$]. Profesyonel futbolculuğu sırasında eğitim kurumunda okuyan bireylerin puanları (Ort= 16,30), eğitim kurumunda okumayan bireylerin puanlarına (Ort= 17,57) göre daha düşüktür.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık) puanları, futbol oynarken eğitim kurumunda okuma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)}= 3,06$; $p<,05$]. Profesyonel futbolculuğu sırasında eğitim kurumunda okuyan bireylerin puanları (Ort= 7,85), eğitim kurumunda okumayan bireylerin puanlarına (Ort= 9,01) göre daha düşüktür.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin,, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbol oynarken yaşadığı yeri değiştirme (şehir/ülke) durumuna göre T-Testi sonuçları Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 25: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol İçin Yaşadıkları Yeri Değiştirme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Yaşadığı Yeri Değiştirme	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	Değiştirdi	216	13,80	4,80	381	1,30	,192
	Değiştirmede	167	13,15	4,84			
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	Değiştirdi	216	15,40	3,50	381	,40	,683
	Değiştirmede	167	15,25	3,62			
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	Değiştirdi	216	16,81	5,89	359,68	,35	,721
	Değiştirmede	167	17,02	5,80			
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	Değiştirdi	216	7,58	2,90	381	1,58	,115
	Değiştirmede	167	8,07	3,05			
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	Değiştirdi	216	8,37	3,83	381	,08	,930
	Değiştirmede	167	8,41	3,57			

Tablo 25: incelendiğinde; T-Testi analizi sonuçları, profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbol oynarken yaşadığı yeri (şehir/ülke) değiştirme durumuna göre her bir alt faktörü için anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbol oynarken sakatlık geçirme durumuna göre T-Testi sonuçları Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbol Oynarken Sakatlık Geçirme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Sakatlık Geçirme	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	Geçirdi	200	13,14	5,05	382	1,61	,107
	Geçirmedi	184	13,93	4,53			
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	Geçirdi	200	15,69	3,64	382	2,05	,040
	Geçirmedi	184	14,95	3,42			
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	Geçirdi	200	16,79	6,00	382	,42	,671
	Geçirmedi	184	17,04	5,68			
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	Geçirdi	200	7,55	2,97	382	1,66	,096
	Geçirmedi	184	8,05	2,95			
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	Geçirdi	200	8,22	3,80	382	1,02	,308
	Geçirmedi	184	8,61	3,64			

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 26: incelendiğinde; T-Testi analizi sonuçlarına göre profesyonel futbolu bırakan bireylerin, Faktör II (Futbolculuğa Özlem) puanları futbol oynarken sakatlık geçirme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)}= 2,05$; $p<,05$]. Profesyonel futbolculuğu sırasında sakatlık geçiren bireylerin puanları (Ort= 15,69), sakatlık geçirmeyen bireylerin puanlarına (Ort= 14,95) göre daha yüksektir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbol yaşantılarını değerlendirmelerine göre ANOVA sonuçları Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbol Yaşantılarını Değerlendirmelerine Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	32	11,93	4,52	Gruplararası	437,60	3	145,86	6,54	,000	4-1, 4-2
	2	110	12,23	4,73	Gruplariçi	8464,22	380	22,27			3-2
	3	183	14,13	4,51	Toplam	8901,83	383				
	4	59	14,86	5,37							
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	32	14,68	3,49	Gruplararası	59,01	3	19,67	1,56	,197	
	2	110	15,64	3,52	Gruplariçi	4774,97	380	12,56			
	3	183	15,07	3,54	Toplam	4833,99	383				
	4	59	15,94	3,62							
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	32	18,21	6,16	Gruplararası	228,42	3	76,14	2,25	,082	
	2	110	17,65	5,49	Gruplariçi	12856,90	380	33,83			
	3	183	16,67	5,88	Toplam	13085,33	383				
	4	59	15,59	6,01							
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	32	8,56	3,00	Gruplararası	58,07	3	19,35	2,21	,086	
	2	110	7,90	2,95	Gruplariçi	3326,08	380	8,75			
	3	183	7,85	2,99	Toplam	3384,15	383				
	4	59	7,00	2,82							
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	32	9,00	3,80	Gruplararası	65,75	3	21,91	1,58	,193	
	2	110	8,48	3,16	Gruplariçi	5263,23	380	13,85			
	3	183	8,56	3,92	Toplam	5328,99	383				
	4	59	7,49	3,99							

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Gruplar: 1: Kötü, 2: Orta, 3: İyi, 4: Çok İyi

Tablo 27: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, futbol yaşantılarını değerlendirmelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(3-380)}= 6,54$; $p<,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre,

futbol yaşantılarını “çok iyi” olarak değerlendiren (Ort= 14,86) bireylerin, “kötü” (Ort= 11,93) ve “orta” (Ort= 12,23) olarak değerlendirenlere ve “iyi” (Ort= 14,13) olarak değerlendirenlerin de “orta” (Ort= 12,23) olarak değerlendiren bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, futbola başlarken hedefi olma durumuna göre T-Testi sonuçları Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Futbola Başlarken Hedefi Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Hedefi Olma Durumu	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	Hedefi var	352	13,35	4,83	382	2,28	,023
	Hedefi yok	32	15,37	4,37			
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	Hedefi var	352	15,48	3,43	34,48	2,24	,031
	Hedefi yok	32	13,68	4,41			
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	Hedefi var	352	17,10	5,81	382	2,13	,033
	Hedefi yok	32	14,81	5,83			
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	Hedefi var	352	7,73	2,98	382	1,27	,203
	Hedefi yok	32	8,43	2,81			
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	Hedefi var	352	8,51	3,76	382	1,84	,066
	Hedefi yok	32	7,25	3,07			

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 28: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, futbola başlarken hedefi olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)}= 2,28$; $p<,05$]. Profesyonel futbolu bırakan bireylerden futbola başlarken hedefi olanların puanları (Ort= 13,35), futbola başlarken hedefi olmayanların puanlarına (Ort= 15,37) göre daha düşüktür.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, futbol oynarken eğitim kurumunda okuma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)}= 2,13$; $p<,05$].

Profesyonel futbolu bırakan bireylerden futbola başlarken hedefi olanların puanları (Ort= 17,10), futbola başlarken hedefi olmayanların puanlarına (Ort= 14,81) göre daha yüksektir.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, hedefe ulaşma durumuna göre T-Testi sonuçları Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Hedefe Ulaşma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Hedefe Ulaşma Durumu	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	Ulaştı	90	15,94	4,82	382	5,66	,000
	Ulaşamadı	294	12,77	4,57			
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	Ulaştı	90	15,48	3,50	382	,45	,647
	Ulaşamadı	294	15,29	3,57			
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	Ulaştı	90	15,07	6,12	382	3,45	,001
	Ulaşamadı	294	17,47	5,64			
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	Ulaştı	90	7,41	3,14	382	1,40	,160
	Ulaşamadı	294	7,91	2,91			
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	Ulaştı	90	7,50	3,84	382	2,67	,008
	Ulaşamadı	294	8,69	3,65			

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 29: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, hedefe ulaşma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)} = 5,66$; $p < ,05$]. Profesyonel futbolu bırakan bireylerden hedefe ulaşanların puanları (Ort= 15,94), hedefe ulaşamayanların puanlarına (Ort= 12,77) göre daha yüksektir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, hedefe ulaşma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)} = 3,45$; $p < ,05$]. Profesyonel futbolu bırakan bireylerden hedefe ulaşanların puanları (Ort= 15,07), hedefe ulaşamayanların puanlarına (Ort= 17,47) göre daha düşüktür.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık) puanları, hedefe ulaşma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(382)} = 2,67$; $p < ,05$]. Profesyonel futbolu bırakan bireylerden hedefe ulaşanların puanları (Ort= 7,50), hedefe ulaşamayanların puanlarına (Ort= 8,69) göre daha düşüktür.

Araştırmaya katılan profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği” alt faktörlerinden aldıkları puanların, profesyonel futbolu bırakma nedenine göre ANOVA sonuçları Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30: Ölçek (PFBYAÖ) Puanlarının Profesyonel Futbolu Bırakan Bireylerin Profesyonel Futbolu Bırakma Nedenine Göre ANOVA Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	s	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark (Tukey)
Faktör I (Bırakmada Zamanlama)	1	46	9,69	3,54	Gruplararası	2037,69	4	509,42	28,12	,000	3-1, 3-2, 5-1, 5-2, 5-4
	2	35	11,62	4,06	Gruplariçi	6864,13	379	18,11			
	3	85	16,70	4,17	Toplam	8901,83	383				
	4	71	11,50	4,71							
	5	147	14,29	4,31							
Faktör II (Futbolculuğa Özlem)	1	46	17,08	2,69	Gruplararası	262,75	4	65,68	5,44	,000	1-5
	2	35	15,48	3,60	Gruplariçi	4571,23	379	12,06			
	3	85	15,68	3,09	Toplam	4833,99	383				
	4	71	15,50	3,26							
	5	147	14,47	3,92							
Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler)	1	46	19,15	5,91	Gruplararası	563,27	4	140,82	4,26	,002	1-5, 4-5
	2	35	17,74	5,25	Gruplariçi	12522,05	379	33,04			
	3	85	16,55	5,85	Toplam	13085,33	383				
	4	71	18,00	5,80							
	5	147	15,70	5,71							
Faktör IV (Bırakmaya Uyum)	1	46	7,13	2,59	Gruplararası	81,57	4	20,39	2,340	,055	
	2	35	8,25	3,47	Gruplariçi	3302,57	379	8,71			
	3	85	7,21	2,82	Toplam	3384,15	383				
	4	71	8,32	2,40							
	5	147	7,97	3,21							
Faktör V (Bırakma Sonrası Sağlık)	1	46	8,73	4,02	Gruplararası	79,46	4	19,86	1,434	,222	
	2	35	9,40	3,65	Gruplariçi	5249,52	379	13,85			
	3	85	8,43	3,82	Toplam	5328,99	383				
	4	71	8,69	3,89							
	5	147	7,92	3,48							

*p= 0,05 düzeyinde anlamlı **Gruplar:** 1: Aniden S., 2: Devamlı S., 3: Yaşlanma, 4: Takım Politikası, 5: Kendi Kararı

Tablo 30: incelendiğinde; profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör I (Bırakmada Zamanlama) puanları, profesyonel futbolu bırakma nedenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(4-379)} = 28,12$; $p < ,05$].

Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, profesyonel futbolu bırakma nedeni olarak yaşlanmaya bağlı performans kaybını (Ort= 16,70) seçen bireylerin, aniden sakatlanma veya hastalık (Ort= 9,69), devamlı sakatlık veya hastalık (Ort= 11,62) ve takım politikaları (Ort= 11,50) nedenini seçen bireylere, kendi kararım (Ort= 14,29) nedenini seçen bireylerin de; aniden sakatlanma veya hastalık (Ort= 9,69), devamlı sakatlık veya hastalık (Ort= 11,62) ve takım politikaları (Ort= 11,50) nedenini seçen bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör II (Futbolculuğa Özlem) puanları, profesyonel futbolu bırakma nedenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(4-379)} = 5,44$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, aniden sakatlanma veya hastalık (Ort= 17,08) nedenini seçen bireylerin, kendi kararım (Ort= 14,47) nedenini seçen bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin Faktör III (Bırakmaya Olumsuz Tepkiler) puanları, oynadıkları liglere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$F_{(4-379)} = 4,26$; $p < ,05$]. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testinin sonuçlarına göre, aniden sakatlanma veya hastalık (Ort= 19,15) ile takım politikaları (Ort= 18,00) nedenini seçen bireylerin, kendi kararım (Ort= 15,70) nedenini seçen bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, ilk olarak profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algılama ölçeği puanları ile yaş, öğrenim durumu, profesyonel futbol oynama süresi, oynadıkları kulüp sayısı, oynadıkları lig statüsü, millî takımda oynama, oynarken bir eğitim kurumunda okuma, sakatlık geçirme, futbolculuk yaşantılarını değerlendirme, futbola başlarken hedefi olma ve bu hedefe ulaşma durumları ile profesyonel futbolu bırakma nedeni arasında tespit edilen anlamlı istatistiksel ilişkilere ait bulgular tartışılmıştır.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama”, “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” ve “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 14). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerden “38 ve üstü” yaş aralığında olanların puanları, “23-27”, “28-32” ve “33-37” yaş aralığında olan bireylerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, profesyonel futbolu bırakmış, yaşlı olarak nitelendirilen bireylerin diğer yaş gruplarına oranla, profesyonel futbolu doğru zamanda bıraktıklarını düşündüklerini göstermektedir. Profesyonel futbolu bıraktıktan sonra, geçmişteki önemli olan toplumsal rolün yerine yeni bir rol bulan bireylerin, profesyonel futbolu bırakmada doğru bir zamanlama yaptığını düşünmesinin normal olduğu varsayılabilir. Alfermann ve ark. (2004), sporu bırakan Alman, Litvanyalı ve Rus bireylerle yaptıkları çalışmada, Almanların yaş ortalamalarının ($\bar{x}=30,8$), Litvanyalıların yaş ortalamalarından ($\bar{x}=35,6$) az olmasına rağmen, sporu bırakmada doğru zamanlama yaptıklarını düşündükleri sonucunu tespit etmiştir. Araştırma sonuçları, bu sonuçla örtüşmemektedir⁵. Sonucun örtüşmemesinde, Alfermann ve arkadaşlarının yaptığı çalışmanın amacının, kültürler arası farklara bakmak olduğunu ve

Rus katılımcıların da genç yaşta ($\bar{x}=22,2$) olup, sporu bırakmada zamanlama konusunda olumsuz cevap verdiklerini belirtmek gerekmektedir. Ayrıca, Alman katılımcılar çalışmada sporu bırakma nedeni olarak yeni kariyere yönelmeyi gösterirken, diğer ülkelerde spora bağlı nedenler tespit edilmiştir. Bu tespit, bireylerin sporu bırakmada doğru zamanlama yapma düşüncelerini açıklamaktadır. Ölçeğin “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutunda, “23-27” yaş aralığındaki profesyonel futbolu bırakan bireylerin puanlarının, “38 ve üstü” yaş aralığındaki bireylerin puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu da, genç olarak nitelendirilen yaş aralığındaki (23-27) bireylerin, profesyonel futbolu bırakmaya daha olumsuz tepkiler gösterdikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Hayatın uzun bir sürecini kaplayarak, uğruna sahip olunan her şeyin adanacağı ümit edilen bir mesleği, erken bir zamanda bırakmanın olumsuz tepkiler göstermek yönünde etkili olduğu varsayılabilir. Ayrıca, bireyin profesyonel futbolu bırakmaya hazırlanma gibi bir süreç yaşamadan, öngörmediği bir dönemde mesleğinden ayrılması, böyle olumsuz bir tepkinin oluşmasında etkili olabilmektedir. Ölçeğin “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutunda ise “23-27” yaş aralığındaki profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “33-37” ve “38 ve üstü” yaş aralığındaki bireylere göre puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, profesyonel futbolu bırakan genç (23-27 yaş) bireylerin sağlık problemleri yaşadıklarını göstermektedir. Futbol sayesinde düzenli antrenman, kontrollü beslenme yaparak sağlıklı bir yaşam sürdüren bireylerin, profesyonel futbolu bıraktıklarında hayat düzenlerini ve bunun sonucunda da sağlıklarını kaybettikleri söylenebilir. Agresta ve ark. (2003), Futsal’ı (salon futbolu) bırakan bireylere yaptığı çalışmada, bireylerin yaş ortalamasını $25,2 \pm 3,4$ yaş olarak tespit etmiştir. Bu bireylerin, futsal’ı bırakma sonrası % 80’inin sağlığının bozulduğu görülmektedir¹. Bu sonuçta, araştırma sonuçları ile örtüşmektedir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile öğrenim durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını

test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Futbolculuğa Özlem”, “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” ve “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 15). “Futbolculuğa Özlem” boyutunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerden “Yüksek Okul-Fakülte” mezunu olanların puanları, “Yüksek Lisans-Doktora” mezunu olan bireylerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum “Yüksek Okul-Fakülte” mezunu grubundaki profesyonel futbolu bırakmış bireylerin “Yüksek Lisans-Doktora” mezunu olanlara göre daha çok futbolculuğa özlem duygusu hissettiklerini göstermektedir. Yüksek Okul-Fakülte mezunlarının, profesyonel futbolculuk sonrası yöneldikleri yeni kariyerdeki toplumsal rolün, daha önceki rolden önemli olmamasının bireylerin futbolculuğa özlem duymalarında etkili olduğu varsayılabilir. Bunun yanında, Yüksek Lisans-Doktora mezunu bireylerin eğitim basamaklarının en üst aşamalarına ulaşmaları ve bu alanda kariyer yaparak profesyonel futbolculuktaki eski rollerinden daha önemli bir rol edinmelerinin, futbolculuğa daha az özlem duymalarında etkili olduğu söylenebilir. “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutunda, “Ortaokul” mezunu profesyonel futbolu bırakan bireylerin “Yüksek Lisans-Doktora” mezunu bireylere göre daha olumsuz tepkiler gösterdikleri görülmüştür. Eğitimin, bireylerin gelişiminde oynadığı rol nedeniyle öğrenim durumu daha yüksek olanların, bazı durumlar karşısında, daha doğru tepkiler vermelerinin bu sonuçların oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Chambers (2002), ulusal hokey liginde oynamış ve sporu bırakmış bireylere yaptığı araştırmada, katılımcıların hiçbirinin 8 yıllık temel eğitimden az bir öğrenim durumu olmadığını, % 44,3’ünün üniversite mezunu ve % 22,8’inin de üniversite öğrencisi olduğunu tespit etmiştir. Bu seviyedeki bireylerin büyük çoğunluğunun, profesyonel sporu bırakmada spora özgü veya genel psikolojik problemler yaşamadıklarını belirtmiştir¹⁸. Bu sonuçta öğrenim durumu yüksek olan bireylerin, sporu bırakmaya olumsuz tepkiler vermedikleri yönündeki çalışma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutunda ise, “Ortaokul” mezunu profesyonel

futbolu bırakan bireylerin, “Lise”, “Yüksek Okul-Fakülte” ve “Yüksek Lisans-Doktora” mezunu profesyonel futbolu bırakan bireylere göre hayat düzenlerinin bozulduğu ve daha fazla sağlık problemleri yaşadıkları belirlenmiştir. Bu sonuç ile eğitim seviyesi yüksek bireylerin, profesyonel futbolu bıraktıktan sonra hayat düzenlerini bozmadıkları ve bilinçli davranarak sağlıklarını koruduklarını göstermesi yönünde beklenen bir sonuçtur.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile profesyonel futbol oynama süresi arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama”, “Futbolculuğa Özlem”, “Bırakmaya Uyum” ve “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 19). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerden “10 ve üstü” yıl profesyonel futbol oynayanların puanları, “1-3”, ve “4-6” yıl oynayan bireylerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, 10 ve üstü yıl profesyonel futbol oynamış bireylerin diğer gruplara göre profesyonel futbolu bırakma kararında, doğru zamanlamada bulunduklarını göstermektedir. Bu sonuç; profesyonel futbolculuğu daha uzun süre yapan bireylerin, genellikle her meslekte olduğu gibi, meslekî doyuma ulaştıkları ve kariyerlerini sonlandırma kararı için de “doğru zamanlamaydı” diyebildikleri şeklinde açıklanabilir. Araştırma sonuçlarına göre; “Futbolculuğa Özlem” boyutunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerden “10 ve üstü” yıl oynayanların puanları, “1-3” ve “4-6” yıl oynamış bireylerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum “10 ve üstü” yıl profesyonel futbol oynamışların daha çok “özlem” duygusu hissettiklerini göstermektedir. Meslekte uzun süreler geçirmek, bireyler için o mesleğin daha çok benimsenmesi anlamına gelmektedir. Bu sebepten ötürü daha uzun süre profesyonel futbolculuk yapmanın, bireylerin mesleklerine daha fazla özlem duymalarında etkili olduğu söylenebilir. “Bırakmaya Uyum” boyutunda, “1-3”, “4-6” ve “7-9” yıl

profesyonel futbol oynayarak, profesyonel futbolu bırakan bireylerin “10 ve üstü” yıl oynayan bireylerden daha yüksek puan aldıkları, dolayısıyla profesyonel futbolu bırakmaya uyum sağlayamadıkları sonucu tespit edilmiştir. Profesyonel futbolu bırakma deneyiminde, uzun süre profesyonel futbolculuk yapan bireylerin, doyuma ulaşarak her mesleğin bir sonu olduğu düşüncesinden hareketle kendilerini kaçınılmaz olan sona hazırlamasının, bırakmaya daha kolay uyum sağlama da etkili olduğu varsayılabilir. “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutunda ise “1-3”, “4-6” ve “7-9” yıl profesyonel futbol oynayan bireylerin “10 ve üstü” yıl oynayan bireylerden daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç, 9 yıl ve altında profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylerin hayat düzenlerinin ve sağlıklarının bozulduğunu göstermektedir. Disiplinli bir futbol yaşantısı sayesinde kazanılan sağlık, profesyonel futbolculuk yaşantısını bırakma deneyiminin sonrasına taşınamamakta ve kötü alışkanlıklar edinilmektedir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile oynadıkları kulüp sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama”, “Bırakmaya Uyum” ve “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 20). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerden “10 ve üstü” kulüpte profesyonel futbol oynayanların puanlarının, “1-3” kulüpte oynayan bireylerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, 10 ve üstü kulüpte profesyonel futbol oynamış bireylerin, “1-3” kulüpte oynayanlara göre daha doğru zamanlamayla profesyonel futbolu bırakma kararı aldıklarını düşündüklerini göstermektedir. Daha fazla kulüpte profesyonel futbol oynamak, beraberinde daha fazla tecrübeyi ve daha fazla doyumu da getireceğinden, bu bireylerin profesyonel futbolu bırakmada, doğru zamanlama yaptıklarına inandıkları varsayılabilir. “Bırakmaya Uyum” boyutunda, “1-3” kulüpte profesyonel futbol oynayarak profesyonel futbolu bırakan bireylerin, “7-9” kulüpte oynayan bireylerden daha yüksek puan

aldıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla, az sayıda profesyonel kulüpte futbol oynayanların, daha az tecrübe ve doyuma ulaştıkları ve bu nedenle de profesyonel futbolu bırakmaya uyum sağlayamadıkları söylenebilir. “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutunda ise, “1-3” kulüpte profesyonel futbol oynayan bireylerin, “10 ve üstü” kulüpte oynayan bireylerden daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Buradan da az sayıda profesyonel futbol kulübünde oynayan bireylerin sağlıklarının bozulduğu söylenebilir. Az sayıdaki profesyonel takımda oynayan bireyler, kazandıkları hayat düzeni ve sağlık seviyesini profesyonel futbolu bıraktıktan sonra koruyamamaktadır. Bu aşamada, profesyonel futbolcuların transfer oldukları takımların antrenör, tesis ve yönetim yapısının kalitesinin önemi ön plana çıkmaktadır. Buna ek olarak, profesyonel futbolcunun transfer olduğu takımlarda uzun yıllar kalmasının, bireyin rutine alışması ve meslekî olarak rekabet ortamından kopmasının, sağlığını koruyamamada etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarabilir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile oynadıkları ligler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama”, “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” ve “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 21). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerden, 1 ve 2. Lig’de profesyonel futbol oynamış bireylerin puanlarının, 3. Lig’de oynamış bireylerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, 1 ve 2. Lig’de profesyonel futbol oynamış bireylerin, 3. Lig’de oynayanlara göre daha doğru zamanlama yaptıklarına inandıklarını göstermektedir. Profesyonel futbolda kariyer basamaklarında, alt seviyeden üst seviyelere çıkmak öncelikli amaçtır. 1 ve 2. Liglerde oynamış ve profesyonel futbolu bırakmış bireyler, hedeflerine ulaşmış veya çok yaklaşmış olarak belirli bir doyuma ulaşmışlardır. Bu nedenle profesyonel futbolu doğru zamanda bıraktıklarını düşündükleri söylenebilir. “Bırakmaya

Olumsuz Tepkiler” boyutunda, 3. Lig’de oynayarak profesyonel futbolu bırakan bireylerin, 1. Lig’de oynayarak profesyonel futbolu bırakan bireylerden daha yüksek puan aldıkları, dolayısıyla profesyonel futbolu bırakmaya olumsuz tepkiler verdikleri sonucu tespit edilmiştir. 3. Lig’de oynamış ve profesyonel futbolu bırakmış bir bireyin meslekî kariyerinde henüz istediği seviyeye çıkamadığı, işinin yarım kaldığı varsayılabilir. Bu bireylerin bırakma tecrübesine olumsuz tepkiler vermesi de beklenen bir durumdur. “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutunda ise 3. Lig’de profesyonel futbol oynamış bireylerin, 1 ve 2. Lig’de oynamış bireylerden daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç, 3. Lig’de profesyonel futbol oynamış ve bırakmış bireylerin sağlıklarının bozulduğunu göstermektedir. 1 ve 2. Liglerde daha disiplinli ve bilinçli antrenman yapılması ve daha dikkatli bir özel hayat sürdürülmesi gibi etkenlerden, 3. Lig’de oynamış ve futbolu bırakmış bireylerin, profesyonel futbolu bıraktıktan sonra sağlıklarını korumaları ve kötü alışkanlıklardan uzak durmaları daha güç olmaktadır.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile millî takımda oynama durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama” ve “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 22). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolculuğu sırasında millî takımda oynayan bireylerin puanları, oynamayan bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Bu durum, millî takımda oynamış bireylerin profesyonel futbolu bırakmada daha doğru zamanlama yaptıklarını düşündüklerini ortaya koymaktadır. Profesyonel futbolculukta başlıca hedeflerden biri, millî takıma seçilmek ve başarılı bir şekilde ülkeyi temsil etmektir. Böyle bir hedefe ulaşan ve profesyonel futbolu bırakan bireyler, kendilerini meslekî anlamda işlerini tamamlamış, görevlerini yapmış saymaktadırlar. Dolayısıyla, başarılı bir hedeften sonra mesleklerini bırakmada yapılan zamanlamanın bireylere doğru geldiği varsayılabilir. “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler”

boyutunda, profesyonel futbolculuğu sırasında millî takımda oynamayan bireylerin puanları, millî takımda oynayan bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Amatör veya profesyonel futbol oynayan bireyler için öncelikli hedeflerden biri, millî takımda oynamaktır. Millî takımda oynamamış futbolcuların, futbolculuk yaşantılarında olmasını çok istedikleri bir durumun gerçekleşmemesi söz konusudur. Dolayısıyla, millî takımda oynamamış profesyonel futbolcuların, futbolu bırakmaya yönelik olumsuz tepkiler vermesi beklenen bir sonuçtur. McGrown (2001), Kanada Bayan Millî Kanocularına yaptığı araştırmada, hedefi millî takımda oynamak olan ve bu hedefe ulaşan bireylerin sporu bırakmaya olumlu tepkiler verdiklerini tespit etmiştir⁶⁹. Bu sonuçta, çalışmanın bulguları ile desteklenmektedir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile profesyonel futbol oynarken eğitim kurumunda okuma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” ve “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 24). “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutunda, eğitim kurumunda okumayan bireylerin puanları, okuyan bireylerden daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuç, eğitim kurumunda okumayan bireylerin, profesyonel futbolu bırakmaya olumsuz tepkiler verdikleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Profesyonel futbolculuk yaşantısı sırasında, herhangi bir eğitim kurumunda okuyan bireyler için, gelecek kaygısı, okumayan bireylere oranla daha düşüktür. Profesyonel futbolculuk, diğer mesleklere göre çok genç yaşta ve aniden sona erebilmektedir. Geleceğe yatırım yaparak, yeni bir kariyere hazırlanmak, bireye aniden-planlanmadan gerçekleşen bir bırakma tecrübesinde, olumsuz tepki yaşamama avantajını sağlamaktadır. Blackburn (2003), öğrenci sporcular üzerine yaptığı araştırmada, sporcu olan ve olmayan öğrencileri karşılaştırmış ve sonuçta, sporcu olanların da olmayan öğrenciler gibi mezuniyete hazırlandıklarını tespit etmiştir. Fakat, sporcular üniversitedeki başarılarını önemsediklerinde spor kariyerlerine olan ilgilerinin

azaldığı da ortaya çıkmıştır¹³. Buradan, spor kariyerinin bir şekilde biteceğini düşünen bireylerin, sporu bıraktıktan sonraki hayatlarında yapacakları kariyere hazırlandıkları sonucu çıkmaktadır. Böyle bir düşünce öngörüsü olan bireylerinde, spor kariyerinin bitmesine olumsuz tepkiler vermeyecekleri varsayılabilir. Araştırma bulguları, Blackburn (2003) ile desteklenmektedir. “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutunda ise, profesyonel futbol oynarken bir eğitim kurumunda okumayan bireylerin, okuyan bireylerden daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç, profesyonel futbol oynarken bir eğitim kurumunda okumayan bireylerin sağlıklarının bozulduğunu göstermektedir. Eğitim kurumunda okuyarak, eğitim seviyesi yükselen bireylerin hayata bakış açılarının geliştiği ve daha bilinçli bireyler olarak toplumda yer edindikleri bilinmektedir. Bu bireylerin hayat düzenlerine ve sağlıklarına diğer bireylerden daha çok dikkat edecekleri düşünülebilir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile profesyonel futbol oynarken sakatlık geçirme durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Futbolculuğa Özlem” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 26). “Futbolculuğa Özlem” boyutunda, profesyonel futbol oynarken sakatlık geçiren bireylerin puanları, sakatlık geçirmeyen bireylerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum sakatlık geçiren bireylerin, profesyonel futbolu bırakma sonrası özlem duyduklarını göstermektedir. Sakatlık, bir futbolcunun meslekî hayatında asla yaşamak istemediği, korktuğu bir durumdur. Çok erken yaşlarda ciddi sakatlıklar geçirerek, futbolcuğu bırakmak zorunda kalan bireyler mevcuttur. Bundan dolayı, bu sonuçların oluşmasında, sakatlanma sonucu futbolu bırakmış bireylerin mesleklerine duydukları özlemin etkili olduğu söylenebilir. Brown (1998), bireylerin spor kariyerini bitiren sakatlık sonrası, sağlıklı bir uyum süreci konulu araştırmasında, bütün katılımcıların duygusal olarak üzgün, düşük motivasyonlu, pasif, kendilerini izole ettikleri ve kaybettiklerine ulaşma girişiminde bulundukları bir süreç yaşadıklarını ortaya koymuştur¹⁵.

Despard (2002), sporda kariyer bitiren sakatlıklar hakkında yaptığı çalışmada, katılımcıların ani bir sakatlık veya hastalık sonucu sporu bıraktıklarını ve bu durumun onların, sporu bırakmada planlamadıkları bir zamanda olduğunu, gönülsüz bir şekilde sporu bıraktıklarını tespit etmiştir. Sakatlık, sporu bırakan bireylerde fiziksel ve psikolojik bir travma yaşanmasına sebep olmaktadır. Ama, bireyler hâlâ sporu sevmeye, başarılarıyla gurur duymaya ve tekrar dönme özlemiyle yaşamaya devam edip, yine de her şeye olumlu bakmaya çalışmaktadırlar²². Bu sonuçlar, çalışmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile futbol yaşantılarını değerlendirme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 27). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerden, futbolculuk yaşantısını “çok iyi” şeklinde değerlendirenlerin puanlarının, “kötü” ve “orta” şeklinde değerlendirenlerin puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, futbolculuk yaşantısını “iyi” olarak değerlendirenlerin de puanları, “orta” şeklinde değerlendirenlerden yüksek bulunmuştur. Bu durum, futbolculuk yaşantılarını “çok iyi” ve “iyi” şeklinde değerlendirenlerin, profesyonel futbolu doğru zamanlamayla bıraktıklarına inanmadıklarını göstermektedir. İnsanın kendini değerlendirmesi objektif bir yaklaşımdır. Profesyonel futbolu bırakan ve geçmişlerini başarılı olarak değerlendiren bu bireylerin, hedeflerine ulaştığı ve kariyerinin sonuna geldiğinde bunu algılayarak, doğru bir zamanlama yaptıklarını düşündükleri söylenebilir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile futbola başlarken hedefi olma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama” ve “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler”

boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 28). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbola başlarken hedefi olmayan bireylerin puanları, hedefi olan bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Bu durum, profesyonel futbola başlarken hedefi olmayan bireylerin, profesyonel futbolu bırakmada doğru zamanlama yaptıklarını düşündüklerini ortaya koymaktadır. Hedefi olan bireyler, her meslekte daha kolaylıkla belirli bir seviyeye gelen, yaptıkları işte gerçekten başarılı ve iddialı olanlardır. Hedefi olmayan bireyler ise, günü kurtarma amacıyla olup geleceğe yönelik planlar yapmamış bireylerdir. Profesyonel futbolda da, hedefi olmayan birçok futbolcu vardır. Geleceğe yönelik amaçları olmadığı için bu gibi bireylere, kariyeri sonlandırma da yaşanan zamanlama pek bir anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla, çalışma sonucunda, hedefleri olmayan bireylerin profesyonel futbolu bırakmada doğru zamanlama yaptıklarını düşünmeleri, beklenen bir sonuçtur. “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutunda ise, profesyonel futbola başlarken hedefi olan bireylerin puanları, hedefi olmayan bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Bu da profesyonel futbola başlarken hedefi olan bireylerin, profesyonel futbolu bırakmaya olumsuz tepkiler verdiklerini göstermektedir. Hedefi olan bireyler, bir hedefe ulaştınca bir başka hedef belirlemekte ve daha fazla azimle yeni hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadırlar. Böyle bireylerin, büyük bir özveri ile yaptıkları mesleklerden kopmaları da zorlaşmaktadır. Sonuç olarak, meslekteki kariyere son verme aşamasında, hedefi olan bireylerin olumsuz tepkiler vermeleri, araştırma dâhilinde beklenen bir sonuçtur.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile hedefe ulaşma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama”, “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” ve “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 29). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolda hedefe ulaşan bireylerin puanları, hedefe ulaşamayan bireylerin

puanlarına göre daha yüksektir. Bu durum, profesyonel futbolda hedefe ulaşan bireylerin, profesyonel futbolu bırakmada doğru zamanlama yaptıklarını düşündüklerini ortaya koymaktadır. Hedefe ulaşan bireylerin kariyer yaptıkları meslekte fazla bir beklentilerinin kalmadığı, doyuma ulaştıkları varsayılabilir. Profesyonel futbolda istediği takıma transfer olan, çok ünlü olup çok para ve mal-mülk kazanan, gol kralı olan, millî takımda defalarca görev alan, yurt dışında oynamış bireylerin varlığından hareketle, çalışmada bu sonucun çıkması açıklanabilir. “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutunda ise, profesyonel futbolda hedefime ulaşamadım diyen bireylerin puanları, hedefime ulaştım diyen bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Bu da, hedefe ulaşamayan bireylerin, profesyonel futbolu bırakmaya olumsuz tepkiler verdiklerini göstermektedir. Bireylerin mesleklerine başlarken belirledikleri hedeflere ulaşamamaları, yıllar sonra bile pişman olarak, “keşke başarabilseydim” demelerine sebep olmaktadır. Bireyin, hayalinde olan transferde her şey sorunsuzken son anda gerçekleşmemesi, millî takım seçmelerine giderek son anda takıma seçilememesi, sakatlanarak sahalardan uzak kalması ve örneğin gol kralı olamaması gibi hayal kırıklıkları profesyonel futbolda sıklıkla yaşanmaktadır. Dolayısıyla profesyonel futbolda hedeflere ulaşamayan bireylerin, kariyerlerine, yarım kalan bir iş olarak bakmaları ve olumsuz tepkiler vermeleri normal bir sonuçtur. “Bırakma Sonrası Sağlık” boyutunda ise, profesyonel futbolda hedefime ulaşamadım diyenlerin puanları ulaştım diyenlerin puanlarından daha yüksektir. Bu sonuç, profesyonel futbolda hedefine ulaşamayanların, profesyonel futbolu bıraktıktan sonra sağlık problemleri yaşadıklarını göstermektedir. Hedefine ulaşamayan bireylerde, hayal kırıklığı ve hayata bakış açısından değişiklikler olabilmektedir. Hem fiziksel hem de ruhsal sağlık, çeşitli faktörlerden çok kolaylıkla etkilenebilmektedir. Bu da, profesyonel futbolda hedeflerine ulaşmadan kariyerlerini bitiren bireylerin, hayat düzenlerinin ve sağlıklarının bozulmasında önemli bir rol oynayabilmektedir.

Profesyonel futbolu bırakan bireylerin, bırakma yaşantısını algıları ile profesyonel futbolu bırakma nedeni arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçeğin (PFBYAÖ) “Bırakmada Zamanlama”, “Futbolculuğa Özlem” ve “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutu için anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$), (Tablo 30). “Bırakmada Zamanlama” boyutunda, profesyonel futbolu “yaşlanmaya bağlı performans kaybı” sonucunda bırakan bireylerin puanları, “aniden sakatlanma veya hastalık”, “devamlı sakatlık veya hastalık” ve “takım politikaları” nedeniyle bırakan bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Bu durum, profesyonel futbolu yaşlanma nedeniyle bırakan bireylerin, doğru zamanda profesyonel futbolu bıraktıklarını düşündüklerini ortaya koymaktadır. Çoğu meslekte, belirli bir emeklilik yaşı olmasına rağmen genel olarak sporda, özel olarak da futbolda böyle bir yaş sınırından bahsedilememektedir. Profesyonel futbolculuğun emeklilik yaşı, sahada futbolcudan beklenen performansın alınamadığı, daha genç ve dinamik rakipler karşısında yetersiz kalarak hatalar yapmaya başlanıldığı zamandır. Böyle bir durumda, profesyonel futbolcuya çevresi, artık futbolu bırakması gerektiğini sıklıkla hatırlatmaya başlamaktadır. Profesyonel bir futbolcu da, kariyerini sonlandırması gerektiğini zaten hissedecek kâbiliyettir. Bu şartlar altında, mesleğini bırakmaya hazırlanan birey, doğal olarak diğer nedenlerle bırakan bireylere göre doğru zamanda profesyonel futbolu bıraktığını düşünecektir. Bu sonuç araştırma dâhilinde beklenen bir sonuçtur. “Futbolculuğa Özlem” boyutunda, profesyonel futbolu, “aniden sakatlanma veya hastalık” nedeniyle bırakan bireylerin puanları, “kendi kararı” sonucunda bırakan bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Bu durum, aniden sakatlanarak veya hastalanarak profesyonel futbolu bırakan bireylerin, futbolculuğa daha fazla özlem duyduklarını ortaya koymaktadır. Futbolculuk kariyerinin en iyi döneminde, aniden yaşanan bir sakatlanma ya da tedavisi çok zor olan bir hastalık geçirerek yeşil sahalara veda etmek, çok zor bir durumdur. Bu gibi durumlar sonucunda profesyonel futbolu bırakan bireylerin, kendi kararını verip kendini bırakma dönemine hazırlayan

bireylere göre, futbolculuğa daha fazla özlem duymaları beklenen bir sonuçtur. “Bırakmaya Olumsuz Tepkiler” boyutunda ise profesyonel futbolu, “aniden sakatlanma veya hastalık” nedeniyle bırakan bireylerin puanları, “takım politikaları” ve “kendi kararı” sonucunda bırakan bireylerin puanlarına göre daha yüksektir. Bu durum, aniden sakatlanarak veya hastalanarak profesyonel futbolu bırakan bireylerin, profesyonel futbolu bırakmaya diğer bireylerden daha fazla olumsuz tepki verdiklerini ortaya koymaktadır. Takım politikaları veya kendi kararını veren bireyler, profesyonel futbolu bırakmaya belirli bir oranda kendilerini hazırlamakta, geleceğe yönelik planlar yapmaktadırlar. Oysa, hiç beklenmedik bir zamanda, kariyerini bir sakatlık ya da hastalık sonucunda bırakan bireyler için böyle bir hazırlık ya da planlamadan bahsedilememektedir. Beklenmedik zamanda yaşanan ani gelişmelerin, profesyonel futbol kariyerini sonlandıran bireylerin, olumsuz tepkiler veresinde etkili olduğu varsayılabilir.

6. SONUÇ

Türkiye’de profesyonel futbolcuların, futbolu bırakma yaşantısını algılama ölçeğinden aldıkları puanların, bireylerin kişisel bilgilerinden elde edilen bağımsız değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın sonuçları, kısaca şu şekilde özetlenebilir;

Araştırmaya konu olan bireylerin, profesyonel futbolu bırakma yaşantılarını algılama ölçeğinden aldıkları puanların, bireylerin; yaş, öğrenim durumu, profesyonel futbol oynama süresi, oynadıkları kulüp sayısı, oynadıkları lig statüsü, millî takımda oynama, oynarken bir eğitim kurumunda okuma, sakatlık geçirme, futbolculuk yaşantılarını değerlendirme, futbola başlarken hedefi olma ve bu hedefe ulaşma durumları ile profesyonel futbolu bırakma nedenine göre farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılaşmalar; profesyonel futbolu bırakmış, öğrenim durumları yüksek (Yüksek Okul-Fakülte mezunları), yaşlı olarak nitelendirilen, 10 ve üstü yıl profesyonel futbol oynamış bireylerin diğer yaş gruplarına oranla, profesyonel futbolu doğru zamanda bıraktıklarını düşündüklerini ve futbolculuğa özlem duyduklarını, kısa süre profesyonel futbol oynayarak, genç yaşta profesyonel futbolu bırakan, öğrenim durumu düşük bireylerin ise bırakmaya olumsuz tepkiler verdiklerini ve profesyonel futbolu bıraktıktan sonraki yaşamlarında da hayat düzenlerinin ve sağlıklarının bozulduğunu ortaya koymuştur.

1. ve 2. Lig’de, 10 ve üstü kulüpte ve millî takımda oynamış, geriye dönüp baktığında futbolculuk yaşansını “çok iyi” ve “iyi” şeklinde değerlendiren, profesyonel futbola başlarken hedefi olmayanlar, hedefi olup da ulaşanlar ve profesyonel futbolu yaşlanma nedeniyle bırakan bireylerin doğru zamanlamayla profesyonel futbolu bırakma kararı aldıklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Profesyonel futbolculuk hayatında az sayıda

kulüpte oynayan bireyler, profesyonel futbolu bırakmaya uyum sağlayamamışlardır. Millî takımlarda görev almamış, futbolculuğu sırasında bir eğitim kurumunda okumamış, profesyonel futbola başlarken bir hedefi olan fakat hedefine ulaşamayan, 3. Lig'de oynayarak, aniden sakatlık veya hastalık sonucu profesyonel futbolu bırakan bireyler, profesyonel futbolu bırakmaya olumsuz tepkiler vermişlerdir. Profesyonel futbolculuk kariyeri esnasında az sayıda profesyonel futbol kulübünde oynayan, 3. Lig'de profesyonel futbol oynamış, profesyonel futbol oynarken bir eğitim kurumunda okumamış, profesyonel futbolu hedefine ulaşmadan bırakmış bireylerin profesyonel futbol kariyerlerinden sonraki dönemde sağlıklarının bozulduğu görülmüştür. Profesyonel futbolculuk kariyeri esnasında ciddi bir sakatlık geçiren, aniden sakatlanarak veya hastalanarak profesyonel futbolu bırakan bireyler, profesyonel futbolu bırakma sonrası futbolculuğa özlem duymaktadırlar.

Sonuç olarak, profesyonel futbolcular, futbolculuk kariyerlerini ortalama olarak 27,22 yaşında çoğunlukla kendi kararları doğrultusunda sonlandırmaktadırlar.

Öneriler: Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Türkiye'de sporcuların, özellikle de profesyonel futbolcuların daha bilinçli olması adına, eğitim seviyelerinin artırılması gerekmektedir.

- Profesyonel futbolcuların eğitim seviyelerinin artırılması amaçlı, yurt dışında örneklerine rastlanılan başarılı sporculara verilen spor burslarının, öğrenim yaşantısının her kademesinde, Türk eğitim sisteminde de etkili bir biçimde uygulanması gerekmektedir. Öğrenim durumu iyi olan bireylerin, yaptıkları meslekte daha bilinçli olacakları gerçeğinden hareketle,

meslekte yaşayacakları geçiş dönemleri ve kariyer sonrası yaşantılarında daha olumlu bir süreç yaşamaları sağlanabilecektir.

- Profesyonel futbolda kariyer gelişimi ve sporu bırakmaya hazırlık amaçlı, kurumsal yardım ve bireysel danışmanlık hizmetleri verecek kurumlar açılmalıdır.
- Kurumsal yardım ve bireysel danışmanlık verecek kurumlar; spor organizasyonları (kamu-özel), üniversiteler (ilgili bölümlere bağlı araştırma enstitüsü), birlik, dernek ya da spor kulüplerinin alt birimleri şeklinde yapılandırılabilir. Bu merkezlerde, futbolculara kariyer danışmanlık hizmeti ve kariyer sonlandırmaya uyum amaçlı psikolojik rehberlik hizmeti sağlanarak daha bilinçli ve daha az sorunlu geçiş dönemi yaşamaları sağlanabilir.
- Profesyonel futbolu bırakan bireylerle ilgili kayıtların tutulması konusunda, Türkiye’de yaşanan eksikliğin en kısa zamanda giderilmesi gerekmektedir.
- Türkiye Futbol Federasyonu bünyesinde profesyonel futbolu bırakan bireylere ait bir bilgi bankası oluşturularak, profesyonel futbolla ilişkili kurum ve kuruluşlara bu konuda yardımcı olunabilir.
- Profesyonel futbolu bırakan bireylerin futbol yaşantılarına ait detaylı istatistikî bilgiler ve iletişim kayıtları, futbolda kariyer yapacak yeni nesillere (branşlarındaki sporcuları tanımaları için) ve araştırmacılara sunulmalıdır.

7. ÖZET

Profesyonel Futbolcuların Futbolu Bırakma Yaşantılarını Algılamaları Üzerine Bir Araştırma

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’deki profesyonel futbolcuların, futbolu bırakma yaşantısını nasıl algıladıklarını belirlemek, bu algıların bireylerin kişisel bilgilerinden elde edilen bağımsız değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını karşılaştırarak, ortaya koymaktır.

Çalışmaya, Ankara’da yaşayan, profesyonel futbolu bırakan farklı profesyonel liglerde (1., 2. ve 3. Lig) futbol oynamış bireyler arasından tesadüfî seçim (random) yöntemi kullanılarak seçilen 384 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak; "Kişisel Bilgi Formu" ve "Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği (PFBYAÖ)" kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, profesyonel futbolu bırakan bireylerin, profesyonel futbolu bırakma yaşantılarını algılama ölçeğinden aldıkları puanların, bireylerin; yaş, öğrenim durumu, profesyonel futbol oynama süresi, oynadıkları kulüp sayısı, oynadıkları lig statüsü, millî takımda oynama, oynarken bir eğitim kurumunda okuma, sakatlık geçirme, futbolculuk yaşantılarını değerlendirme, futbola başlarken hedefi olma, bu hedefe ulaşma durumları ve profesyonel futbolu bırakma nedenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Araştırmada, profesyonel futbolcuların, futbolculuk kariyerlerini çoğunlukla kendi kararları ile ortalama 27,22 yaşında sonlandırdıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Futbol, futbolda kariyer, kariyeri sonlandırma.

8. SUMMARY

A Research on Professional Football Players' Perceptions of Career Termination Experience

The purpose of this research is to determine the professional football players' perceptions of retirement experience in Turkey and to display, in a comparative way, whether these perceptions acquire a difference according to the independent variables obtained through personal information of individuals.

Randomly selected, 384 retired individuals from professional football leagues (played in 1st, 2nd and 3rd leagues) who are living in city of Ankara participated into the study voluntarily. "Personal Data Form" and "Perception Scale of Professional Football Career Termination Experience (PSPFCTE)" were used in the study as the data-collection tools.

It has been determined at the end of the research that individuals who retired from professional football, the scores getting from the scale are differed from the age, education level, duration of professional football playing, number of clubs that played, statute of leagues that played, playing in national teams, going school while playing football, injuries, evaluation of football career, statue of having an objective while beginning football and achieving that objective and reason of retirement from professional football. In the research, it has been observed that professional football players terminated their professional football career by their own decisions at the average of 27,22 age.

Key Words: Football, career in football, career termination.

9. KAYNAKLAR

1. Agresta MC, Brandão MR, Paula SC, Rebustini F. The Problem of Sport Career Termination. XI.European Congress of Sport Psychology Proceedings; 2003 May 26-27; Copenhagen, Denmark. Copenhagen: Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Reprocenter Printing; 2003.
2. Akın Y. Ana Hatları ile Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor Politikaları. Toplum ve Bilim 2005; (103): 53-93.
3. Albayrak AS. Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın. 2006.
4. Alemdar K, Erdoğan İ. Popüler Kültür ve İletişim. Ankara: Ümit Yayıncılık. 1994.
5. Alfermann D, Stambulova N, Zemaityte A. Reactions to Sport Career Termination: A Cross-National Comparison of German, Lithuanian and Russian Athletes. Psychology of Sport and Exercise 2004; 5(1): 61-75.
6. Alpman C. Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi. Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı Yayını. 2001.
7. Barnes CJ. The Retirement Experiences of Female Collegiate Team Sport Athletes. PhD Thesis. San Diego: Alliant International University; 2002.

8. Başaran K. Futbol sendikası kuruluyor gerekirse başkan olurum [internette]. 2007 [24.04.2007 okundu]. Elektronik adresi: https://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=57142&KOS_KOD=61&ForArsiv=1

9. Baştürk F. Profesyonel Futbolda Sendikalaşma [internette]. 2006 [24.04.2007 okundu]. Elektronik adresi: http://www.fesam.org/sur_makale.php?kod=10&url=uzman/fb007.htm

10. Baştürk F. Sosyal Sigortalar Uygulamasında Profesyonel Futbolcular [internette]. 2005 [24.04.2007 okundu]. Elektronik adresi: http://www.fesam.org/sur_makale.php?kod=10&url=uzman/fb05.htm

11. Bianchi G. Age Requirement in Professional Sport. The Sport Journal [serial online] 2006 [12.07.2007]; 9(2): [1 screen]. Available from URL: <http://www.thesportjournal.org/2006Journal/Vol9-No2/Bianchi.asp>

12. Blaesild K, Stelter R. Psychological and Social Consequences of Career Transition out of Professional Football-A Multiple Case Study. XI.European Congress of Sport Psychology Proceedings; 2003 May 26-27; Copenhagen, Denmark. Copenhagen: Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Reprocenter Printing; 2003.

13. Blackburn JZ. A Cross-Sectional Comparison of College Athletes and Nonathletes on Factors of Career Exploration, Academic Motivation and Ego Identity Status: Implications for Sport Retirement Research. PhD Thesis. Maryland: University of Maryland; 2003.

14. Blinde EM, Stratta T. The 'Sport Career Death' of College Athletes: In Voluntary and Unanticipated Sport Exits. Journal of Sport Behavior 1992; 15(1): 3-21.

15. Brown MT. Healthy Adjustment Following A Career-Ending Athletic Injury. Master Thesis. Alberta: University of Alberta; 1998.

16. Büyüköztürk Ş. Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Yayıncılık; 2006.

17. Chartrand JM, Lent RW. Sport Counseling: Enhancing The Development of The Student-Athlete. Journal of Counseling and Development 1987; 66: 164-167.

18. Chambers BJ. Adjustment to Career Termination in Professional Hokey Players. PhD Thesis. Burnaby: Simon Fraser University; 2002.

19. Chow BC. Moving on? Elite Hong Kong Female Athletes and Retirement from Competitive Sports. Women in Sport and Physical Activity Journal 2001; 10: 47-81.

20. Conzelmann A, Nagel S. Professional Career of The German Olympic Athletes. International Review for The Sociology of Sport 2003; 38(3): 259-280.

21. Dacyshyn AL. The Sport and Retirement Experiences of Elite Female Gymnasts. Master Thesis. Toronto: University of Toronto; 1996.

22. Despard E. Career-Ending Injury in Sport: Individual Achievement and Social Suffering. Master Thesis. Alberta: University of Calgary; 2002.

23. Dougan D, Young PM. On The Spot: Football as A Profession. First Publish. London: Stanley Paul; 1974.

24. Ekinci H, Ekici S. İşletmelerde Örgütsel Stres Yönetim Stratejisi Olarak Sosyal Desteğin Rolüne İlişkin Görgül Bir Araştırma. C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi 2003; 27(1): 109-120.

25. Erdöl C. Kariyer Planlama sistemi, Kariyer Yönetimi, Kariyer Geliştirme, Kariyer Sorunları ve Koçluk Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü; 2000.

26. Erkal ME. Sosyoloji (Toplumbilimi). İlâveli 11.Basım. İstanbul: Der Yayınları; 2000.

27. Erkal ME, Güven Ö, Ayan D. Sosyolojik Açıdan Spor. Genişletilmiş 3.Basım. Ankara: Der Yayınları; 1998.

28. Erkuş A. Bilimsel Araştırma Sarmalı, Ankara: Seçkin Yayınları; 2005.

29. Erpic SC, Wylleman P, Zupancic M. The Effect of Athletic and Non-Athletic Factors on The Sports Career Termination Process. Psychology of Sport and Exercise 2004; 5(1): 45-59.

30. Ertaş, Ş, Petek H. Spor Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları; 2005.

31. Fepsac. Career Transitions in Competitive Sports. (Wylleman p, Lavallee D, Alfermann D. editors). Biel: Fepsac Publishing; 1999.

32. Fernandez A, Stephan Y, Fouquereau E. Assessing Reasons for Sports Career Termination: Development of an Athletes' Retirement Decision Inventory (ARDI). *Psychology of Sport and Exercise* 2006; 7: 407-421.

33. Fifer MA. A Qualitative Investigation of Athletic Identity and Sport Termination in Former College Athletes. Master Thesis. Fullerton: California State University; 2005.

34. Fişek K. Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi. 2. Baskı. Ankara: Bağırhan Yayımevi; 1998.

35. Fişek K. Sporun Anatomisi. İstanbul: YGS Yayınları; 2003.

36. Fortunato V, Marchant D. Forced Retirement from Elite Football in Australia. *Journal of Personal & Interpersonal Loss* 1999; 4(3): 269-280.

37. Futbol-İş sendikası'na Ulusoy'dan yeşil ışık [internette]. 2006 [08.05.2006 okundu]. Elektronik adresi: <http://www.aksam.com.tr/haber.asp?a=37281,6&tarih=23.04.2006>

38. Futbolculuktan profesörlüğe. [internette]. 2007 [24.04.2007 okundu]. Elektronik adresi: <http://www.ligtv.com.tr/Italya.aspx?r=1&p=2&hid=5966>

39. Galeano E. Gölgede ve Güneşte Futbol. Çev: Ertuğrul Önal - M. Necati Kutlu. İstanbul: Can Yayınları; 1997.

40. Gordon RL. Athletic Retirement as A Role Loss: A Construct Validity Study of Self as Process and Role Behavior. PhD Thesis. Ohio: Ohio State University; 1988.

41. Grove JR, Lavallee D, Gordon S. Coping with Retirement from Sport: The Influence of Athletic Identity. Journal of Applied Sport Psychology 1997; 9(2): 191-203.

42. Gsgm. Türk Spor Tarihine Genel Bakış. Ankara: Spor Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları No:87; 1990.

43. Güven Ö. Spor Anlayışımız ve Sporun Sosyo-Psikolojik İşlevi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 1992; 8(1): 35-42.

44. Güven Ö. Türklerde Spor Kültürü. Geliştirilmiş İkinci Baskı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: 172, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi: 44, Alp Ofset; 1999.

45. Güven Ö. Futbol Topu İle Oynamanın Bazı Kültürlerdeki Benzer Görünümleri ve Tarihsel Gelişimine Ait Bilgiler. Düşünen Siyaset 1999; (2): 95-112.

46. Hays KF. The Enhancement of Performance Excellence Among Performing Artists. Journal of Applied Sport Psychology 2002; 14: 299-312.

47. Harrison CK, Lawrence SM. African American Student Athletes' Perceptions of Career Transition in Sport: A Qualitative and Visual Elicitation. Race Ethnicity and Education 2003; 6(4): 373-394.

48. Herman CR. Transitional Loss & Athletic Identity: An Ethical Obligation to Assist NCAA Athletes Through The Retirement Process. PhD Thesis. Idoha: University of Idoha; 2002.

49. Hiçyılmaz E. Çağdaş Yaklaşım Futbol. İstanbul: Doyuran Matbaası; 1975.

50. Huang Z. Athletic Career Transition in Former Chinese Elite Athletes: An Empirical Investigation and Cross-Cultural Comparison with Findings from Germany. PhD Thesis. München: Universitat der Bundeswehr; 2002.

51. Hurst R, Hale B, Smith D, Collins D. Exercise Dependence, Social Physique Anxiety, and Social Support in Experienced and Inexperienced Bodybuilders and Weightlifters. Br.J.Sports Med 2000; 34: 431-435.

52. Hutzler Y. Athlete Development and Career Planning in Disability Sport: An Organizational Perspective. European Bulletin of Adapted Physical Activity [serial online] 2004 [12.07.2007]; 3(2): [13 screens]. Available from URL; <http://www.bulletin-apa.com/Compl%20Art%20vol3%20iss2.htm>

53. Ingebritsen DA. The Qualitative Study of The Transition Process of Intercollegiate Athletes Out of Sport. PhD Thesis. Utah: University of Utah; 1996.

54. Kahraman Â. Osmanlı Devleti'nde Spor. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 1687, Başvuru Kitapları Dizisi 27; 1995.

55. Kılıcigil E. Sosyal Çevre-Spor İlişkileri (Teori ve Elit Sporculara İlişkin Bir Uygulama). Ankara: Bağırhan Yayınevi; 1998.

56. Kılıcigil E, Gezgin MF, Gürbüz F, Çamdeviren H. Elit Sporcularda Sakatlık Nedeni Dışında Spora Ara Verilmesinde Etkili Faktörler. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı; 2000 Mayıs 26-27; Ankara.

57. Kolbasovsky A. When The Cheering Stops: Adjustment to Life After College Basketball. PhD Thesis. Hartford: University of Hartford; 2001.

58. Koukouris K. Premature Athletic Disengagement of Elite Grek Gymnasts. European Journal of Sport and Society [serial online] 2004 [05.08.2007]; 2(2): [1 screen]. Available from URL: <http://www.ejss.de/abstract3.html>

59. Krylowicz BJ. Student-Athlete or Athlete-Student? An Investigation of Athletic and Vocational Identity of Division I Male and Female Colligate Basketball Players. PhD Thesis. Texas: Texas Tech University; 1999.

60. Kuter M, Öztürk F. Sporda Risk Faktörleri. Bursa: Kuter Yayıncılık; 1998.

61. Küçük V. Spor'da Yönlendirmenin Yeri ve Önemi, Futbol Örneği. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 1997.

62. Lally P. Identity and Athletic Retirement: A Prospective Study. Psychology of Sport and Exercise 2007; 8: 85-99.

63. Lavallee D. Career Awareness, Career Planning, and Career Transition Needs Among Sport Coaches. *Journal of Career Development* 2006; 33(1): 66-79.

64. Lavallee D, Robinson HK. In Pursuit of An Identity: A Qualitative Exploration of Retirement from Women's Artistic Gymnastics. *Psychology of Sport and Exercise* 2007; 8: 119-141.

65. Lewis LE. A Career Profile of Professional Athletes: A Study of The Effect of Professional Football on Social Support, Career Perceptions and Expectations and Pre-Retirement Planning. PhD Thesis. Minnesota: University of Minnesota; 1997.

66. Longman Active Study Dictionary of English, Essex: Longman Group UK Limited; 1989, p.84.

67. Mallet CJ, Hanrahan S. Elite Athletes: Why Does The Fire Burn so Brightly? *Psychology of Sport and Exercise* 2004; 5: 183-200.

68. Mason JL. Career Endings: An Exploratory Study of Ballet Dancers. PhD Thesis. Berkley: California School of Professional Psychology; 1993.

69. McGown E. Canadian Women Sprint Racing Canoeists' Retirement from The National Team. PhD Thesis. Ottawa: University of Ottawa; 2001.

70. McKenna J, Thomas H. Enduring Injustice: A Case Study of Retirement from Professional Rugby Union. *Sport, Education and Society* 2007; 12(1): 19-35.

71. McKnight K. Athletic Career Transition and Transferable Skills. Master Thesis. Lethbridge: University of Lethbridge; 2007.

72. Miller PS, Kerr GA. Conceptualizing Excellence: Past, Present, and Future. Journal of Applied Sport Psychology 2002; 14: 140-153.

73. Murray JF. Emotional adjustment to Sport Injury. Effects of Injury Severity, Social Support and Athletic Identity. PhD Thesis. Florida: University of Florida; 1998.

74. Futbolcu mu, Mteahhit m? Hangi Mill Oyuncu İnaat Sektrnde Byyor? [internette]. 2006 [22.11.2006 okundu]. Elektronik adresi: http://www.ensonhaber.com/news_detail.php?id=20432

75. Neyer M. Identity Development and Career Maturity Patterns of Elite Resident Athletes at The United States Olympic Training Center. PhD Thesis. Florida: University of Florida; 1994.

76. North J, Lavallee D. An Investigation of Potential Users of Career Transition Services in The United Kingdom. Psychology of Sport and Exercise 2004; 5(1): 77-84.

77. Ogilvie BC, Taylor J. Career Termination Issues Among Elite Athletes. In: Singer RN, Murphey M, Tennant LK, editors. Handbook of Research on Sport Psychology. New York: Macmillan; 1993.p.761-775.

78. Pedersen IK. Athletic Career Elite Sports Mothers' as A Social Phenomenon. International Review for The Sociology of Sport 2001; 36(3): 259-274.

79. Petek H. Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi. Ankara: Yetkin Yayınları; 2002.

80. Profesyonel Futbolcuların Jübile Töreni Talimatı. [internette]. 1990 [22.05.2007 okundu]. Elektronik Adresi: <http://bim.tff.org/talimatlar/jubile.doc>

81. Profesyonel Futbol ve Transfer Talimatı [internette]. 2005 [22.05.2007 okundu]. Elektronik Adresi: <http://bim.tff.org/talimatlar/proffutvetransfer2006.doc>

82. Phoenix C, Faulkner G, Sparkes AC. Athletic Identity and Self-Aging: The Dilemma of Exclusivity. Psychology of Sport and Exercise 2005; 6: 335-347.

83. Savaş İ. Spor Sözlüğü Terimler ve Açıklamaları. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1989.s.57.

84. Selden AF. Career Transition Groups for College Student-Athletes. PhD Thesis. Athens: The University of Georgia; 1996.

85. Sert M. Gol Atan Galip Futbola Sosyolojik Bir Bakış. İstanbul: Bağlam Yayınları; 2000.

86. Shachar B, Brewer BW, Cornelius AE, Petitpas AJ. Career Decision-Making, Athletic Identity and Adjustment Difficulties Among Retired Athletes: A Comparison Between Coaches and Noncoaches. Kinesiologia Slovenia 2004; 10(1): 71-85.

87. Sonderman JT. Athletic Retirement After High School and its Effects on Self-Concept. PhD Thesis. Kirksville: Truman State University; 2003.

88. Stambulova N, Stephan Y, Jäphtag U. Athletic Retirement: A Cross-National Comparison of Elite French and Swedish Athletes. *Psychology of Sport and Exercise* 2007; 8: 101-118.

89. Stankovich CE. The Effectiveness of A Career Development Intervention Program Designed to Assist Student Athletes Through The Sport Retirement Transition. PhD Thesis. Ohio: Ohio State University; 1998.

90. Stankovich CE, Meeker DJ, Henderson JL. The Positive Transitions Model for Sport Retirement. *Journal of College Counseling* 2001; 4: 81-84.

91. Stemmler T. Futbolun Kısa Tarihi, Çev: Necati Akça. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları; 2000.

92. Stephan Y, Bilard J, Ninot G, Delignieres D. Repercussions of Transition Out of Elite Sport on Subjective Well-Being: A One Year Study. *Journal of Applied Sport Psychology* 2003; 15: 354-371.

93. Stephan Y, Brewer BW. Perceived Determinants of Identification with The Athlete Role Among Elite Competitors. *Journal of Applied Sport Psychology* 2007; 19: 67-79.

94. Stephan Y, Torregrosa M, Sanchez X. The Body Matters: Psychophysical Impact of Retiring from Elite Sport. *Psychology of Sport and Exercise* 2007; 8: 73-83.

95. Sterling LK. The Influence of A Life Skills Course on Athletic Identity and Career Decision Self-Efficacy of Collegiate Student Athletes. PhD Thesis. Kansas: University of Kansas; 2005.

96. Stevenson CL. The Athletic Career: Some Contingencies of Spor Specialization. Journal of Sport Behavior 1990; 13(2): 103-114.

97. Swain DA. Withdrawal from Sport and Schlossberg's Model of Transition. Sociology of Sport Journal 1991; 8: 152-160.

98. Şahin HÜ, Şahin M. Sporcuların Performans Sporunu Bıraktıktan Sonraki Yaşantılarında Boş Zaman Değerlendirme İlgilerinin Araştırılması. Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı; 2003 Ekim 10-11; Ankara.

99. Tate GF. The Effects of The Transformation in The Olympic Games on The Athletic Retirement Transition Process: American Olympians and Retired National Football League Athletes. PhD Thesis. Temple: Temple University; 1993.

100. Taylor J, Ogilvie BC. The Conceptual Model of Adaptation to Retirement Among Athletes. Journal of Applied Sport Psychology 1994; 6: 1-20.

101. Taylor J, Ogilvie BC. The Career Transition Among Elite Athletes: Is There Life After Sports? In: Williams J, editor. Applied Sport Psychology: Personal Growth to Peak Performance. 4rd ed. Mayfield: Mountain View; 2001.p.480-496.

102. Teknik Yönetici ve Öğretici Talimatı. 2001 [22.05.2007 okundu]. Elektronik Adresi: <http://bim.tff.org/talimatlar/teknikyonetici2006.doc>

103. Tinley SP. Athlete Retirement : A Qualitative Inquiry and Comparison. Master Thesis. San Diego: San Diego State University; 2002.

104. Tolan B. Sosyoloji. Ankara: Gazi Kitabevi; 2005.

105. Torregrosa M, Boixados M, Valiente L, Cruz J. Elite Athletes' Image of Retirement: The Way to Relocation in Sport. *Psychology of Sport and Exercise* 2004; 5(1): 35-43.

106. Torregrosa M, Sanchez X, Cruz J. Prospective vs. Retrospective Analysis of Withdrawing from Active Sport. XI.European Congress of Sport Psychology Proceedings; 2003 May 26-27; Copenhagen, Denmark. Copenhagen: Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Reprocenter Printing; 2003.

107. Trifonas PP. Umberto Eco ve Futbol, Çev: Derya Kömürçü. İstanbul: Everest Yayınları; 2004.

108. Türkçe Sözlük, 10. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; 2005.s.1016.

109. Uğraş AF, Aydos L. Millî Düzeyde Spor yaptıktan Sonra Yarışma Sporunu Bırakmış Sporcularda Yaşam Tarzının Araştırılması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2003; 8(1): 25-40.

110. Ünlü H. Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin ve Ego Kimlik Statülerinin Sosyo Ekonomik Düzey ve Cinsiyete Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2001.

111. Webb WM, Nasco SA, Riley S, Headrick B. Athlete Identity and Reactions to Retirement from Sport. *Journal of Sport Behavior* 1998; 21(3): 338-363.

112. Wylleman P, Alfermann D, Lavallee D. Career Transitions in Sport: European Perspectives. *Psychology of Sport and Exercise* 2004; 5(1): 7-20.

113. Yeşil sahalardan politikaya. [internette]. 2007 [24.04.2007 okundu]. Elektronik adresi: http://www.sonsayfa.com/news_detail.php?id=30782

114. Young JA, Pearce AJ, Kane R, Pain M. Leaving The Professional Tennis Circuit: Exploratory Study of Experiences and Reactions from Elite Female Athletes. *Br J Sports Med* 2006; 40: 477-483.

115. Zuk IJ. The Psychological Implications of Forced Retirement on Female Collegiate Gymnasts. PhD Thesis. California: Alliant International University; 2003.

10. EKLER

EK-1.Kişisel Bilgi Formu*

Değerli Katılımcı,

Futbolu bırakma yaşantısını nasıl algıladığınızı ölçmek amacıyla hazırlanan anketin I.bölümü olan genel bilgi formuna vereceğiniz cevaplar II.bölümdeki algı ölçeğine vereceğiniz cevapların doğruluğu oranında araştırmaya hizmet edecektir.

Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Arş.Gör.Mehmet TUNÇKOL
Gazi Üniversitesi

I.BÖLÜM –BİLGİ FORMU

Lütfen boşlukları doldurunuz / seçenekleri daire içine alarak işaretleyiniz ve cevaplanmamış soru bırakmayınız.

1. Yaşınız?¹ a) 18-22 b) 23-27 c) 28-32 d) 33-37 e) 38 ve üstü
2. Doğum yeriniz? a) Köy b) Kasaba c) İlçe d) İl e)Büyükşehir
3. Medenî haliniz? a) Evli b) Bekâr c) Dul
4. Öğrenim durumunuz nedir?² a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise
d) Yüksek Okul-Fakülte e) Y.Lisans/ Doktora
5. Şu an hangi işle meşgulsünüz? a) Antrenör b) Memur c) İşçi d) Serbest Meslek e) Emekli
6. Annenizin öğrenim durumu nedir? a) Okur-yazar değil b) İlkokul c) Ortaokul
d) Lise e) Yüksek Okul-Fakülte f) Y.Lisans/Doktora
7. Babanızın öğrenim durumu nedir? a) Okur-yazar değil b) İlkokul c) Ortaokul
d) Lise e) Yüksek Okul-Fakülte f) Y.Lisans/Doktora
8. Futbola kaç yaşında başladınız?³ a) 7-10 b) 11-14 c) 15-18 d) 19 ve üstü
9. Futbolda hangi mevkide oynadınız? a) Kaleci b) Defans c) Orta Saha d) Forvet
10. Kaç yaşında profesyonel futbolcu oldunuz?⁴ a) 14-17 b) 18-21 c) 22-26 d) 27 ve üstü
11. Kaç yıl profesyonel futbol oynadınız? a) 1-3 b) 4-6 c) 7-9 d) 10 ve üstü
12. Kaç tane profesyonel futbol kulübünde oynadınız? a) 1-3 b) 4-6 c) 7-9 d) 10 ve üstü
13. Profesyonel futbolu kaç yaşında bıraktınız?
14. Kaç kez transfer yaptınız (iç ve dış transfer)? a) Takım İçi Transfer:..... b) Dış Transfer:.....
15. Futbol hayatınızda hangi profesyonel futbol liglerinde ne kadar süre oynadınız?
a) 1. Lig (.....yıl) b) 2. Lig (.....yıl) c) 3. Lig (.....yıl)
16. Millî takımlarda oynadınız mı? a) Evet b) Hayır
17. Profesyonel futbol oynarken herhangi bir işte çalıştınız mı? (Cevabınız “Evet” ise nerede çalıştınız?) a) Evet (.....) b) Hayır
18. Deplasman ve takım kampları ailevî yaşantınızda sorunlara neden oldu mu? a) Evet b) Hayır
19. Profesyonel futbol oynarken herhangi bir eğitim kurumunda okuyor muydunuz?
a) Evet b) Hayır
20. Futbol kariyeriniz için yaşadığınız yeri değiştirdiniz mi? a) Evet b) Hayır
21. Profesyonel futbol oynarken ciddi bir sakatlık geçirdiniz mi? a) Evet b) Hayır
“21.” soruya cevabınız “evet” ise lütfen 22. soruyu cevaplayınız.
22. Hangi sakatlığı geçirdiniz?
a) Ayak Burkulması b) Kemik Kırılması c) Omuz Çıkması d) Menisküs
e) Dizde Çapraz Bağ Yırılması f) Başka (Belirtiniz).....

23. Geriye dönüp baktığınızda futbol yaşantınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?⁵

- a) Çok Kötü b) Kötü c) Orta d) İyi e) Çok İyi

24. Profesyonel futbolcu olarak en büyük başarınız nedir?

- a) Lig Şampiyonluğu b) Hedefim Olan Takıma Transfer Olmak c) Millî Takıma Seçilmek

25. Profesyonel futbol oynarken en büyük desteği kimlerden gördünüz?

- a) Anne-Baba b) Eş c) Antrenörüm d) Arkadaşlarım e) Ağabey-Kardeş
f) Akraba g) Başka (Belirtiniz).....

26. Profesyonel futbola başlarken hedefiniz var mıydı? a) Evet b) Hayır

27. Profesyonel futbolda hedefiniz neydi?

- a) 1. Lig'de İyi Bir Takımda Oynamak b) Millî Takımda Oynamak c) Çok Ünlü Olmak
d) Çok Para ve Mal-Mülk Kazanmak e) Gol Kralı Olmak f) Başka (Belirtiniz).....

28. Hedefinize ulaşabildiniz mi? a) Ulaştım b) Ulaşamadım

29. Profesyonel futbolu bırakmanızdaki en önemli neden aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Aniden Sakatlanma veya Hastalık b) Devamlı Sakatlık veya Hastalık
c) Yaşlanmaya Bağlı Performans Kaybı d) Takım Politikaları
e) Kendi Kararım f) Eşim g) Başka (Belirtiniz).....

30. Aşağıdaki futbol dönemlerine göre, ekonomik durumunuz nasıldır? (X işareti koyunuz)

Ekonomik Durumum	Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi
Futbola Başlamadan Önce	()	()	()	()	()
Profesyonel Futbolcuyken	()	()	()	()	()
Futbolu Bıraktıktan Sonra	()	()	()	()	()

31. Bir sosyal güvenceniz var mı? (Bağkur, SSK, Emekli Sandığı, Özel Sağlık Sigortası vb.)

- a) Evet b) Hayır

1-Analizlerdeki gruplandırma, frekans olmadığı için "18-22" seçeneği çıkarılarak yapılmıştır.

2- Analizlerdeki gruplandırma, frekans olmadığı için "ilkokul" seçeneği çıkarılarak yapılmıştır.

3- Analizlerdeki gruplandırma, frekans olmadığı için "19 ve üstü" seçeneği çıkarılarak yapılmıştır.

4- Analizlerdeki gruplandırma, frekans olmadığı için "27 ve üstü" seçeneği çıkarılarak yapılmıştır.

5- Analizlerdeki gruplandırma, frekans olmadığı için "çok kötü" seçeneği çıkarılarak yapılmıştır.

EK-2. Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği (PFBYAÖ)*

II. BÖLÜM – PROFESYONEL FUTBOLU BIRAKMA YAŞANTISINI ALGILAMA ÖLÇEĞİ (PFBYA)

Bu ölçek, profesyonel futbolu bırakma yaşantısını nasıl algıladığınızı ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek sonuçları, yalnızca bu konudaki algılarınızı belirlemek için kullanılacak, kişisel amaçlar için ölçek sonuçlarından yararlanılmayacaktır. Lütfen her ifadeyi bir kez (✓) şeklinde işaretleyiniz ve cevaplanmamış hiçbir ifade bırakmayınız.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1-Profesyonel futbolu doğru zamanda bıraktığıma inanıyorum.					
2-Profesyonel futbolu bırakmaya kendimi hazırlamıştım.					
3-Profesyonel futboldan kopmak bana çok zor geldi.					
4-Profesyonel futbolu bırakmak aklımın ucundan bile geçmemişti.					
5-Profesyonel futbolu bırakmaya istekliydim.					
6-Profesyonel futbolculuktan aldığım keyfi hiçbir şeyde bulamıyorum.					
7-Profesyonel futbolu bırakmaya ilk tepkim çok olumsuz oldu.					
8-Profesyonel futbolculuk günlerimi çok özlüyorum.					
9-Profesyonel futbolu bıraktığımda kendimi çok yalnız hissettim.					
10-Her şeyi tekrar yaşama imkanım olsa yine profesyonel futbolcu olurdum.					
11-Profesyonel futbolculuk yapılacak iş değil.					
12-Profesyonel futbolu bırakmak benim tercihimdi.					
13-Profesyonel futbolu bıraktığımda, futbolculuğun bana göre olmadığını anladım.					
14-Profesyonel futbolcu olarak geçirdiğim yıllara yanıyorum.					
15-Profesyonel futbolu bıraktıktan hayatımın düzeni bozuldu.					
16-Profesyonel futbolu zirvede bıraktığıma inanıyorum.					
17-Profesyonel futbolu bıraktığımda hayatıma yön vermekte zorluk çektim.					
18-Profesyonel futbolu bırakmış olmayı bir türlü kabullenemedim.					
19-Profesyonel futbolu bıraktıktan sonra sağlığım bozuldu.					
20-Profesyonel futbolu bırakmak, hayatımı alt üst etti.					
21-Profesyonel futbolu bıraktıktan sonra kötü alışkanlıklar edindim.					
22-Profesyonel futbolu bıraktıktan sonra, futboldan soğudum.					
23-Profesyonel futbolu bırakmak ruh sağlığımı bozdu.					

* EK-1 (K. B. Formu) ve EK-2 Profesyonel Futbolu Bırakma Yaşantısını Algılama Ölçeği (PFBYAÖ) araştırmacının yazılı izni olmadan kullanılamaz.

11. ÖZGEÇMİŞ

ADI SOYADI : H.Mehmet TUNÇKOL

DOĞUM YERİ ve TARİHİ : Tokat 01.10.1976

EĞİTİM :

1982-1987 Tokat Namık Kemal İlkokulu

1987-1994 Tokat Anadolu Lisesi

1994-1998 Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek
Okulu

1998-2001 Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Yüksek
Lisans Programı

2003-2007 Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden
Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Doktora Programı

YABANCI DİL : İyi derecede İngilizce
Orta derecede Almanca